

LJUBLJANSKI PODVOZ

IZ ALBUMA NOVIH MARIBORSKIH PODOB

Ljubljana : Maribor

„Standard mora nekdo plačati“

Razen številki tudi mnenja predsednikov Mihe Košaka in Mirka Žlendra

Tokrat smo se odločili za majhno primerjavo. Primerjali smo »metropoli«, največji mesti na Slovenskem: Maribor in Ljubljano. Prebrskali smo po podatkih o trgovini, turizmu, šolstvu, stanovanjski izgradnji, preostali kupe zaprašena arhivskega gradiva in za nameček po domače pokramljali s predsednikom mestnega sveta Ljubljane inž. Mihom Košakom in predsednikom mariborske občinske skupščine Mirkom Žlendra.

Naša primerjava si ne lasti pravice prave ilustracije življenja v dveh velikih mestih. Zato smo raje posegli po povsem vsakdanjih, domačih primerih. Povsod — tako je v Ljubljani in Mariboru — ljudje pravijo, da je v mestu drago, še več, da je pri njih najdražje. Seveda nimajo prav. Vedno je nekje draže ali ceneje.

Skoraj 60 tisoč Mariborčanov vsak dan odhiti na delo. Največ, skoraj vsak drugi delavec v industriji, tretji tisoč ljudi čaka na zaposlitev. Seveda je med njimi največ nekvalificiranih delavcev. Lani so zgradili v Mariboru 748 stanovanj, niso jih dokončali 1517. Na železniški postaji je skozi vagon prišlo 766.000 potnikov, prepeljali so skoraj 300.000 ton blaga. Precej več (238.000 ton) so iz Maribora odpeljali. V mestnem prometu je vozilo 43 avtobusov, v 446 trgovinah so prodali za 645 milijonov dinarjev blaga. V gostinskih in turističnih lokalih (teh je 137) je 90.000 gostov potrošilo 87 milijonov dinarjev. V primerjavi z Ljubljano Mariborčani jedo cenejši kruh, meso, jajca, sir, krompir in jabolka, tudi zabavilo ceneje, pišejo pa dražje — vino, znanje, kavo ali vodo? Mariborčani se oblačijo precej ceneje, manj odštevajo tudi krojavnice, šiviljam, bircu ali frizerju. Kljub tovarni »Zlatoroga« plačajo več za toaletno milo in zobno pasto? Ceneje pridejo v kino, dražje pa v gledališče. Tudi avtobus je cenejši (zato Ljubljana misli odpraviti trolejbus?).

Nekaj manj kot 115.000 Ljubljancem vstaja jutraj in prihaja opoldne z dela domov. Vsa tretja je zaposlen v industri-

ji, vsak šesti v trgovini in gostinstvu. Okoli 3000 ljudi čaka v zavodu za zaposlovanje. Brez dela je tudi v Ljubljani največ nekvalificiranih delavcev, v primerjavi z Mariborom pa je več visoko izobraženih ljudi brez dela. Zgradili so 2832 stanovanj (niso vsote), nedokončanih (iz lanskega leta) je 3749 stanovanj. Skupaj ima Ljubljana 56.000 stanovanj (Maribor 27.500). Po cestah vozi 40 trolejbusov in 70 avtobusov mestnega prometa, pa devet prikolic. V 776 trgovinah so prodali za poltisoč milijardo in več blaga. Gostinskih lokalov je 194, gostov so sprejeli 250.000 in iztržili 208 milijonov dinarjev. Ljubljanci jedo ceneje korenček, čebulo in riž, pa ocvrto meso in sol. Pišejo ceneje, tudi obuvajo se ceneje. Skoraj bi pozabili: v vlakih se jih je pripeljalo in odpeljalo 1.912.000 potnikov, prepeljali so 430.000 ton blaga. Trikrat več so ga v Ljubljano prepeljali, kot odpeljali.

Več pozornosti smo v Ljubljani dali razvoju trgovine, turizma, bolj poskrbeli za komunalni standard v mestu. Nujno je, da bo v mestu, ki je komunalno bolje urejeno, kjer mešan živni na višji življenjski ravni, marsikaj dražje. Predvsem storitve. Standard nekdo mora plačati. Plačujemo ga vsi, ki ga uživamo, pripoveduje Ljubljanski mestni skupščina inž. Miha Košak.

»Pri nas v Mariboru je imela banka malce preveč posluha za razvoj in potrebe industrije, pa vse premalo za razvoj trgovine. Zaostali smo kar zadeva komunalno urejenost, vodovod imamo iz leta 1918 in nihče ni pomislil, da bi bilo dobro, če bi

ga rekonstruirali. Tako prav zdaj praznujemo pomembno obletnico neurejenosti,« govori Mirko Žlender.

Košak: »Vidite, kljub temu, da smo tako daleč stran od meje, pa smo v Ljubljani v trgovini prodali v letošnjih devetih mesecih za dva milijona dolarjev blaga tujim turistom. Več prometa v trgovini pomeni večji prometni davek, ki ga mesto nameni skupnim potrebam. Investicije v trgovino se v Ljubljani obrestujejo na več načinov!«

Žlender: »Naša trgovina je razdrobljena. Pa še nekaj: čutili je nekakšno bojaznen mariborskih trgovcev, da bi pogoreli, če bi na široko odprli vrata Maribora tudi trgovcem iz drugih mest. Pa vendar smo se odločili, da bomo trgovini določili nove lokacije. Pripravljamo natečaj in nanj bomo povabili vsa podjetja. Le zdrava konkurenca lahko premaga lokalizem in mesto prinese pričakovani razvoj.«

Košak: »Očitajo Ljubljani, da ima premalo razvito industrijo. Tudi sam sem, ko sem bil v Mariboru, živel v preprisanju, da je Ljubljana zgolj administrativno središče, Maribor pa industrijsko. Sorazmerno res, a absolutno, in to šteje, pa je drugače. Maribor je veliko pridobil z združitvijo občin. Enotnost, zdaj se mesto obravnava kot celota, bo nujno prinesla tudi višjo raven življenjskega standarda občana. Priporočam mariborski občinski upravi, da več pozornosti podari trgovini in razvoju terciarnih dejavnosti. Seveda tudi komunalni ureditvi mesta.«

Žlender: »Od združitve občin smo si marsikaj obetali, najprej ureditev zaved, na katere so opozarjali občani. V skupščini smo že našli poti za ureditev nekaterih mestnih problemov, ki so jih nekaj občin odpravile in čakale, da jih reši republiški proračun ali izvršni svet. Vendar brez težav ne gre. Sedanja mestna skupščina je še vedno precej lokalistično obarvana. Kljub temu: če bi živel v Ljubljani, bi se z vserni močmi boril, da bi se občine združile v eno. Organska rast mesta ne more biti odvisna od petih občinskih politikov!«

Košak: »Ljubljanci vse preradi čakamo, da bo nekdo drug rešil naše velike te-

žave. Nekdo sunaj, nekak imaginaren »odrešenik«, ki ga enostavno ni! Tako ko gre za podvoze, za avtobusno postajo ali druge reči. Samo pošteno, odkrito in jasno sodelovanje vseh ljubljanskih občin, brez antagonizma zoper mestni svet ali koga drugega brez parcializiranja in nepotrebnega drobljenja sil in denarja, lahko zagotovi hitrejšo rast našega mesta. Združiti moramo denar, sprejeti naloge — to je nova

kvaliteta! Tako pa se pogosto po nepotrebnem vojskujemo z administracijo.« Žlender: »Povedal sem že: vedno sem bil privrčenec ene občine v mestih, še posebej glede na vlogo, ki jo občina pri nas ima. To je preprisanje, ki mora biti v ljudeh, brez političnih perspektiv! Sam sem pred nekaj leti izdelal analizo, ki me je prepričala, da so občine potrebovale 300 ali 400 milijonov več kot mesta uprava. Vsa-

ka pa je urejala le svoje, krajevne probleme, mestne pa puščala ob strani. Čeprav je sedanja občinska skupščina med Mariborčani dobila grad vzdevek podražitvena skupščina, pa smo marsikaj le naceli. Revolucionarnih sprememb seveda ni, vendar smo z novo politiko le začrtali pot, po kateri naj hodi naša komunna. To je po mojem prepričanju velik uspeh, velika zmaga v skupščini.«

IVAN VIDIC

Načrtovanje družine

Kdaj prekinitev nosečnosti?

Ob predlogu za sprejem temeljnega zakona

V zvezni skupščini so izdelali predlog za temeljni zakon o pogojih za prekinitev nosečnosti. S tem je bil storjen šele prvi korak za sprejetje tega zveznega predpisa. O osnutku so že razpravljali in ga sprejeli Konferenca za družbeno aktivnost žensk Jugoslavije, zvezni izvršni svet in odbor zvezne skupščine za socialno-zdravstvena vprašanja, javna razprava o njem pa še poteka. Predlog vsebuje tudi določila, katerih namen je zmanjšati nasilne prekinitev nosečnosti, in sicer s popularizacijo in tudi stimulacijo drugih metod, ki ženi pomagajo, da ne pride do nezaželene nosečnosti. Ker imamo v Sloveniji glede kontracepcije in načrtovanja družine že velike izkušnje, je prav, da prav pri nas vzbudijo priprave na sprejem omenjenega zakona večje zanimanje.

razloge, ki jih navaja uredba o pogojih in postopku za dovoljevanje splavov. Vedno več žena je namreč zaposlenih in zato ne morejo vzdrževati in vzgajati veliko otrok, zaradi napredka pediatrije in medicine nasploh pa so lahko preprečene, da bodo otroci, ki so jih rodile, tudi dorasli. Zakaj potem takšni ženi ne bi nudili pomoči v zdravstveni ustanovi, namesto da jo prepustimo najsilnejšemu?

Na konferenci za družbeno aktivnost žensk so menili, da je treba tudi v okviru zakona predvideti in zakonsko obvezati strokovne institucije, da nosečim ženam posredujejo znanje o drugih, boljših metodah, ki preprečujejo nezaželeno nosečnost, in o posledicah, ki jih lahko prinese prekinitev nosečnosti. Zaradi ekonomske stimulacije za to, da se žene odločijo za druge, primernejše metode za preprečevanje nosečnosti, kot je splav naj bi uvedli tudi obvezne lastni finančni prispevek žene.

Ogledimo si še temeljna načela, ki bi bila podlaga zakonu o pogojih za prekinitev nosečnosti:

prekinitev nosečnosti je določen medicinski ukrep, ki se ponjra noseči ženi; prekinitev nosečnosti se opravlja takrat, ko so določene medicinske, socialne oziroma pravne indikacije; prekinitev nosečnosti ugotavlja določen organ v predpisanim postopku.

Vsebina zakona pa bi bila po predlogu taka: prekinitev nosečnosti kot določen ukrep medicinske pomoči se daje noseči ženi takrat, ko to zahtevajo medicinske indikacije in da bi odpravili nevarnosti, ki grozijo življenju in zdravju noseče žene; prekinitev nosečnosti se lahko dovoli takrat, ko zanesljivo vemo, da bi noseča žena zaradi rojstva otroka prišla v hude osebne, družinske ali materialne razmere; v postopku dovoljevanja in opravljanja prekinitev nosečnosti se mora zagotoviti varovanje uradne skrivnosti o vseh čimteljih, ki se pojavljajo v tem postopku, in spoštovanje osebnosti pri opravljanju prekinitev nosečnosti; zdravstvene in druge organizacije, ki se ukvarjajo z varstvom matere in otroka, morajo obvezno v okviru svojih pravic in možnosti pokazati nesebični možnosti in metode preprečevanja nezaželene nosečnosti in katere škodljive posledice lahko nastanejo pri prekinitvi nosečnosti; prekinitev nosečnosti lahko opravijo v zdravstvenih ustanovah, ki izpolnjujejo predpisane zahteve.

Ko so na Konferenci za družbeno aktivnost žensk in v zveznem svetu za načrtovanje družine govorili o predlogu za izpopolnjevanje zveznih predpisov o pogojih in izvajanju prekinitev nosečnosti, so hkrati in še bolj obširno govorili o tem, da je treba problematiko načrtovanja družine celoviteje obravnavati; da se morajo v akcijo za popularizacijo metod in oblik, ki omogočajo planiranje družine, vključiti razen specializiranih še druge ustanove in organizacije. Pri tem pa naj ne gre le za posredovanje metod in oblik, ki preprečujejo nezaželeno nosečnost, temveč tudi za izobraževanje in vzgojo tako mladine kot odraslih za zdravno dojemanje odnosov med spoloma, za sklačenje in odgovorne odnose v zakonu in za opravljanje dolžnosti v družini. Predlagali so tudi, naj bi izdelali osnutek dokumenta o načrtovanju družine, ki bi ga predložili zvezni skupščini, da bi ga sprejela kot resolucijo ali na kak drug način.

SONJA TRAMSEK

Razlogi za temeljni zakon o pogojih za prekinitev nosečnosti so:

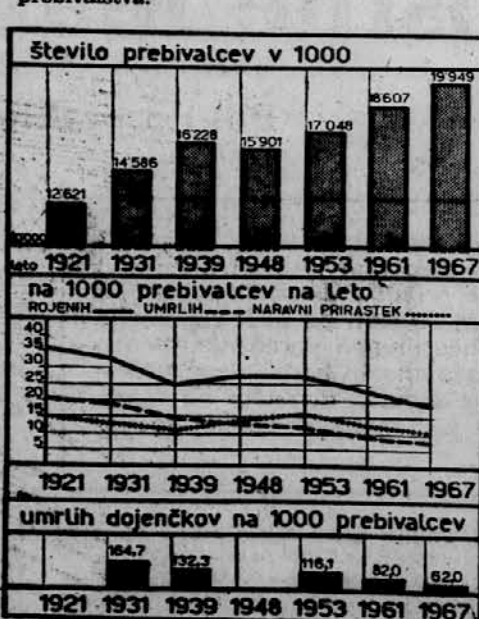
1. Dovoljevanje in opravljanje prekinitev nosečnosti je bilo doslej urejeno z uredbami o pogojih in postopku za dovoljevanje splavov (Uradni list SFRJ št. 9/60), ki je bila sprejeta na podlagi 140. člena kazenskega zakonika. Pri izvajanju postopka za usklajevanje zveznih zakonov in drugih zveznih predpisov z ustavo SFRJ se je pokazala potreba, da bi tudi to uredba, zaradi katerih in sicer ne samo terminološko in formalno, temveč tudi vsebinsko, ker z njo urejamo zadeve, ki se lahko urejajo samo z zakonom. Razen omenjenega razloga, ki je le formalen, so še drugi razlogi, ki zahtevajo sprejetje temeljnega zakona o pogojih za prekinitev nosečnosti. Tu je namreč še vrsta vprašanj, problemov pri dosedanjih uporabi uredb o pogojih in postopku za dovoljevanje splavov.

Ko so v Konferenci za družbeno aktivnost žensk v zveznem svetu za načrtovanje družine razpravljali o razlogih, zaradi katerih je treba sprejeti obravnavani zakon, so predvsem izhajali iz načela, da je enak izmed prvih človekovih pravic, da starši sami odredijo, koliko otrok želi imeti in posledice med porodi. To temeljno pravico je razglasil generalni sekretar U Tanč (10. decembra 1966) na dan človekovih pravic. Ta razglas je imel za podlago izjavo, ki jo je podpisalo več ugodnih državnikov, med njimi tudi naš predsednik Tito. V izjavi je bilo zapisano: »Verjamemo, da mnogi starši želijo imeti na voljo znanje in sredstva, s katerimi bi lahko načrtovali svojo družino; možnost, da se odreja število otrok in posledice med porodi, je temeljna človekova pravica.«

Drugo dejstvo, ki so ga v razpravah na Konferenci za družbeno aktivnost žensk in v zveznem svetu za načrtovanje družine postavili v ospredje, je ugotovitev, da je načrtovanje družine in urejanje poroda v mnogih krajih Jugoslavije dejstvo, ki nam ga kažejo podatki o demografskih gibanjih v naši državi. Prekinitev poroda pa je, šal, še vedno temeljna metoda za urejanje rojstva, saj ima pri nas še vedno obseg epidemije. Zato je treba prekinitev nosečnosti še nadalje zakonsko omogočiti in s tem ta medicinski akt še bolj usmeriti v zdravstvene ustanove, kjer ga izpolnjujejo strokovnjaki.

Ogledimo si grafikon, ki kaže spremembe v demografskem razvoju jugoslovanskega prebivalstva v obdobju nekaj desetletij. Iz

nje so razvidne nekatere značilnosti teh sprememb: zmanjšanje natalitete in mortalitete prebivalstva ter dojenčkov in padeč naravnega prirastka, vendar porast števila prebivalstva.

Število prekinitev nosečnosti v Jugoslaviji se giblje okoli 300.000 na leto. Pri tem so med razlogi, zaradi katerih je bila nosečnost prekinjena, v veliki meri socialni, to je slabe gnotne razmere družine, slaba stanovanja in podobno. Zanimivo je tudi, da so v dokumentaciji kot razlogi za odpravo ploda navedeni tudi drugi razlogi. To so verjetno razlogi, ki jih je sicer težavo navesti kot socialne, vendar so imeli tako stavec, da so bili splavi dovoljeni. Zaradi težav pri opredeljevanju razlogov, ki šene vodijo k prekinitvam nosečnosti, bi bilo brezskone najbolj prav, da zakon na bi podrobno specifičral vzroke, zaradi katerih se lahko opravi prekinitev nosečnosti, temveč bolj prepustil razsodbo strokovnjakov, ki o tem odločajo, oziroma navajal podobne razloge, ki se s prekinitvijo nosečnosti ustrezno razloži. Vsekoli je na primer šena, ki so se tržno odločile, prekiniti nosečnost, vendar vroče, zaradi katerih so se s to odločilo, težko ustimo med medicinske, socialne ali pravne

Nezaželena tema

Narodnostne manjšine: most ali problem?

Pot do praktičnega uresničevanja načel je dolga

Nadaljevanje s 13. strani

so vedno navajale številke, ki so bile manjše od resničnih, pripadnike narodnostnih manjšin pa je stalno obkrožal sum, da niso lojalni državljani.

Dogajalo se je na primer tudi, da so ukrajinski učitelji čez noč dobili ukaz, da ne smejo več poučevati v ukrajinskih in ukrajinskih, pa na primer uradno sploh niso obstajali, saj jih ustava iz leta 1960 v členu 107 nastavlja narodnostne manjšine, sploh ne omenja.

Rekli smo že, da se je pogled na to problematiko temeljito spremenil po januarju. Temeljno izhodišče je bilo, da splošno formulirana načela o enakopravnosti vseh narodov niso dovolj, ampak da je treba sprejeti konkretna ustavna in zakonska določila, ki enakopravnosti ne bodo samo priznavala, ampak jo bodo konkretizirala in uzakonila. V enakem duhu je narodnostno vprašanje zastavljeno v akcijskem programu KP Čkoslovaške. Leto dni je sicer kratka doba, vendar se je že doslej jasno pokazalo, da so narodnostne manjšine v celoti sprejele in podprele novo politiko, ker vidijo v njej velike obete za svoj razvoj. Jasen dokaz tega je bila avgustovska okupacija, ko so Madžari, Poljaki, Ukrajinci in Nemci enotno nastopili kot lojalni državljani ČSSR in obsodili intervencijo armad svojih matičnih dežel.

ne manjšine, med katerimi je največ Madžarov, ki jih je po romunskih virih okrog milijon in pol (Madžari navajajo znatno višje številke) in Nemcev, ki jih je blizu 400.000.

Romunski pogledi na manjšinsko vprašanje so manj radikalni kot madžarski ali čkoslovaški in se od njih razločujejo skoraj natanko toliko, kot se razločujejo tudi intenzivnost in širina demokratizacije vsega notranjega življenja od razvoja na Madžarskem in zlasti v ČSSR. Letos je bilo v Romuniji precej razprav o manjšinah, vendar ni bilo kritičnih presoj dosedanjega stanja. Sonele so na tezi, da je manjšinsko vprašanje v Romuniji dokončno in pozitivno rešeno in da so nove naloge le v tem, da mora politika tudi na področju manjšin iti v korak s splošnim razvojem v državi.

Največja praktična novost je ustanovitev (letos oktobra) sveta delovnih ljudi madžarske narodnosti in enakega sveta Nemcev, ki bosta člana novo ustanovljene fronte socialistične enotnosti, v kateri bosta zastopala iste Madžarov in Nemcev. Ali je to dejanje res vsebinsko ali pa bolj formalno, bo seveda pokazala šele prihodnost. Kakšne bolj poglobljene kritične presoje položaja, ki obkrožajo podpira asimilacijske procese, doslej ni bilo. Res pa je nedvomno napredek že, da o manjšinskem vprašanju sploh govorijo, in spoznanje, da je to sestavni del procesa demokratizacije. Okviri tega procesa so hkrati tudi okviri pogledov na manjšinsko vprašanje.

ima vendar z njimi — točneje samo z Zidi — največji problem. Najmnožnji manjšini sta beloruska (od 150 do 200 tisoč) in ukrajinska (kakšnih 200 tisoč). Godi se jima približno kot milijonu in pol Poljakov v Sovjetski zvezi. To pomeni, da jim priznavajo temeljne pravice, da pa živijo močno izolirano, da njihovega nacionalnega razvoja izrazito ne zavirajo, še manj pa ga podpirajo, in da je stvarnost, ki jih obkroža, v glavnem taka, da jih objektivno sila k asimilaciji.

Poseben problem pa so Zidje. Pred vojno je bilo na Poljskem tri milijone Židov, zdaj jih je še okrog 25.000. Več kot dva milijona so jih pobili Nemci med vojno, veliko jih je zbežalo, del tistih, ki so se vrnil, pa se je po vojni preselil v Izrael. Polodaj tistih, ki so ostali, se je naglo poslabšal po lanski izselitvi arabskih vojni, zlasti pa po letosnjih marčnih demonstracijah. Partija je sprejeto izkoristila antisemitske tradicije v delu javnosti in naphnila židovsko vprašanje in z njim kot s dimno zaveso zakrila mnoge druge resnejše probleme.

Kaže, da je leto 1968 Poljski prineslo dokončno rešitev židovskega vprašanja, hkrati pa dalo nov negativen prispevek v zakladnico izkušenj pri reševanju manjšinskih vprašanj v socialističnih državah. Po marcu so začeli množično odpustati Zide iz služb, bilo je celo več primerov, da so jih metali iz stanovanj na cesto. Večino Židov so posiljevali pred dejstvo, da se morajo izseliti iz države, ker na Poljskem manj ni dela, stanovanje in kruha. Približno polovica od 25.000 poljskih Židov je še dobila dovoljenje za izselitev in svečino so se zapustili Poljsko. Računajo, da bo ostalo v državi le še kakšnih šest tisoč Židov, ko bo čez nekaj mesecev sedanja faza urejanja židovskega vprašanja končana.

JANEZ STANIČ

Demokratizacija in manjšine

Tudi v Romuniji je manjšinsko vprašanje šele letos v večji meri stopilo v ospredje in tudi tu v tesni zvezi z začetkom demokratizacije notranjega življenja. V Romuniji celo šestino prebivalstva sestavljajo narodnost-

Rešitev židovskega vprašanja

Poljska je zanimiv primer države, ki ima malo manjšin (vsega okrog 600.000 ljudi) pa

Vojaske-politični komentar

Kdo je ogrožen?

Kam vodi sedanje razmerje med super silami in njihova strategija

Relativno ravnoteže vojaške moči oziroma strahu je ena temeljnih značilnosti sodobnega sveta. To obče znano in velikokrat ponavljano dejstvo je prisotno ves čas v povojni zgodovini in z njim so bolj ali manj povezana vsa politična dogajanja.

Razmerje sil in to relativno ravnoteže pa niti ni bilo in tudi zdaj ni nekaj statičnega, nesprenmenljivega, temveč se nenehno spreminja ter ima zaradi tega v vsakem obdobju drugačen odsev na vojaško in politično strategijo super sil. Torej se ta ravnoteža in razmerja vedno kažejo v dinamični, ne pa v statični obliki. Ta dinamika se nazorno kaže na dveh temeljnih komponentah vojaške moči: na raketno-atomskem kompleksu in v razvoju kopenske vojske pri obeh super silah. V raketno-atomskem kompleksu so imele ZDA nekaj časa popoln monopol in potem absolutno premoč, ki pa jo naglo izgubljajo. Po podatkih inštituta za strateške študije v Londonu so bila razmerja v medcelinskem raketno-atomskem potencialu naslednja: 1956. leta ZDA — SZ razmerje 4:1; v 1966. ZDA — SZ razmerje 3,5:1; v letu 1967 ZDA — SZ razmerje 2,5:1. SZ je povečevala raketno-atomski potencial za 100—150 raketa na leto in računajo, da bi ob nesprenmenjenem tempu v 1970. l. dohitela ZDA.

vedno ravnoteže moči in strahu, toda zmeraj na višji ravni ob večjem vojaškem potencialu. Tako oblikovano ravnoteže ima samo eno kvaliteto: da se vedno bolj približuje popolnemu ravnotežu. Relativne razlike in prednosti so čedalje manjše in nemanjše, odločilne prednosti ni in s tem v zvezi tudi ni možnosti za direkten in končen obračun.

Kljub vsemu se oborožitvena tekma nadaljuje z edinim namenom, da bi spremenili ali obdržali ravnoteže. Ta tekma prehaja iz spirale v vertikalo. Od eksplozije atomske bombe v ZDA do eksplozije na Kitajskem je minilo 19 let, med tem ko pri hidrogenski bombi znaša ta razlika 15 let. Razlike med ZDA in SZ pa so štiri leta pri atomski in eno leto pri hidrogenski bombi — v korist ZDA. Nadalje je pričakovati, da bodo morale super sile povečati strateški raketno-atomski potencial v primeru, če se bodo lotile izgradnje protiraketnega sistema.

Rekli smo že, da ti oborožitveni napori in tekma znova pripeljejo do istega rezultata — do ravnoteže na višji ravni, ki pa kaže težnje k absolutnemu ravnotežu. Ta pa vodi k vzajemnemu strahu med super silami in nemoči za direkten obračun. Hkrati pa to tudi pomeni večji občutek varnosti pred nasprotno super silo ali blokom (vsaj v določeni situaciji) in pa večjo svobodo akcije znotraj bloka ali na področjih, kjer niso ogroženi vitalni interesi nasprotne sile. Mislim, da je primer CSSR najbolj očiten. To pomeni, da so v takšni situaciji najbolj ogroženi mali narodi znotraj in zunaj blokov. Posledica takih razmerij je tudi znana sprememba doktrine, strategije in organizacije oboroženih sil pri obeh super silah, ki so od strategije množičnih represalij, globalne vojne in direktnega spopada prešle na strategijo (in prakso) lokalnih vojn, oboroženih intervencij in strategijo prožnega odgovora.

Nova strategija in zadnji dogodki

Znano je, da so ZDA že po 1960 letu pričele uveljavljati novo strategijo prožnega odgovora, ki je posledica vzajemne globalne nemoči. Najbolj očiten primer uporabe te strategije v praksi na strani ZDA je vsekakor vietnamska vojna. Zdaj vojni strokovnjaki ZDA menijo, da morajo biti njihove oborožene sile sposobne voditi 2 do 3 lokalne vojne hkrati v različnih delih sveta. Takšnim nalogam so tudi prilagodili oborožene sile. Povečali in izpolnili so predvsem kopensko vojsko, tako da so tudi številčno dosegli SZ. Z izvajanjem novega orožja sta se povečali ognjena moč in avtonomnost najnižjih enot. Tako se je npr. ognjena moč povečala za 4 do 7-krat (brez A orožja). To pomeni, da lahko enote v 1 minuti izstrelijo 4 do 7-krat več jekla kot npr. v drugi svetovni vojni.

V pripravah za »konvencionalne lokalne vojne sta izredno povečani mobilnost in gibljivost enot. Tako ima samo motopetobiti bataljon armade ZDA 2 lahka tanka, 76 oklopnih transporterjev, 77 raznih avtomobilov in 184 radijskih postaj. Navadna motorizirana divizija pa ima okrog 200—250 tankov, okrog 100 helikopterjev, 6—12 letal, okoli 800 transporterjev ter blizu 3000 raznih vozil. Razen tega pa je še občina tejnja k ustvarjanju novih velikih mobilnih telet, tako imenovanih aeromobilnih divizij. V Južnem Vietnamu sta še dve takšni diviziji, vsaka z več kot 400 helikopterji.

Strateška mobilnost armade ZDA je povečana z ustanavljanjem stratiških rezerv (STRAC) na ozemlju ZDA, ki imajo dva korpusa z 8 divizijami in deli za podporo. Taktična letalska komanda (TAC) z 1200 letali pa naj prevaža in podpira te strateške rezerve v vseh delih sveta. V Evropi so v okviru NATO prav tako sestavili gibljive in mobilne rezerve, sposobne intervenirati v vsakem delu Evrope. Če vsemu temu dodamo izredne možnosti letalstva in mornarice, potem vemo, v kolikšni meri so ZDA prilagodile svoje oborožene sile za vse oblike njene uporabe (globalna, lokalna vojna, intervencije in demonstracije).

Videz je bil, da SZ v tem zaostaja in da se obrača predvsem k raketno-atomskemu kompleksu ter s tem v zvezi na direkten spopad, na globalno vojno, torej na strategijo množičnih represalij. Letošnji avgustovski dogodki — intervencija v CSSR — so pokazali, da je tudi SZ pripravljala oborožene sile za lokalne vojaške akcije in da je tudi ona sprejela strategijo prožnega odgovora. Verjetno so materialne, organizacijske in operativne taktične priprave in prehod na to strategijo trajale dalj časa. Frve spremembe so bile opazne že v letu 1966, popolnoma očitne pa v 1967, da bi v 1968 na CSSR ta strategija in mehanizem za njeno izvajanje bila praktično preizkušena.

Že v začetku 1967. leta je bilo na Vzhodu rečeno, da so lokalne vojne realnost naših dni in da so takšne vojne možne tudi v Evropi. Z vidika preizkusa vojaškega mehanizma za take vojne so bili pomembni manevri v 1967. letu in predvsem manevri »Dnjeper« v Ukrajini in manevri v Bolgariji. Čeravno je njihov okvir bila globalna vojna, je bil vseeno poudarek na tistih elementih, ki so pomembni pri naglih lokalnih vojnah in vojaških intervencijah, to pa so: mobilnost, gibljivost, manevr večjih enot po zraku, nagle in iznenadne intervencije iz globokega zaledja itd.

Lanskoletna junijska arabsko-izraelska vojna je bila hkrati razlog za trajen prodor sovjetske mornarice v Sredozemlje. To je bila samo manifestacija njenih naporov za prodor na svetovna morja sploh in stalno fizično prisotnost na teh morjih. V ta čas spopada tudi nastanek pomorske pehote — srdečnih barak, ki naj bi bile dokaz pripravljenosti SZ za vojaške obračune v raznih delih sveta. Posvečena je izredna pozornost letalstvu — zračno desantnim enotam. Napravljeno je letalo mamut »AN-22« za transport enot in opreme. Helikopterjev, transporterjev, drugih vozil in sredstev za zvezo je toliko, da sta izredno povečani gibljivost in mobilnost vseh enot.

Torej imamo sedaj na obeh straneh lansiran vojaški mehanizem, ki je sposoben realizirati strategijo prožnega odgovora. To je strategija lokalnih vojn in vojaških intervencij. To pa še hkrati pomeni negacijo same te strategije. Ob vzpostavljanju popolnega ravnoteža in enakih operativnih in taktičnih možnosti se svoboda akcije super sil na tem področju zelo zmanjšuje, povečuje pa se zopet nevarnost direktnega globalnega spopada. Vse to tembolj, ker obe strani izhajata iz tega, da je v tej strategiji možna in realna tudi uporaba taktičnega atomskega orožja.

Pogoji in načela realizacije

Uporaba oborožene sile v lokalnih vojnah in drugih oblikah vojaške intervencije pa je mogoča le v določenih vojaško-političnih pogojih in po določenih načelih, kar vse izhaja iz trenutnih razmerij sil, vojaško-političnih in geostrateških položajev ter ne nazadnje, obrambne sposobnosti žrtve agresije. Vsi ti in drugi pogoji pa so lahko v vsakem času, v vsakem primeru in na določenem mestu različni, ker je tudi delovanje posameznih činiteljev različno. Enakih situacij, akcij in rezultatov ne more biti.

Kljub temu sta lanskoletna izraelsko-arabska vojna in letošnja vojaška akcija v CSSR pokazali, da imajo takšne akcije skupna načela in značilnosti, katera so in bodo toliko pomembnejša, kolikor bodo pogoji za izvajanje strategije prožnega odgovora, težji. Le-ti pa bodo verjetno težji, če bodo super sile in vojaški bloki bolj pripravljeni in v ravnotežu glede možnosti za njeno izvajanje; po drugi strani pa, če bodo potencialne žrtve agresije bolj pripravljene na odpor.

Temeljina, med seboj povezana načela te strategije, ki naj bi zagotovila uspeh lokalni vojaški akciji, so strateško, operativno in taktično preseganje ter naglica pri izvajanju. To mora biti bliskovita vojna, ker je bistvo problema, da mora biti vojaška akcija v lokalni vojni, v politiki gotovih dejstev, v lokalnih spremembah statusa quo bliskovita in kratkotrajna. Politični razlogi in okviri niso nujno za vojaško akcijo, pomembnejše je razmerje sil in možnosti za uspešno akcijo.

Presežanje je doseženo tudi glede priprav na neposredno vojaško akcijo. Junjani so bile priprave za vojaški napad opazne. Priprave za vojaško akcijo v CSSR pa niso bile opazne kljub temu (in prav zaradi tega), ker so potekale v kontinuiranih manevrih v različnih državah — članicah Varšavske zveze. V tem primeru so v središču Evrope skoraj neopazno pripravili za vojaško akcijo najmanj 25 divizij z blizu 350 tisoč vojakov in s tisoči letal in tankov.

Nekdaj je veljalo pravilo, naj se vojaški napadi začno zjutraj in spomladi, da bi po glavnih naloge opravili podnevi. Izraelski napad lani se je pričel junija ob 9. uri, vojaška akcija v CSSR pa 20. avg. ob 11. zvečer.

Sodobna tehnika pa omogoča tudi izredno operativno in taktično presežanje. Izraelci so npr. napadli na severnem delu fronte, vtem ko so jih Egipčani pričakovali (glavne sile) na srednjem delu, da bi potem preneli težišče napada v zaledje glavnih egipčanskih sil na centralnem delu. Sovjetska vojska je z več kot eno zračno desantno divizijo ponoči zasedla letališče Ruzino in v štirih urah obvladala Prago. Takšno presežanje je omogočeno z izredno mobilnostjo sodobnih armad in pa s političnimi razmerami in odnosi v svetu. Mobilnost sodobnih armad pa izvira iz njihove pripravljenosti za takojšnjo akcijo in pa iz strateških in operativnih zmogljivosti sodobne tehnike. Zdaj imajo skoraj vse države, predvsem pa super sile, tako imenovane prve esalone, to je določeno število enot, ki so pripravljene za takojšnjo akcijo. Po poročilu pri omenjenega inštituta ima SZ 78 od 140 divizij v I. stopnji bojne pripravljenosti. Sodobne armade so z več enotami pripravljene na takojšnjo vojaško akcijo. Starih klasičnih kadrovskih divizij, ki se z objavo vojne z mobilizacijo in dopolnjevanjem spreminjajo v prave vojne divizije, skoraj ni več, kot tudi ni več klasične sheme: mobilizacije — koncentracija — razvoj vojske. Prehod v vojno stanje je trenuten in dober del enot gre v vojaško akcijo naravnost iz vojašnic.

Razen presežanja je temeljno pravilo sodobne strategije naglica pri izvajanju operacij in akcij. V lokalnih vojaških akcijah in vojnah je to v nekaterih primerih imperativ. Vojna v Vietnamu sicer traja več let; čeravno je v Aziji, je kljub temu stalno nosila v sebi nevarnost širjenja vojne v prostoru, kar je pa negacija strategije lokalnih vojn. Vojna na Srednjem vzhodu je trajala 4 dni in je očitno, da ne bi bila lokalna, če ne bi bila kratkotrajna. V CSSR je SZ s zavzetimi imela pod kontrolo vse državno ozemlje (sa 6 do 7 ur). Vsekakor vietnamski primer ni bil ponovljiv. V Evropi so možnosti za lokalne vojne in vojaške intervencije še posebej velike. Vojaške akcije morajo meriti s minutami, urami in dnevi. Vsako širjenje v času nosi v sebi nevarnost širjenja v prostoru. To pa pomeni, da je zgolj od žrtve agresije odvisno, ali bo vojaška akcija proter njo sares' lokalna, omejena v času in prostoru — ali bo uspešna in če bo do nje sploh prišlo.

Nixon tako dobro skriva svoje karte, da se doselej ni zvedelo še praktično nič, kdo bo v novi vladi. Krožijo samo imena domnevnih kandidatov, med katerimi so med drugim David in Nelson Rockefeller, Douglas Dillon, Thomas Dewey, George Romney, Raymond Shafer in še mnogi drugi. Nixon je menda s svetovalci sestavil šest list, od A do E, s šestimi kombinacijami. Med imeni so poleg zaslužnih republikancev tudi nekateri demokratski in poleg belcev tudi nekateri črnici — toda ne točno 12 odst., kolikor je črncev v Ameriki; to bi bilo umetnost, kot se je izrazil eden izmed Nixonovih pomočnikov.

Nixon doselej še ni rekel ničesar določnega. Povedal je le, da boče sestaviti vlado iz »kratkoročnih ministrov, ker vse ljudje kmalu iscrpajo in ostanejo brez idej«. Navzven se je tudi, da bi novo administracijo prevzela arzum, razsodnost, ustvarjalnost, mladost.

William Warren Scranton imna vsekakor od vsega tega nekaj. Kljub petdesetim letom letom je še mladosten in vlek, in ko se je pred dvema letoma poseljavil od guvernerke palače v Harrisburgu v Pennsylvaniji, je »Times« zapisal, da je »Bill Scranton eden najspodobnejših administratorjev v

Portret tedna

William Warren Scranton

William Warren Scranton, ki te dni potuje po prestolnicah Srednjega vzhoda kot posebni odposlanec novega predsednika Richarda Nixona, tega prav gotovo ne počne iz posebnih simpatij do bodočega voditelja ZDA niti iz izrednega zanimanja za Srednji vzhod. Ni namreč v naravi in stilu Williama Warrena Scrantona, da bi se šel politiko zgolj zaradi ugleda — doselej je vsake akcije lotil s točno zastavljenim ciljem. Cilj, po katerem tega tokrat, ni skromen — mešto v vrhu Nixonove administracije. Ali bo dobil prav tisto mesto, ki si ga želi, ali ne, je še veliko vprašanje, skoraj pa ni mogoče dvomiti, da se bo vrtil v Nixonovi orbiti. Vsekakor je Scranton prvi politik, ki mu je Nixon po izvolitvi zaupal konkretno nalogo.

Scranton je danes v Džedi in Raisu. Obiskal je že Teheran, Bejrut in Kairo, medtem ko ga čakajo še obiski v Amanu, Tel Avivu in Jeruzalemu. Na tej brzopotezni turneji, kjer ga povsod sprejemajo z odprtimi rokami, Scranton seveda ne more opraviti poslanstva, ki bi lahko usodno vplivalo na razplet krize na Srednjem vzhodu. Bivši guverner Pennsylvanije tudi ne prinaša arabskim in izraelskim voditeljem nikakršnega uradnega sporočila novega ameriškega predsednika. Njegova naloga je zbrati čimveč mnenj in vtisov, ki bodo lahko pomagali novemu predsedniku pri dokončnem oblikovanju njegove politike do Srednjega vzhoda, politike, o kateri kljub dokaj pogostim izjavam med kampanjo ni mogoče dokončno reči, ali bo nadaljevanje Johnsonove skoraj brezrezervne podpore Izraelu ali pa »uravnotežena pravičnost«, kakršno je na tem področju delil Eisenhower, ki se ga v arabskem svetu še vedno z ožnostjo spominjajo.

Tako poslanstvo je Scranton že opravil za Nixona oktobra, ko je obiskal države Zahodne Evrope. Če pa novinarji sprašujejo, ali bo Scranton odgovarjal sondažni teren tudi v Vietnam, Nixonovi ljudje samo zmgujejo z rameni. Za zdaj ni še nikakih načrtov, pravijo.

William Warren Scranton je seveda je eno izmed številnih imen, ki jih te dni tehta Nixon. Novoizvoljeni predsednik je bil minula dva tedna predvsem mandatator svoje vlade. Zapr se je v vilo prijatelja senatorja Georgesa Smathersa v Key Biscaynu na Floridi in daleč od washingtonskega hrupa in živčne napetosti v družbi treh najozjih sodelavcev razmišljal, debatiral, izbral, planiral.

Predsednik Eisenhower je do 1. decembra 1952, torej pičel mesec po volitvah, že imenoval vso vlado. Nixon pa doselej ni imenoval še niti enega ministra, tako da so v washingtonskih ministrstvih že začeli malo glasneje godrnjati, da ne bi bilo slabo, če bi se lahko začeli posvetovati s svojimi nasledniki in jim izročati posle. Toda Nixon se nikamor ne mudi. Z njemu lastno previdnostjo, temeljitostjo in pedantnostjo izbira ljudi za najpomembnejša mesta v vrhu administracije. Delo ni lahko — izpolniti je treba 300 delovnih mest na zvezni ravni — od šoferja do dvanzajstih ministrov. Med temi funkcijami jih je okoli 300 zelo pomembnih. Pri izbiri kandidatov za manj pomembne položaje si bodo pomagali celo z računalniki, čeprav Nixonovi ljudje skoraj malce v zadregi zatirajo, da »bodo ljudi izbrali ljudje.«

Nixon tako dobro skriva svoje karte, da se doselej ni zvedelo še praktično nič, kdo bo v novi vladi. Krožijo samo imena domnevnih kandidatov, med katerimi so med drugim David in Nelson Rockefeller, Douglas Dillon, Thomas Dewey, George Romney, Raymond Shafer in še mnogi drugi. Nixon je menda s svetovalci sestavil šest list, od A do E, s šestimi kombinacijami. Med imeni so poleg zaslužnih republikancev tudi nekateri demokratski in poleg belcev tudi nekateri črnici — toda ne točno 12 odst., kolikor je črncev v Ameriki; to bi bilo umetnost, kot se je izrazil eden izmed Nixonovih pomočnikov.

Nixon doselej še ni rekel ničesar določnega. Povedal je le, da boče sestaviti vlado iz »kratkoročnih ministrov, ker vse ljudje kmalu iscrpajo in ostanejo brez idej«. Navzven se je tudi, da bi novo administracijo prevzela arzum, razsodnost, ustvarjalnost, mladost.

William Warren Scranton imna vsekakor od vsega tega nekaj. Kljub petdesetim letom letom je še mladosten in vlek, in ko se je pred dvema letoma poseljavil od guvernerke palače v Harrisburgu v Pennsylvaniji, je »Times« zapisal, da je »Bill Scranton eden najspodobnejših administratorjev v

ZDA in eden najsveljetijših upov republikanske stranke.

Ceprav je mladosten, pa ni mladeniško eksploziven — nasprotno, že od nekdaj je ugaljen in zadržan, eleganten, očarljiv in prepričljiv, pragmatik v politiki in v vsakdanjem življenju. Ko je leta 1964 kandidiral za predsedniško nominacijo, so novinarji zaman brskali za anekdotami. Anekdot o Billu Scrantonu ni.

William Warren Scranton se je rodil leta 1918 v palači z 22 sobanami na griču Marthale sredi obsežnega posestva nedaleč od Scrantona v Pennsylvaniji. Scranton se je bil nekot imenoval Slocum's Hollow, ko pa je prišel Billov ded v prejšnjem stoletju iz Connecticuta v Pennsylvanijo in je z železovimi rudniki in železarnami spremenil usodo Slocum's Hollowa, so mestce preimenovali po njem.

Scranton je torej že po rodu aristokrat, in to aristokrat iz Nove Anglije, skratka, ameriški patriocij. Ker je bil po treh hčerah prvi in edini sin, se je družinsko življenje sukalo okoli njega. Medtem ko se je njegov oče mučil, da bi ohranil industrijsko cesarstvo, ki ga je bil ustvaril ded, je mati s hčerami in guvernantaми skrbela za sinovo vzgojo. »Živel sem med samimi ženskami,« pravi Scranton. »Čelo naš konj je bil kobila.«

Mladi Bill Scranton je študiral pravo na univerzi Yale, ko se je začela vojna. Bil je letalec — transportni pilot je zdaj rezervni kapetan. Po vojni je prevel vodstvo v dedovem imperiju, ki je za počasi razpadal, tem bolj, ker je nafta začela spodpirati scrantonski antracit. Scranton je tako počasi velik del podjetij prodal in denar naložil drugam. Čeprav Scranton zdaj ne nosi več pečata družinske vladavine, premoženje Scrantonovih še vedno štejejo v milijonih dolarjev.

Leta 1959 je John Foster Duller zvalil Scrantona v Washington, kjer je delal leto dni pod njim, nato pa pod Christianom Herterjem. Iz tega časa je šala, da so Scrantonove zunanje politične kvalifikacije »leto dni uradniške službe v State Departmentu in naročnina na Foreign Affairs.«

Nagnjenje do politike je Scranton podedoval po materi, ki so ji zaradi vzvišenega obnašanja nadel zvezev »vojvodinjac.« »Vojvodinjac« je vse življenje zagrizeno vrtikala v politiko. Že v mladosti je bila članica, vse do smrti (1961) pa je bila članica zveznega vodstva republikanske stranke. Obložena z diamanti in obdana z orhidejami je obiskovala družinske rudnike in navduševala rudarje za republikansko stvar.

Scranton sam ni bil tako prodoren kot mati. Kadar je kandidiral za kak politični položaj, so ga vedno nagovorili drugi. Toda ko se je odločil, je v prvem poskusu dosegel cilj. Leta 1960 je postal poslanec, le dve leti nato guverner vplivne države Pennsylvanije, dve leti pozneje pa je kot predstavnik zmernega krila republikancev kljuboval Barryju Goldwaterju na konvenciji v San Franciscu. Bil je seveda premagan, toda vedel je, da kampanja ni bila zaman.

Scranton je po lastnih besedah »konservativen v finančnih vprašanjih, pa liberalen v socialnih«. Zaradi liberalnih pogledov na državljanske pravice, probleme mest, pomnože zaostalih delom itd., kjer je velikokrat glasoval za Kennedyjeve predloge, si je pridobil sloves »kennedyjevskega republikanca.«

Kot politik Scranton najuspešneje deluje v ožjem krogu. Na štiri, šest ali osem oči zna biti naravnost magično prepričljiv. Ko so nekot vprašali obotavljajočega pennsylvanskega republikanca, ki je odhajal s sestanka z guvernerjem, ali ga je Scranton proel za glas, je odgovoril: »Ne spominjam se ravno, da bi me bil prosil za glas, dobro pa se spominjam, da sem mu ga obljubil.« »Scranton redkokdaj uporablja zaimke »I« in »me« pravi eden njegovih sodelavcev, »vedno sačenja s »mi« ali »v«.«

Človek takih lastnosti je vsekakor primeren za posebnega odposlanca novega predsednika. Nixon pa mu je brzkone namenil še kak odgovornejši položaj. Scranton se je sicer ob izteku svojega guvernerskega mandata sklel, da ne bo nikdar več kandidiral za noben položaj, ni pa izključil možnosti, da bi sprejel kak položaj, če bi mu ga ponudili. Zato se gotovo ne bo odrekel mestu, ki mu ga bo predlagal Nixon. S tem se bo brzkone trdno nasliral v ameriški štiti za prihodnjih nekaj let in ni izključeno, da je tudi on eden izmed tistih republikancev, ki se zdaj, ko Nixon še ni niti sedel v predsedniški gugalnik, razmišljajo, kaj bo, ko bo dokončno vstal a njega.

ANDREJ NOVAK

10-9-8-7-6- pridi vendar doli!

IVAN FRANKO-IZTOK

RAZPOLOZENJE CESTE JE KOT MONSUNSKO VREME: DANES »ZIVEL KEITA«, JUTRI »DOL S KEITO«

Devetnajst dni po malijskem "19. novembru"

V Bamaku so „vsi vedeli..“

Mladi oficirji so že šest mesecev čakali priložnosti, da se „otresejo odgovornosti za težave v Maliju“

V Bamaku ni bilo nikakih zunanjih znamenj vznemirjenja in življenje je potekalo povsem normalno, ko se je 18. novembra okrog poldne spustilo na letališče letalo družbe »Air Afrique«. Z njim se je vrnil v domovino načelnik štaba malijske armade Sekou Traoré, ki je bil na uradnem obisku v Maroku. Na vzletišču so ga po protokolu pozdravili podrejeni oficirji. Šele ko je sedel v avtomobil, je opazil, da ga ne vozi njegov šofer; malo pozneje je spoznal, da je ugrabljen... Uvertura v puč, ki je sledil naslednjega dne, je bila odigrana. »Že dolgo sem pričakoval...« — je lakonično dejal načelnik štaba. To je bilo vse.

V noči od 18. na 19. november so v vseh vojašnicah v prestolnici in v okoliških garnizijah dal znamenje za preplah. Ni znano, ali je bila to zvijača pučistov ali pa je hotel kak lojalni oficir preprečiti puč. Vojski so se začeli zbirati okrog svojih starih, med tretjo in šesto uro 19. novembra pa so bile zasedene že vse pomembnejše točke v Bamaku. Predsedniška garda se je vdala brez odpora, prav tako »judska milica«, ki je bila formalno pod kontrollo oficirja, Sudanske unije. Medtem ko so mladi oficirji svojim predstojnikom razkrili, da gre za puč, »ker armada ne more prevzeti odgovornosti za vse večje težave v notranji in zunanji politiki«, je oddelek oklopnih avtomobilov že brzel po cesti proti mestu Koulikoro, karkih 60 kilometrov severno od Bamaka, kjer naj bi se predsednik Modibo Keita na poti iz Moptija izkrcal z jaha »Général Soumaré« in z avtomobilom nadaljeval pot v prestolnico. Dvanajst višjih oficirjev se je obotavljalo. »Pripravljene smo podpreti vojaško gibanje, če bo Modibo Keita ostal predsednik republike,« se je glasil odgovor pučističnim poročnikom. »O tem bomo se govorili, dotlej pa vedite, da ste aretirani...« so odgovorili poročniki. Modibo Keita je bil že zarana obveščen, da se »v Bamaku nekaj dogaja« in da z vojsko ni vse v redu. Ko je prebral šifrirani telegram, ki ga je poslala malijska tajna služba, je v ladijskem salonu zbral sodelav-

ce ki so ga spremljali, in jim priporočil »naj ohranijo mirno kri«. Ob desetih je jaha »Général Soumaré« pristala ob pomolu v Koulikorju. Nič izmed vojaških in civilnih dostojanstvenikov, ki so prišli pozdravit predsednika, še ni vedel, kaj se dogaja v prestolnici. Otroci in odrasli so vzklakali gesla, ki so jih bili vajeni že leta in leta. Šele pozneje so se novinarji spomnili značilne vojaške dostojanstvenike, »smarček mladi roj, ki šele dorasča«, je rekel Keita, sedel v avto in kolona je zdrvela proti Bamaku. Po desetih kilometrih se je nenadoma ustavila; tabla na cesti je naznanjala, da se bližajo mestice imenuje Mokiba. Iz oklopnega vozila je stopil k predsedniškemu avtomobilu poročnik Tiekoro Bakayoko, po vojaško pozdravil in vprašal: »Gospod predsednik, ali bi se podredili malijski nacionalni armadi...?« Modibo Keita se je brez besede presedel v oklopni avto in avtomobilski sprevod je nadaljeval pot v Bamako, kjer je vojska že »nevtalizirala« vse osebnosti, ki bi lahko nudile odpor. Ob enih popoldne je bilo očitno, da se je vojaški prevrat posredil. Tu se filmski trak pretрга. Dogodki so jasno rekonstruirani do Mokibe, potem pa se razpletajo v senci konspiracije. Po eni verziji je del pučističnih oficirjev zahteval od Modibo Keite, »naj se odpove socialistični ureditvi in svojim najžjim sodelavcem, sam pa ostane v predsedniški palači.« Za socializem se nisem odločil sam,« naj bi po tej verziji odgovoril Keita, »in ga tudi sam ne morem zavreči. Kar pa zadeva sodelavce, jim do nadaljnjega zaupam...« Del oficirjev je bil za to, da se Keite čimprej odkrižajo, »ker bi bila nepopravljiva napaka, če bi mu armada še enkrat nasledila...« Vsekar držijo, da se po teh pogovorih Keita ni vrnil v predsedniško palačo in da o njem ne govorijo več. Novo začasno vlado je sestavil kapetan Yoro Diakité, podpredsednik vojaškega komiteja za narodno osvoboditev, predsednik tega komiteja, doslej anonimni poročnik Moussa Traoré pa je po vsem videzu pravi gospodar položaja. Medtem ko so mladi oficirji, ki jim je oblast padla v naročje kot zrela hruška, še razmišljali »kaj pa sedaj«, je dočetravje glasilo Sudanske unije »Essors« 22. novembra zapisalo: »Tak razplet je bilo treba pričakovati. Vemo, da je režim Modibo Keite delal napako za napako in kopitil težave, v katere se je pogrezala dežela... Vemo tudi, da se bile množice vedno proti režimu...« Na cestah prestolnice manifestirajo množice novim voditeljem in obsojajo stare ter vsi govore: »Saj smo vedeli... To je moralo priti...« Skratka, v Maliju, kjer je še večera cesta aplavdirala bivšemu predsedniku, kjerkoli se je bil pojavil, danes ni nikogar, ki me ne bi vedel, da je neigibno moralo priti... Ta psihološka posebnost, tako značilna za te zemljepisne širine, ni spodbudna za nove oblastnike; vodstvo se je sicer spremenilo, problemi pa so ostali... Če malijska javnost neče priznati, da so jo dogodki 19. novembra presenetili, pa inozemska javnost ne prikriva, da je bila presenečena. Kljub občasnemu škripanju v kolosju sistema, ki se je imenoval »smerni socializem«, je večina tujih opazovalcev menila, da sodi Mali med najbolj stabilne države na tem območju. Šele po puču je prišlo v javnost nekaj elementov, na podlagi katerih bi lahko že prej sklepali, da »vsi nekaj v zrak« Ko je avgusta lani Modibo Keita razpustil politični biro Sudanske unije in ustanovil nacionalni komitej za obrambo revolucije, da bi pomiril tiste, ki so dvomili v revolucionarno sposobnost režima, je dobila ljudska milica peroti, ki jih ni mogel nihče več prističiti. Zadnje mesece je v imenu svojega političnega pokrovitelja — Sudanske unije — gospodarila po ulicah Bamaka, vdrla in stanovanja, zapirala ljudi in na vsakem koraku zalila vojsko, to je oficirje in podoficirje. Po drugi strani oficirjem ni bilo nesnažno, da so globoko negodljivi v samem nacionalnem komiteju za obrambo revolucije. Ta so prišla do kritične točke, ko je načelnik štaba Sekou Traoré odkrito nasprotoval, da bi se Mali solidariziral z okupacijsko Češkoslovaško. Nezaupeanje pa je bilo obojestransko; tudi politično vodstvo je sumničilo armado. Osem nižjih oficirjev je policija aretirala, nekaj višjih oficirjev so na-

meravali upokojiti. V takem osračju se je 2. novembra v predsedniški palači prikazala delegacija oficirjev, ki je v imenu armade nedvoumno zahtevala, naj predsednik razpusti ljudsko milico. Modibo Keita je obljubil, da bo proveli njihovo zahtevo, ko se bo vrnil s potovanja; 10. novembra je namreč nameraval odpotovati v Mopti na gospodarsko posvetovanje. Morda je prav vednevnadnost predsednika iz prestolnice spodbudila mlade oficirje, ki so bojde že pred šestimi meseci načrtovali puč za 20. januar, to je za dan malijske armade, da so se odločili udariti 19. novembra, to je na dan, ko bi se moral Keita vrniti v Bamako. »Linija zlata sredine«, ki jo je poskušal ubirati Keita med Scilo »socialističnih radikalov« prosovjetskega in prokitajskega krila, in Karibdo »liberalnih radikalov« prozahodnega tipa, je začela škripati. S sporazumi, ki jih je Bamako lani sklenil s Parizom, je postal malijski frank konvertibilen v vsej monetarni omni zahodne Afrike; dežela se je s tem vključila v gospodarski prostor, v katerem veljajo tržne zakonitosti. Po vsem videzu pa se notranja in gospodarska politika nista prilagodili tej stvarnosti, zakaj v državnem proračunu je zasijala luknja, globoka tri milijarde malijskih frankov, to pa je za deželo s 50 dolarji nacionalnega dohodka ogromna vsota, ker luknje zaradi finančnih sporazumov s Parizom ni moči pokriti s tiskanjem novega denarja.

Pariz, ki je lani dal jamstva za trdnost malijske valute, je zahteval revizijo proračunskih postavk in zmanjšanje izdatkov; po Bamaku so krožile govorice, da se bodo vsi šali davki. In ker v deželi ni zasebnih trgovcev in podjetnikov, ki bi jih lahko stisnili med pritviti davčni vijak, državna in partijska birokracija pa se ni mogla nalagati novih bremen, je bilo človeku v ceste v trenutku jasno, s čigave kože bodo izrezali zaplato, s katero naj bi pokrili proračunsko sramoto. To seveda ni povečalo priljubljenosti režima, ki je s avgustovskim »dvornim udarom« razpustitvijo političnega biroja Sudanske unije lani že tako in tako doživel pretres; razpoke, ki jih je povzročil, so postale prav vidne šele pozneje. In nasplojed, prve dni novembra je prišel iz Pariza državni sekretar Yvone Bourges. Uradno je bil obisk označen kot ustajlena izmenjava mnenj, v resnici pa je prišel opozoriti Bamako, da Francozi ne bodo izpolnjevali svojih obveznosti iz lanskih sporazumov, če tudi malijska stran ne bo spoštovala in izpolnjevala vseh pogodbenih točk. Ni težko uganjati, da je hotel pariški odposlanec opozoriti predvsem na nevarnost, v kateri bi se smislilo malijsko-francosko moretarno in gospodarsko sodelovanje, če bi v Bamaku popustila pred pritiskom vlada v Bamaku popustila pred pritiskom tistih, ki bi s tiskanjem novega denarja radi zapolnili proračunski primanjkljaj. Tiste dni je tudi postalo očitno, da čaka deželo huda

gospodarska in politična preizkušnja. Kot je običaj v deželah s krhkim upravnim, političnim in socialnim tkivom, so vozel protivostov presekali, ne da bi ga poskušali razloziti. Misel o svojaški rešitvi, spočeta v glavi dvaintridesetletnega poročnika Moussa Traoréja, ki je v kartotekah francoske armade personale označen kot »simpatična in markantna osebnost«, je dozorela in 19. novembra postala stvarnost. Novo vodstvo si očitno ne dela utvar, da je s prevzemom oblasti rešilo težave in probleme, ki so pritisnili na deželo. Osemindeset ur po puču zmagoviti mladi oficirji še niso vedeli, »kaj bi«. Vsekakor so si pridobili točko ali dve iz političnega realizma s tem, da so najprej navezali stik s finančnim ministrom v Keitovi vladi Louisom Négrom in mu ponudili resor za gospodarstvo v novem kabinetu. »Po sreču sem socialist — je dejal Négre — in nobenega razloga ni, da ne bi tudi ostal. Toda treba je povečati kmetijsko proizvodnjo in pozitivni krvni obtok menjave s trgovci, ki so bili doslej postavljeni ob stran...« Sindikati so bili pripravljene priznati novi režim šele potem, ko je začasna vlada zagotovila, da se status državnih podjetij ne bo spremenil. Govorice, da sta se bivši minister za gospodarsko finančni stroki ne bi priznal tudi izrazite sposobnosti, da v politiki dosledno zastopa desnico svoje konzervativne stranke.

ni. Skirila sta se v predmestju in se že naslednji dan sama priglasi novim oblastem. Po vsem videzu zdni med Malijem in LR Kitajsko niso doživeli hujšega pretresa. Za Kitajsko je Bamako z izjavo o Češkoslovaški do vratu zabredel v »sovjetski revizionizem« in v ožjem smislu besede politično ni zanj več zanimiv. Nova vlada pa je Kitajcem v Bamaku zatrdila, da se av gospodarskem sodelovanju med obema deželama ne bo nič spremenilo; to pa za kitajsko prisotnost v tem delu Afrike zadostuje. Pri sosedih pa si je novi režim s prizadevanostjo, ki jo je pokazal Sekou Touré v pobudi, da bi se šefi Malija, Gvineje, Mavretanije in Senegaleja takoj sestali, pridobil avtoriteto tako rekoč že prvi dan, ko se sam ni bil prav gotov v svojo zmagao. Seveda je prezgodaj, da bi lahko sodili ali ugibali o tem, kako se bodo stvari razpletale v prihodnje. Navdušenje, s katero so množice na bamaških ulicah vzklakale varmadi rešiteljice, in gorečnost, s katero so batile »Modibo Keito in njegove hlapce«, sta dvorezen bumerang. Dokler bo v deželi trdnost »vse dobro in v redu« prav do naslednje eksplozije, bodo še naprej na dnevnem redu »spresenečanja«, za katera so že naprej »vsi vedeli, da o njih mora priti...«. Nauk iz malijske afere je zelo preprost in otipljiv: lagati samemu sebi še ne pomeni, da si s tem razrešil en sam problem, ki te tare. MIRAN ŠUSTAR

Tri italijanske politične stranke snujejo novo koalicijsko vlado

Pogajanja v rimskem parlamentarnem salonu

Ekscelenci sta povzdignili glas

Tri italijanske politične stranke snujejo novo koalicijsko vlado

RIM, v začetku decembra. Italijanska vladna kriza se bliža izidu, kakršen pač že bo. V najnosti, da dosežejo sporazum, se trije strankarski partnerji, ki imajo drug z drugim že bogate izkušnje, zatekajo k najrazličnejšim ideološkim, političnim in taktičnim orožjem, da bi izboljšali ali ubranili svoje pozicije, ki so v osnovi že precej dobro znane. Za zapletena in včasih celo duhovita igra med krščanskimi demokrati, socialisti in republikanci, je za neprizadetega opazovalca v bistvu vendarle malo zanimiva — kolikor preko ambicij, zvenečih besed in političnih diverzij ne izraža globljih problemov in tokov v italijanski deželi in družbi.

Predstavniki vseh treh zainteresiranih strank ob vsaki priložnosti poudarjajo, da je Italiji potrebna trdna in takorekoč organska vlada in da edino vlada s tako perspektivo lahko računata na njihovo sodelovanje. Ključ do rešitve pa je očitno precej skrit, saj ga iščejo že vse od majskih parlamentarnih volitev. In da bi bila stvar še bolj zanimiva, vsak zase in vsi skupaj, v besedah, natančno vedo, kaj bi bilo treba storiti, pa vendar jim neke mistične sile — ki se na splošno tako rade vitkajo v politiko, čeprav je to, kot je znano, eksaktna veča — vzenor preprečujejo, da bi misli pretvorili v dejanja.

O tem sta imela te dni prav živahen dialog dva ministra. Bivši minister za zdravstvo, socialist Mariotti, ki se je nekotro protivo, da je s nenavadno bojevitostjo, trmo in pogumom, kljub silnemu odporu, vendarle poznal v tek delček sarnetka reforme italijanskih bolnišnic, in pa bivši ter sedanj in morda še prihodnji minister za kladnik, krščanski demokrat Colombo, čigar priimek pogosto povzemanje s priimkom guvernerja italijanske banke Carliem, se pravi vselej takrat, kadar govore o italijanski gospodarstveni in monetarni politiki kot o siniji Colombo — Carli.

Potem ko sta si ekscelenci izmenjali izraze globokega spoštovanja in osebnega občudovanja, je Mariotti nekoliko povzdignil glas rekoč, da sta blaginja italijanskih vepodjetij in mednarodna cena italijanske valute lepa reč, da pa upokojenje, zdravstveni zavarnostni, močje brez dela, družine brez stanovanj, solari brez bli in drugi množični sloji italijanskega prebivalstva, nimajo dosti od tega. Colombo je bil nekoliko indigniran in je kot iz rokava stresel številke iz državnih proračunov sednjih let, ki kažejo, da so produktivne investicije, pa tudi neproduktivni izdatki v socialne, koleks, kulturne in druge namene kar skokoma rasti ter dosegali impozantne bilionske značke. Mariotti pa je bil, kakor vedno, tempe-ramentno vstran in je prošil kolego Colombo, da je bilo kljub tem nerazumnim sredstvom storjeno tako malo. Ali so vladajoči organi, ki so razglisali tako velikopotezne socialne in kulturne načrte, hote ali ne hote presrli vse tiste zakone in druge ukrepe,

ki so nujno potrebni, da bi ta denar resnično prišel v obtočje? In kako je mogoče, da Colombo, ki tako skopari in obrača prazne žepce, kadar gre za socialne zahteve drugih, kadar se mu zadi potrebno, v hipu pričara 200 ali 300 milijard? Colombo je bil še bolj indigniran in je suho odvrnil, da ni njegova krivda, če toga in zbrokratizirana administracija ne izvaja jasno zastavljenih programov in smernic. Ekscelenci sta si potem izrekli mnogo spoštljivih poklonov in vneti socialist Mariotti ni mogel kaj, da Colombo poleg sposobnosti in gospodarsko finančni stroki ne bi priznal tudi izrazite sposobnosti, da v politiki dosledno zastopa desnico svoje konzervativne stranke. Po podatkih, ki jih objavljajo časopisi, so direktni državni in drugi javni programi v zaostanku — za 8.000 milijard lir. Ta pojav čedaže bolj vznemirja tudi tiste ekonomiste, ki so daleč od socialne sentimentalnosti. Sedanjji italijanski gospodarski uspeh temelji na izvzu in na visoko pozitivni plačilni bilanci, medtem ko notranja poraba, ki je za nekakšno edino trdnjo osnova trajnega gospodarskega razvoja, očitno zaostaja in relativno nasazuje. Ko pa gre za to, da bi pozitivno in okrepili notranje povpraševanje, se poleg drugih pomislekov vedno pojavlja tudi strah, da intervencija države in poddržavljenih podjetij ne bi postala prevladujoče pravilo na škodo svobodne zasebne pobude. Kritiki vladajoče gospodarske politike se zgražajo nad neprestanim odketkanjem kapitala v tujino. Obrestna mera v Italiji je nizka. Denar je torej »poceni«, in to naj bi olajševalo investicije, vendar pa to tudi povzroča, da velike voze spekulativnega kapitala hite v tiste dežele, kjer se da bolj na hitro zaslužiti. Računajo, da poestrični kapitalov vsako leto pretihotajajo čez meje 500 milijard lir, skoraj milijardo dolarjev, to pa je skoraj natančno toliko kolikor si pritrjuje milijoni italijanskih delavcev v tujini in po skromnih poštnih naknalah čez ledo pošljejo svojem v domačih krajih. Ta pojav se strokovnjakom ne zdi alarmanten, dokler ima Italija bogate rezerve v zlatu, pač pa se zdi mnogim varnostne, medtem ko ga tretji pojmujejo kot principialno socialno in politično vprašanje. Levičarji še dolgo zahtevajo od vlade, da najde instrumente, s katerimi bo saprila pota v tujino in prišla ta kapital, da se angažira domo tako, da Italijanom ne bi bilo treba svedo hoditi s trebuhom za kruhom.

Problemi ni preprost in je deloma povezan s sistemom mednarodnih gospodarskih in monetarnih odnosov, s drugega vidika pa je seveda to tudi vprašanje politične volje in takoznanovnega »rasrednega« pojmovanja države ter demokracije. Italija je pred petimi leti sabradla v hudo gospodarsko krizo, iz katere se je izklopala s energičnim opuščanjem delavcev, s intenzivnejšim koriščanjem dela, s racionalizacijo proizvodnih postopkov in z modernizacijo proizvodnih naprav. Hkrati je potekal množični beg z vasi v mesta in z zaostalega juga proti razvitemu severu. Stevilo zaposle-

nih pa je še vedno manjše kot l. 1963 in vsa srednjeročna predvidevanja ne obetajo bistvenih izboljšav. Tako se je znasla Italija v vrtnici socialnih in političnih napetosti prav v trenutku, ko ji je njen finančni položaj omogočil, da je ostala ob robu mednarodne denarne krize, ki je pretresla francoski frank. A ko smo že pri Franciji, se uslijutje dve primerjavi: medtem, ko je Italija pred petimi leti doživela nekaj takega kar danes pravlja francosko gospodarstvo, italijanski notranje politični položaj obratno mnogi primerjajo s položajem, ki je vladal v Franciji ob zatonu četrte republike, se pravi pred ustoličenjem generala de Gaulle.

Gospodarsko tehnični razvoj z ustreznim socialnim presojanjem je povzročil krizo tradicionalnih državnih in socialnih struktur in tudi krizo politične zavesti ter mentalitete. Nakazuje se kriza italijanskega strankarskega sistema, ki se je rodil v povesnem drugičnem razmerah, ki pa živi naprej z inercijo strankarskih aparatov. Protestna gibanja, ki segajo od studentov in dijakov, do upokojencev in verskih krožkov, imajo spontano množično moč in zato dostikrat tudi stihisko podobo. Strelji, pod katerimi sta padla uboga dnarnja na Siciliji, so odjeknili kot grom. Italija, ki se šteje za civilizirano deželo, za deželo starodavne kulture, pa tudi za deželo demokratske zrelosti, je složna v žalosti in v obžalovanju ter se z usoplostjo sprašuje, kako je mogoče, da policaji še vedno nosijo brzostrelke in da se legitimni boj za delovne pravice lahko konča s smrtjo. Toda sistema prefektur in kvestur je stoletna stvarnost. In koliko upanja na uspeh ima v tem trenutku široka zahteva, da se policijskim oddelkom, ki nastopajo ob javnih manifestacijah, odvzame strelna orožja ter, da se služba javnega reda na splošno podredi izvoljenim organom lokalnih oblasti? Prav danes, ko zapisujemo te dogodke, so v Rimu zaprte vsa podjetja, vse trgovine in vse šole. Ne vozijo niti avtobusi niti taksiji in na erpalkah ne točijo bescina. Temu se reče splošna stavka. Prav danes pa tudi predstavniki treh koalicijskih strank v salonu parlamentarne palače, ki je opremljen v slogu 18. stoletja, pregledujejo in primerjajo rezultate, do katerih so prišli eksperti za posamezna področja bodoče vladne politike. Kljub temu kar smo dejali, bi težko rekli, da italijanska javnost z veliko napestjo pričakuje izid teh pogajanj. Saj prav gotovo tudi ne gre za velika presenečenja in revolucionarne spremembe. V bistvu gre za večjo ali manjšo dozo takoinovane racionalne politike, ki računata s številnimi in različnimi družbenimi elementi ter pri tem upošteva tudi smeri zgodovinskih gibanj. Ob tem pa imajo nekateri manj, drugi več razlogov za razburjenje. Medtem ko se skrb krščanskih demokratov omejuje na to, da se ne oslabi njihova kontrola nad standardnimi odložitvami in procesi, se socialisti najbrž zavedajo, da z novo vlado levega centra igrajo svojo poslednjo veliko politično karto. TIT VIDMAR

Med knjigami

Dostojen pomnik

Zbornik „Syet med Muro in Dravo“

Ob stoletnici prvega tabora na Slovenskem je mariborska založba Obzorja skupaj z ljubomersko občinsko skupščino izdala zbornik »Syet med Muro in Dravo«, ki ga je uredil Viktor Vrtnjak. Opravi je veliko delo, ki ni zahtevalo samo izredno mnogo časa, temveč tudi izjemno velik ustvarjalni napor. Za sodelovanje je pridobil 28 avtorjev, ki so vsi prispevali nova odkritja s področja obravnavanih vprašanj v pokrajini med obema rekama. Nastajanje zbornika ima za seboj skoraj desetletno zgodovino, saj je do prvih pobud za njegovo rojstvo prišlo že leta 1959 v okvirju Priiskega študentskega kluba. Dolgoletno zorenje zborniku ni bilo v škodo. Ko je zdaj zajeta, 750 strani obsegajoča knjiga izšla prav primerno povezana z obletnico, pomembno za ves slovenski narod, je prva ugotovitev, da je tudi njen izid pomemben za vsa Slovenijo, saj nedvomno presega meje, ki jih zahtuje naslov.

Bogato in raznoliko vsebino zbornika bi morala ocenjevati cela skupina strokovnjakov, prvenstveni namen tega skromnega zapisa pa je, da bralce seznanj vsaj s temeljnimi obrisi zbornika. Ze hitri pregled vsebine ponuja ugotovitve, da so temeljni kamni zbornika prispevki Cirila Štebingerja, Boruta Beleca, Antona Trstenjaka, Stanka Pahiča, Franja Baša, Viktorja Vrtnjaka, Boga Telyja, Rudolfa Kolarica in Sergeja Vršerja ter da drugi avtorji zgradbo dopolnjujejo z drugimi neogibno potrebnimi sestavnimi deli. Uvodni prispevek Cirila Štebingerja Geološka podoba pokrajine med Muro in Dravo posebej obdela pokrajinsko sliko, zemeljske sklade, premeke zemlje skorje in zemeljske zaklade severozahodne Slovenije. Razprava Boruta Beleca Druženogeografski razvoj ljubomersko-orških gor in njihovih agrarnotokurnih tipov ima sociološki in ekonomski pomen, ker zlasti razčlenjuje vlogo fizičogeografskih in družbenih činiteljev v

razvoju vinogradništva, semljiško posestvo razmere, preseljevanje prebivalstva in nadaljnji gospodarski razvoj tega dela Slovenije. Vključuje tudi demografski razvoj, ki pa ga širše obravnava Vlado Valenčič v prispevku Prebivalstvo v Slovenskih gorah v preteklosti in do današnjih dni.

Za tovrstne zbornike je vsebinsko edinstvena študija Karakterološka podoba slovenjgorskega človeka Antona Trstenjaka. Temeljne značajne lastnosti Slovenjgorskega človeka, kot so veselost, čustvenost, zgovornost, širokopteznost, prilagodljivost, dobrodušnost, gostoljubnost in določena mera konservativnosti avtor povezuje s mehko in odprtostjo pokrajine ter s njenimi darovi, ki so nagrada za človekov trud. Povezuje, da je to prebivalstvo telesno in duševno nadpovprečno zdravje in da že dolga desetletja daje sorazmerno velik odstotek izobraženstva, številne književnike, glasbenike, slikarje, pri tem pa je presenetljivo, da med mnogimi umetniki ni nobenega izrazito liričnega pesnika (tu se pravzaprav nehote spominimo na Stanka Vraza). Patriarhalnost mišljenja Trstenjak utemeljuje tudi zgodovinsko s izvorom valških imen na —ci. Posebno vrednost dajejo razpravi številne miselnje zveze s drugim raziskovalci prišlih značilnosti (F. Baš, J. Höhn, J. Kerencič, A. Slodnjak, A. Kraigher).

Narodopisni prispevki so štirje; dva od njih občutno presega meje obravnavane pokrajine. Zmaga Kumer piše o štajerskih slovesih in njihovem mestu v evropskem ljudskem pesništvu, Vilko Novak o ljudskem življenju v Slovenskih gorah v prvi polovici 19. stoletja, Angelos Baš o notranji hišni opremljeni področju ljubomerski okolici v prvi polovici 19. stoletja, Franjo Baš pa je prispeval Uvod v zgodovino stanovanjske hiše na Slovenskem.

Med zgodovinskimi prispevki zavzema osrednje mesto razprava Viktorja Vrtnjaka Prvi slovenski tabor v Ljutomeru. Z njemu lastno temeljitostjo, ki jo pogojujeta izredno poznavanje kulturnozgodovinskega dogajanja tistega časa in široka kulturna razgledanost, avtor obravnava celotno narodnopolitično problematiko in razvoj tiste ideje, ki je pripeljala do prvega slovenskega tabora v narodno zavednem Ljutomeru. Z enako zavzetostjo Vrtnjak predstavi kroniko tabora in obdela njegove politične zahteve.

Zgodovinski prispevki tudi sicer sestavljajo vsebinsko jedro zbornika. Začenja jih Stanko Pahič, ki preučuje predslavensko naselitev Slovenskih gor in Pomurja s podrobnimi opisi naselij in najdišč, Milko Kos objavlja članek Kolonizacija med Dravo in Rabo pa krajevna imena na —ci, Jože Koropec piše o Slovenskih gorah v luči mariborske mestne knjige, Bogo Teply pa o narodnostnem življenju pri Lenartu v Slovenskih gorah pred prvo svetovno vojno s natančno osvetlitvijo razmer, v katerih je nastal Kraigherjev Kontrolor Skrobar. Stanko Kotnik je prispeval tri drobce o narodnem prebujanju vzhodne Štajerske.

Jezikoslovne prispevke uvaja Priško narečje Rudolfa Kolarica, ki priščno najprej zemljepisno in zgodovinsko opredeli, potem pa hvaljeznemu bralcu posreduje popolno slovnico današnjega narečja. Tu sta še razpravi Janka Jurandčiča o kajkavskem narečju in Jezikovnkulturna orientacija Štajercev v starejših obdobjih Jakoba Riglerja. V sklop kulturnozgodovinskih sestavkov so prispevali še Jože Fričar (Delež Božidarja Raiča v mladostlovenskem gibanju), Janko Glazer (Rokopisno gradivo slovenjgorskega izvora v Studijski knjižnici v Mariboru) in Anton Slodnjak (Slovenski poskusi Jakoba Košarja).

H geografsko ekonomskim zapisom sodi še Topografija Štajerske Melite Pivo-Steie, Zelenice med Muro in Dravo v 19. in 20. stoletju Jožeta Jenka in sestavek O geografski individualnosti Prelejtev in luči razvoja kmetijskih naselij in njihovega zemljišča Svetozarja Ilesiča, ki uvodoma ponovno razglablja o zemljepisnih mejah Prelejtev.

Nekako zunan doslej predstavljenih kontekstov sta prispevka Urbanistično-gradbeno zasnovane trgov in mest v Podravju in Pomurju Jožeta Curka in Zdravstvo med Muro in Dravo s posebnim odzrom na razdobje 1850—1941 Emanua Pertia. Zbornik sklepata umetnostnozgodovinski razpravi, Prvo, Baročno kiparstvo v Slovenskih gorah, je napisal in slikovno bogato opremil Sergej Vršer, drugo, Nekaj o slovenjgorskih znamenjih, pa s prav taksno opremo Marjan Zadnikar.

Celoten vtis, ki ga zbornik vzbuja, je prav mogočen. Vztrajno delo, ki ga je urednik opravil, zasluži vse priznanje, škoda le, da ni vključil več literarnozgodovinskih prispevkov. Morda ga opravičuje dejstvo, da je prav to področje doslej že najbolj obdelano, prav zares pa pri knjigi takšnega znanstvenega obsega pogrešam stvarno kazalo, ki bi poleg odličnih povzetkov v francoski in nemški publikaciji napravilo še preglednejšo.

CELOTON VTIŠ, KI GA ZBORNIK VZBUJA, JE PRAV MOGOČEN. VZTRAJNO DELO, KI GA JE UREDNIK OPRAVIL, ZASLUŽI VSE PRIZNANJE, ŠKODA LE, DA NI VKLJUČIL VEČ LITERARNOZGODOVINSKIH PRISPEVKOV. MORDA GA OPRAVIČUJE DEJSTVO, DA JE PRAV TO PODROČJE DOSLEJ ŽE NAJBOJ OBDELANO, PRAV ZARES PA PRI KNJIGI TAKŠNEGA ZNANSTVENEGA OBSEGA POGREŠAM STVARNO KAZALO, KI BI POLEG ODLIČNIH POVZETKOV V FRANCOŠKI IN NEMŠKI PUBLIKACIJI NAPRAVILO ŠE PREGLEDNEJŠO.

Iz poglavja sodobne problematike slovenske manjšine v Italiji velja omeniti predvsem uvodni članek Borisa Račeta: »Predloga je pot od besed k dejstvom, v katerem argumentirano razčlenjuje počasnost priznavanja narodnostnih pravic slovenskemu prebivalstvu. Ugodno osrečje pripravljenosti vse prepočasni prehaja v

IVO CERLE: DRUGA STRAN OBRAZA

„Kjer Polkonji so doma“

Z mejnih področij nemške slavistike

Slovenski rojak, Münchenski založnik dr. Rudolf Trofenik je izdal v zadnjem času tri nove znanstvene knjige, ki neopredno ali posredno segajo v zgodovino in v folklorna izročila jugoslovanskega, posebej še slovenskega sveta.

V zbirki »Beiträge zur Kenntnis Südosteuropas und des Nahen Orients« so kot njen peti zvezek izšla primerljive študije o mlitih in pravljicah »Kynokephale Dämonen südosteuropäischer Volksdichtung«, delo znanega etnologa Leopolda Krutzenbacherja (148 str. v 8., z 10. slikami v tekstu in 7. celostanskimi ilustracijami). Graškemu slavistu prof. dr. Matju posvečeni spis se začneja z besedilom slovenske ljudske pesmi o deželi, »Kjer Polkonji so doma« (iz zapuščine Stanka Vraza) in je nemškimi prevodom Anastazija Grima. Pisce je raziskal motiv pasjeglavev v ljudskem izročilu raznih narodov na srednjeevropskem in balkanskem prostoru, izhodišče pa so mu prav slovenski motivi, ki jih je posnel iz raznih virov naše etnografske literature, predvsem pa iz Fajkovih leta 1884 izšlih »Crtic iz duševnega šitja štajerskih Slovencev«. Poleg Fajka navaja (delno tudi v slovenski in nemškimi prevodom) motive iz zbirke Strekčja, Kelmeine, Trdine in drugih ter vključuje v svoja razglabljanja izsledke naših raziskovalcev Matičevca, Sarfa, G. Kreka, S. Vilfana, S. Rutarja, I. Grafenauerja in drugih, ki so pri nas posvetili raziskovalno pozornost mitu o kinkofalih, temu značilnemu

ostanku davnih verovanj ljudstev, ki nase-ljujejo južnovzhodno ozemlje Evrope. Naši etnologi bodo s pridom prebrali to Kreutzenbacherjevo razstavo.

V zbirki »Südosteuropa — Jahrbuch«, ki jo v dr. Trofenikovi založbi izdaja »Südosteuropäisch-Gesellschaft« (njen sedanjí predsednik je prof. dr. Walter Althammer) sta izšla v zadnjem času dva zvezka. Kot osmi zvezek te zbirke je izšel zbornik »Die Stadt in Südosteuropa: Struktur und Geschichte« (198 str. v 8.). Tu je zbrano gradivo z 8. mednarodnega visokošolskega tedna, ki ga je »Südosteuropäisch-Gesellschaft« priredila v oktobru leta 1966 na gradu Liebenzellu. K. D. Grot Lusen poudarja v uvodni besedi, da doslej še noben zbor strokovnjakov ni v tem obsegu obravnaval strokovnjakov in v zgodovini mest v južnovzhodni Evropi. Zbornik obsega enajst razprav, izmed teh segajo na jugoslovanski prostor in navajajo tudi strokovno literaturo iz slovenskega, hrvatskega in srbskega območja razprave Balduna Sarie, Avda Sudecka, Josefa Matla in Toše Tliame. Medtem ko se drugi avtorji zastavljajo predvsem pri pojavih in problemih zgodovine našega ozemlja in njegovih mejnih središč, je novostaski profesor dr. Toša Tliame zastopan z aktualno razpravo »Jugoslovanska mesta v razdobju industrializacije v pogojih administrativnega gospodarstva upravljavanja«.

Kot 9. zvezek zgoraj navedene zbirke je izšla razprava Kristine Marie Pink »Die

österreichisch-ungarische Monarchie als Wirtschaftsgemeinschaft« (88 str. v 8.). Avtorica označuje svoj spis kot zgodovinski prispevek k aktualnim integracijskim problemom. Ob petdesetletnici razsula Avstro-Ogrske utegne ta razprava zanimati ne samo zgodovinarje, ki se v obravnavanju nekdanje skupnosti te največje srednjeevropske države srečujejo tudi z ekonomskimi problemi njenih narodov, marveč tudi tiste publiciste, ki v današnjem položaju na tem dokončno spremenjenem geopolitičnem prostoru iščejo novih stičnih točk in možnosti intenzivnejšega sodelovanja med državnimi sosedi. Prav o tej publikaciji, ki vsebuje marsikaj spornega, gre dokončna beseda strokovnim kritikom. Knjigi so priložene tri geografske karte, med njimi »Karta narodnosti in jezikov Avstro-Ogrske«. Na nji barva slovenskega jezikovnega področja sega tudi v Celovce; Trst, Videm, a slovenska severna meja teče do kaj nad Mariborom in Radgono, kar pričuje o določeni objektivnosti narodnostnega razmejevanja.

S temi tremi knjigami je založba dr. Trofenika spet razširila krog svojih na specialna področja slavističnih študij segajočih publikacij in so zato te knjige vredne registracije v slovenski kulturni kroniki, dokler ne spregovore o njih poklicani strokovnjaki.

BOZIDAR BORKO

MAKSO ŠNUDERL:

Osvobojene meje

Avtor, ki je bil sam Malstrov borec, je napisal to delo v letih 1938 do 1939. Lahko bi mu rekli kronika zgodovinskih bojev za slovensko severno mejo, kakršna je nastala po zaslugi slovenskih prostovoljcev od oktobra 1918 do septembra 1919. Ta meja je bila — razen Radgone — na mirovni konferenci določena tako, kakor so jo bili zavarovali slovenski prostovoljci. Delo je sicer kronika, ker opisuje z zgodovinsko znanstveno resničnostjo politične in vojaške dogodke tega pravnega leta, je pa tudi hvalno in mlkavno pripovedno delo, ker na pripoveden način odziva vsa ta dogajanja in njegove novice in ker pisatelj kot svojo stvaritev vpleta tudi usodo ljudi, kakršni so bili takrat, in jih povezuje s kroniko v enotno ozračje tega dinamičnega, prelomnega časa po zlomu Avstroogrške monarhije. Avtor pravi v svojem prologu h knjigi: To je kronika o edinstvenem in prvem primeru v zgodovini slovenskega naroda po kmečkih puntih, da je slovensko ljudstvo ob severni narodni meji samo od sebe z množičnim oboroženim bojem preganlo svoje stotletne narodne zatirance s tega dela svoje zemlje in si zagotovilo svobodno življenje v jugoslovanski državi. Narodnosvobodni boj 1941/1945 je dosegel za vse jugoslovanske narode dokončno politično in socialno osvoboditev, pridobitve boja Slovencev za Maribor in severno mejo četrstoletijske poprej pa so pri tem ohranile svojo dragoceno zgodovinsko veljavo. Kronika o vojaških in političnih bojih v Mariboru in ob slovenski severni meji v letih 1918/19 prida o strastnih spopadih in govori o ljudeh, ki so bili vanje zapleteni s svojimi človeškimi vrtnami in zmotami, uspehi in porazi. — Ob petdesetletni bojni je bilo delo dopolnjeno z manjšimi popravki in dodatki. Čeprav napisano že pred drugo vojno, prinaša zdaj prvič med bralce in bo gotovo deležno zasluznega zanimanja in priznanja Vrednost knjige povečuje tudi spremna beseda Viljha Vuka o Šnuderlovem leposlovnem delu (novele Človek iz samote, 1928, roman Izgubljena zemlja, 1934, drama Pravilica o rajski ptici, 1930 in novele Od polnoči do polnoči, 1947), kajti avtor je mlajšemu rodu bolj znan kot družbenopolitični delavec, pisec pravnoznanstvenih del in rektor ljubljanske univerze, Tako Šnuderlove »Osvobojene meje« niso čisto leposlovje, ampak tudi zgodovinski zapis iz družbenega življenja. Roman-kroniko, ki jo je lepo opremil Uroš Vagaja, je založila založba Obzorja v Mariboru. Strani 585.

IVAN POTRČ:

Drame o Kreflih

Pričujoča knjiga, ki je izšla v zbirki Klasie (45. zvezek) pri Državni založbi Slovenije, nam s spremno besedo Lojzeta Filipiča predstavlja Potrčeve dramske trilogije o Kreflih: Krefliova kmetija, Krefli in Krefli, Krefli in Resnica. Kreflov svet si brani svojo zemljo proti vsem in proti vsakomu z vsemi sredstvi in z vsakršnim

orožjem. V prvem delu trilogije Krefli brani zemljo pred naletom gospodarske krize, pred oblastjo, pa tudi pred lastnimi ljudmi, ko kršijo pravila in odnose. V drugem delu trilogije brani zemljo predvsem pred okupatorji, pa tudi pred svojimi, ki so zleteli iz gnezda, a so se vrnili po poljsne deleže. V tretjem delu so Krefli že potisnjeni na mrtvo stražo grunta. Še ga pokušajo braniti, nič manj zagrizano kot prej, vendar se že nemočno zavedajo, da so bitko izgubili. Poglavito jedro, ki združuje tri drame, je živa človeška podoba kmeta Jura Krefla, njegova na resnično bistvo strnjena in zgneten tragična usoda, ki je izoblikovana zrelo, živo in prepričevalno. Lojze Filipič pravi: Če bi, denimo, od Potrčeve trilogije ne ostalo nič drugega, je že Jurova podoba tako dragocena, da jo velja uvrstiti v galerijo naših nepozabnih slovenskih in gledaliških človeških likov. Z Juro Kreflom se je v naši dramski književnosti rodil in z Jurcom Kreflom je umrl prvi, zadnji resnični in polnokrvni slovenski kmet. Med temi tremi kreflovskimi dramami je natisnjena še avtorjeva proza »Grotoska« iz Zbornika 39 in »Kmet«, dramski prizor iz partizanskih dni. Ta zvezek Klasija nam torej predstavlja nekako mnogo polemizirano značilno slovensko dramsko delo, čigar glavni problem je agonija gruntarjev in gruntarstva. Strani 245.

Tri knjizice

iz Cicibanove zbirke

Mnogim zgodbam in zgodbicam, ki jih je doslej napisala Ela Petrovič za otroke (in odrasle!), sta se pred včerajšimi pridružili dve — v Cicibanovi knjižnici (urednica Kristina Brenkova) je izšla knjižica z naslovom Klobuček, petelin in roža in v njej je razen naslovne zgodbe še Povestica tik-tak. Izredno sveže napisana sodobna pravljica, sama se v istem tonu pridružuje ilustraciji Lidije Osterčeve. Lahko bi celo zapisali, da se avtorici ujemata v enakih izhodiščih in v prizadevanju po doslednem izpovedovanju za otroka, in sicer s prav nič konvencionalnimi sredstvi. Toda bolj s prav nič naslednja knjižica iz te zbirke — Bela matičica Daneta Zajca, ki primerljivo potrjuje drugo misel, da je namreč Lidija Osterčeva s svojo ilustracijo naklonjena predvsem sodobnim tekstom. In kaj bolj podkrepí dobro besedno podlago, če ne pronicljiva in s to podlago rastoča ilustracija, ki jo naš berod otrok (in škarži) že dobro pozna, pa mu vedno znova odkriva nove barvite igrivosti. Dane Zajc se je v sedmih pesmicah prisrčno predstavljal mladim bralcem. Osta jini dolžna za naprej. Svedelo ljudsko pravljico Metla vsepometje je prevedla Darinka Soban. Ilustrirala pa Nada Lukežič (tudi ta knjižica je izšla v Cicibanovi knjižnici v uredništvu Kristine Brenkove). Ilustratorica je s podobo na ovitku opozorila bralca na delo, iz katere prihaja pravljica, a ilustraciji v knjižnici pa obdela štiri, s otroško vsevprek prepletajočo se fantazijo. Posamezna knjižica stane v knjigarnah 11 (broširana) ali 14 (kartonski ovitek) din.

IGOR GRUDEN

Jadranski koledar 1969

Edina zamejska periodična publikacija

Cez nekaj dni bo izšel »Jadranski koledar 1969«, ki ga vsako leto pod pokroviteljstvom Slovenske kulturno-gospodarske zveze izdaja Založništvo tržaškega tiska, ureja pa ga časnikar Jože Koren. Novo izdajo koledarja, ki obsega skoraj 300 strani, dopolnjuje knjižna zbirka štirih knjig Mladinske knjige (Jože Širčelj: Zepni bonžon, Honoré de Balzac: Oče Goriot in Betty Smith: Drevo raste v Brooklynu ter Vladimir Nazor: S partizani; in knjiga iz zbirke Prešernove družbe (Simon Gregorič: Mojo srčno ki skropite).

Jadranski koledar je edina zamejska periodična publikacija, ki neprekinjeno izhaja od leta 1945. Zadnja leta je publikacija prerasla tradicionalni koledarski značaj, tako da postaja zbornik prispevkov, ki odsevajo najrazličnejša področja nekdanjega in sodobnega življenja primorskih Slovencev. S tematiko torej presega geografski prostor, na katerem zdaj živijo Slovenci v Ita-

liji, in se obrača k vsem primorskim Slovincem v različnih obdobjih njihovega boja za narodni obstanek, od preporeda do današnjih dni. Ker najbolj težaven boj za svojo narodnostno priznanje bijejo še v Slovenski Benečiji, daje koledar precejšen poudarek prav zgodovinskim in sodobnim resnicam o slovenskih ljudeh na najbolj zahodni strani meje. Koledar pa nadalje izpričuje z delom prispevkov duhovno povezanost celotnega slovenskega kulturnega prostora in seveda odgovornost sodobnega dogajanja v širšem svetu na geopolitični prostor, v katerem živimo Slovenci.

Iz poglavja sodobne problematike slovenske manjšine v Italiji velja omeniti predvsem uvodni članek Borisa Račeta: »Predloga je pot od besed k dejstvom, v katerem argumentirano razčlenjuje počasnost priznavanja narodnostnih pravic slovenskemu prebivalstvu. Ugodno osrečje pripravljenosti vse prepočasni prehaja v

otipljiva dejstva. Na eni strani je to odsev diletne sodobne italijanske družbe nasplohi, prav gotovo pa je v tem nekaj zvestig tistih političnih dejavnikov, ki upajo, da bo prav počasnost otolila ostrino lastnih Slovencev, časnikar Albin Bolšič Buhnič obnavlja, podkrepiljeno s statičnimi pregledi, zgodovinsko pot slovenskih šol do današnjih dni. Njegov pregled prinaša na koncu obrabrujočo ugotovitev, da se po občutnem padcu v petdesetih letih napolnil stabilizira vpis učenec v slovenske šole Posamezna področja zajemajo še prispevki Milota Kodriča: Gospodarstvo Trsta in Slovenci, Elio Fornasarri: Vloga Slovenskega gospodarskega združenja in Bojana Pavličica: Naši športni objekti.

Prispevka Lava Čermelja: Ob 40-letnici razpusta Zadruske zveze v Trstu in Vlada Turine: Hranilnica in, posojilnica v Sv. Križu pri Trstu odkrivata resnico o nedvse

ugodni materialni podlagi slovenskega pred nastopom fašizma. In zgodovine boja in trpljenja je predvsem zanimiva doslej še malo obdelana tematika o trpljenju pri primorskih Slovencev in istrskih Hrvatov na Sardinijo, ki jo obravnava Šteško Vilhar v prispevku: »Naši Sardinolci.« Avtor med drugim ugotavlja, da je stični kot polnočni pregledjstvo ali pa kot pripadnik posebnih kassenskih bataljонов vsaki tretji ali četrti Slovenec in Hrvat iz teh krajev puht na Sardiniji kotček svojega življenja, mnogi pa so tam tudi za smrti ostali.

Iz poglavja Štanoč o Benečiji Slovenci velja še posebej omeniti previzari objavljene odločbe iz dramske knjižnice Antona Ouffo, katerega osebnost lahko najdemo v Bevkovem delu »Kapitan Martin Ostermacer.« Publicist in dober posmatravec namer v Slovenski Benečiji Albert Rejc pa govori o protikoncilskih težnjah proti rabi

IGOR GRUDEN

Ob petdesetletnici smrti

Cankarjeva pot k modernni prozi

Prispevek k raziskovanju pisateljevih del

Pol stoletja po Cankarjevi smrti književna zgodovina še ni dočela njegovega mesta v razvoju moderne evropske proze. Jasno je dvoje. Pripovedna umetnost je prav v njegovem času, v začetku tega stoletja, zapuščala tradicionalne poti in iskala novih možnosti izraza, ki so se končno izkristalizirale v svojih glavnih oblikah v romanu toka zavesti in romanu notranjega monologa. Najbolj izrazita predstavnik sta Marcel Proust in James Joyce. Cankar je izzival največje nezadovoljstvo književne kritike in občinstva ravno s tem; da ni pisal po načelih pripovedništva, ki so tedaj veljala, marveč zelo eksperimentalno z načinom književne izpovedi. Sodobnikom se je zdel enostavno nerazumljiv. V mnogih delih je govoril sam v 1. osebi, namesto da bi govorili liki iz romanov in povesti v tretji osebi, kot se je zdelo, da je red. Književna kritika ni znala razložiti, zakaj se pisec postavlja toliko v osredje svojih črtic, in predvsem, kakšen notranji zaznavni svet ga sili k temu. S takim pisanjem je ostajal Cankar nerazumljiv celo najbližjim prijateljem književnikom.

V čem se je torej oddaljeval od navade časa in v čem je bil njegov prispevek k tipu modernega evropskega romana? Izprememba se je začela pri poeziji. Z Baudelaireovo liriko se je funkcija pesniške besede bistveno izpremenila. Daleč je prekorčila meje veljavne pesniške svobode in metafizičnega izražanja in postajala nosilec tracičonalnega pomena besede. Dinamiko razdiranja veljavnih umetniških oblik so nekaj desetletij pozneje povzeli tudi prozni pisci. Namesto književne fikcije, iz katere je nastajalo fabuliranje v noveli ali romanu in ki naj bi bila v čem bolj ver- nosen posnetek življenjske stvarnosti, so uvedli nekaj, kar je bila res življenjska stvarnost, toda z drugega področja: pripovedovanje na podlagi stvarnega odvijanja toka človekove zavesti. Poezija in proza sta zahtevali novo tehniko pisanja. Medtem ko je v poeziji modernizem povsem prevladal, sta se v prozi vzdržala dalje vzporedno oba osnovna ustvarjalna postopka: realistično-naturalistični in novi notranjnjen, psihološki in ki je uveljavljal podzavest kot gibalno silo pisateljevanja. Ivan Cankar je generacijski vrstnik Prousta, Virginije Woolf, Joycea in Kafke. Določite tipološke oznake njegove proze nas sili, da ugotovimo njeno razmerje do obeh osnovnih tipov in poudarimo obenem posebnosti, ki jih je morda vnesel v razvoj evropske proze.

Psihne osnove zgodnje proze

Prevladuje mnenje, da Ivan Cankar vse do sredine leta 1898 prozi ni posvečal posebne pozornosti. Pogled v bibliografijo nas pouči, da je objavil prvo črtico že 1893. In da se je poslej ritem proznih objav stalno pospeševal. V zadnjem letu realike so si objave črtic sledile v tako naglem zaporedju, da je skoraj jasno: ta literarni začetnik jih je pisal brez prestatka. Izbor gradiva daje vedno prvo karakteristično pisanje. Mladí Cankar tedaj ni mogel biti razgledan po literarni teoriji. Teme, ki jih je sprejemal v književno obdelavo, so vse zajete iz neposrednega družbenega življenja okolisa, v katerem je sam živel in ga očitno intenzivno doživljal. Vse teme imajo nekaj skupnega. Iz celotnega dogajanja izločajo določene socialne proce, da bi opredelile, kako se v njih obnaša človek. Pisec je imel občutek, da zgodajstvarni procesi deformirajo človekovo duševnost, in hitel to ilustrirati z zgovornimi primeri. Če si tkivo, iz katerega so sestavljene fabule Cankarjevih zgodnjih črtic, ogledamo nekoliko natančneje in ga želimo primerjati s tedanjim domačim in tujim slovstvom, nas nekako presenetiti, da so teme izvirne. Takih prezevov slovenske družbe ni nista delala ne Kersnik ne Tavčar in jim ni bilo najti podobnih pri Gogolju, Turgenjevu, Tolstoju in Zola. Prav to je prva značilnost pri Cankarju: nomen, zajeti življenje v natančno taki obliki, kot valovi okoli tebe.

S to značilnostjo se je vezala druga. Cankarjeva proza od samega začetka ni stati-

na. Podlaga vsega v nji je konflikt. Konflikt je neprestano prisoten in neprestano se razrašča na vse strani. Življenje ni kazalo Cankarju nobenih harmoničnih oblik. Pojavljala se kot spor različnih težnjí terdo uveljavljanje nasprotujočih si sil in prevlado vsekakor brezobzirnih, nevarnih, nasilnih in histeričnih oblik. To pripovedništvo poudarja, da je človekova duševnost v strukturi take družbe izmahljana in topa za razumevanje dobrote, plemenitosti in veličine. Idejna ost njegove proze še ni bila naperjena na same družbene osnove. Nagonski cilj pisca je bil obrnjen drugam. Vso njegovo pozornost je prikrepal nase človek, kajti njegovi nastopi so bili taki, da so izzivali odpor. Družbena vprašanja so imela na tem začetku Cankarjevega pisateljevanja le svoj moralni etični vidik, namreč — zakaj je človekova duševnost izmahljana, pokvarjena, opraščajoča?

V tako zastavljeni funkciji književnosti je bilo malo literarnega. Književnost je bila življenje samo, njegova poglabljena, sintetizirana podoba. Mladí Cankar se je poslužil kot sredstva, da izpove in izpoveduje svoj družbeni odpor proti duševni deformaciji malomeščanstva. Konflikt kot najgloblji notranji podzavestni vzrok za pisateljevanje je pri Cankarju obsegal in obviadal celotni proces ustvarjanja, proces od doživljanja do oblikovanja.

Siherno lastnost umetniškega doživljanja je mlačno realizirati na en sam način, če si najde ustrezno obliko jezikovnega izraza. Beseda je edini posrednik, preko katerega je v književnosti podano umetniško dožitje. Tema sila nezadovoljstva z družbo, ki je rvala v Cankarjevi duševnosti, iz je morala najti na svoji poti do umetniške inkarnacije s samo seboj skladen jezikovni izraz, in to v vseh njegovih potencialih — v izbiri besedja, v osnovni intonaciji, v vrsti ritma, v skladnji in v čutni veljavi napisanega stavka. Če je bilo Cankarjevo dožitje zares pristno, ga vsa neiskusnost začetnika ne bi smela ovirati, da si ne bi našlo svojemu osnovnemu razpoloženju ustrezen jezikovni izraz. Izrazna vrednost jezika je dosežena, če je v njegovo stilno stran položena enaka napetost, kot je valovila zavest, ki je sili k ustvarjanju. Pisec je moral najti jezikovna sredstva, ki so na svoji posebni, enkratni, neponovljivi način krepila izraznost.

Če je bil pesnik avtonomen pri izbiri tem za svojo prozo, ni mogel biti več povsem samostojen, neodvisen v izbiri izraznih sredstev pri književno umetniškem stilu in kompozicijskih načelih svojega pripovedništva. Na tem področju ga je vezala tradicija.

V smeri realizma — prevzem tradicije

Ob Cankarjevem vstopu v slovensko književnost sta vladali v nji dve stilni normi, po l. 1880 uveljavljena realistična in tedaj modna novost, naturalistična. Prva je bila domačega izvora; idejno estetske temelje sta ji položila Celestin in Kersnik, svoje realizacije je našla v črticah in deloma v romanih Kersnika in Tavčarja. Druga

je bila mednarodna in je slonela na teoriji Zolaja, sprejel jo je zlasti Govekar. Cankarjevo razmerje do obeh doktrin je bilo predmet obširnih rasprav. Naslanjajo se predvsem na Cankarjeve lastne tetanje pri- ložnostne izjave ali kasnejše izpovedi in na pričevanje nekaterih sodobnikov. Ni potrebno ponavljati teh navedb. Obstaja namreč še zanesljivejša priča o Cankarjevem književnem delu, kakor so njegove izjave, namreč to delo samo. Le is njega samega je mogoče jasno spoznati njegove ostvarene tipološke kategorije.

Da bi dočeli uvodni začetki tip Cankarjeve proze, se pogledamo v povest Dve družini. Izšla je v podlistkih v Slovensku spomlad 1896, pred Cankarjevo maturo in odhodom na Dunaj. Osnovne kompozicijske komponente te povesti so naslednje: bogata, razpletena zgodba; jasno krajevno in prostorsko situiranje fabule; množica oseb, ki so vse, brez izjeme, povprečni liki v svojih povsem navadnih, vsakdanjih okoliščinah, tipična trška tema kot idejno ogrodje povesti gospodarskega uničenja tržana po so-

tržanu in tetanje po obogatitvi, stroga časovna zaporednost vsega dogajanja v povesti. Fabula pripoveduje, kako je trški trgovec uničil trškega krojača; situacije v povesti si sledi z inključno nalogo, da vsestransko prikazuje tok dogajanja tega gospodarskega procesa in medsebojne odnose oseb, nastopajočih v dogodkih. Povest je seveda fikcija, toda vse šeli biti sama živa vsakdanja stvarnost, podajana z naravnost dokumentarno natančnostjo. Pripovedovalca povesti ne čutimo. Skrit stoji za galerijo oseb in za dejanjem, ki se razvija po svoji lastni zakonitosti, kajti motivirano je s socialnim procesom in duševnostjo strastnega trškega oduha.

Oseb je kakih petindvajset. Vse imajo strogo lokalni kolorit in stvarne primke in imena. Tehnika opisanja sledi na treh trdnih temeljih: na bujno razvitem fabularanju z veliko dejanja; na natančnih popisih vsega zunanjega ter na neprekinjenem nizu dialogov in sploh direktnega go-

voru. Centralna tetanja, ki je pokrenila zaplet povesti, je identična s osnovno tetnjo meščanstva v 19. stoletju — kako obogatiti? Iz nje je nastal osrednji konflikt in povesti — in uničenje malega obrtnika po trgovcu — in etična pona dela s Cankarjevimi izrazitim poudarkom nemarnosti oduhovih postopkov.

Vsi navedeni strukturalni pojavi v književnosti so bili značilni že za Janka Kersnika. To pomeni, da je mladí Cankar v stilnem pogledu nadaljeval tradicijo slovenskega kritičnega realizma, kar je vsekakor pomembno. Razlike v načinu pisanja res ni. Cankarjevi opisi so bogatejši in podani z več dokumentarnimi posameznostmi, kar pa ne menja tipološke pripadnosti. Znana je globoka načelna družbena angažiranost slovenskega poznega realizma, saj sta jo poudarjala Celestin in Kersnik. Tudi za mladega Cankarja so žrtve socialnega preslojevanja pri tem prizadeto mnogo emotivneje kakor Kersnik. Težičke pripovedovanja se zato pri njem neopazno prenaša od stvarnega popisovanja na čustveno zavestost.

Posledice tega so mnogostane. Osebe so razdeljene v dve skupini, v predstavnike nasilja in v njegove žrtve. Socialni proces je postal družbeno etični proces, saj pisec neprestano oboja nosilce družbenega zla. Pri tem je zanimiva podrobnost. Vse žene v Cankarjevi zgodnji povesti so nosilke socialnega etosa, vključno z ženo in hčerko trškega oduha. Etos matere se je očitno razširil na ves spol. Iz zavesti nemoti, da bi posameznik mogel v čemerkoli izpremeniti tok družbenega dogajanja in človekovo naravo, je dobila rana proza in črtični sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele solne odsvile je imela na drobni nohtih; na njenih lasih je cvetela bela rosa; in list te bele rože je pal na njeno ramo, strelal se od boječega poželjenja ter zdriklj počasi globoko dol med njene skrite grudi... Noč je prihajala in krog naju je šumelo; moja kipeča ustna so se blizala njenim in stiskala se je k meni v nedolžnem trepetu... Ej, moje sanje!... Prisel je po cesti debel občinski sodnik s tiskim čelom, zalitim srebrenim pasom, na prsih triznanji rokavi komaj do kolencev, okrašeni ob robu s srebreno vezanino. Bele

Govorijo študentje

O univerzi, družbi in sebi

Konec „elitizma“ v študentski organizaciji - Sentimenti naj ne ovirajo univerzitetne reforme - Ideološka šibkost junijskega gibanja - Zaprta kultura ne ustreza razvoju po svetu

Pred štirinajstimi dnevi so ljubljanski študentje na letni skupščini sprejeli program svoje organizacije za prihodnje leto. Tudi nedavna kulturno-politična polemika je zbudila zanimanje za avtentično študentsko besedo. Pogovarjali smo se s tremi ljubljanskimi študenti, ki so bili v zadnjem času posebno dejavni na univerzitetnem in družbenem prizorišču; to so: CIRIL RIBIČIČ, tretji letnik na pravni fakulteti, nekdanji predsednik fakultetnega odbora ZŠJ; PAVEL KRISTAN, absolvent na fakulteti za elektrotehniko, predsednik fakultetnega odbora in nekdanji član univerzitetnega odbora ZŠJ; ANDREJ MEDVED, tretji letnik na filozofski fakulteti, urednik Problemov in Tribune.

CIRIL RIBIČIČ:

Predlagamo novo organizacijo

Med spomladanskimi dogodki so si študentje pridobili razmeroma izjemno močan položaj v družbi; postavili so vrsto zahtev, od katerih so nekatere segale v bistvo družbenega sistema. V kratkem času do jeseni so bile lahko izpolnjene svede skratkoročnih zahtev. Kako presojaš sedanji položaj; koliko politične energije in koliko tiste moči je še ostalo?

V juniju študentov je bilo v navadi, da je delovala ozka skupina tako na ravni fakultet kot na univerzi. To je bila nekakšna elita, ki si je sama izmislila program in delovala za in (kar je bistveno) v imenu vseh študentov. Po mojem mnenju je tu mogoča primerjava z gospodarstvom. Kakor prihaja do stavk največkrat v tistih gospodarskih organizacijah, ki nimajo urejene samouprave ali pa jo zlorablja ozka skupina, tako bo prihajalo do spontanosti reakcij in zahtev študentov (kakor v juniju), dokler ne bodo samoupravni organizirani.

Nastop študentov v juniju nikakor ni bil razdiralen, temveč smo izhajali iz dejanskih družbenih razmer. Ob napadu na Českoslovaško so bili ravno v mestih, kjer so bili spomladanski dogodki najbolj spontani in množični (Beograd, Sarajevo...), študentje tudi najbolj zavzeti za obrambo naše poti v socializem.

Po juniju je vpliv študentov na dogajanja v družbi in na univerzi narasel, vendar

je zveza študentov še zmerom delovala na stari način. Postavlja se zlasti vprašanje, zakaj bi morali imeti ravno študentje privilegij, da postavljajo svoje zahteve spontano, ne da bi prej izkoristili redno pot prek svojih predstavnikov v samoupravnih organizacijah. Če bi delovali po samoupravni poti, ne bi vedno govorili le o nasprotjih študentje - družba, temveč bi se študentje aktivno vključili v družbo kot enakopraven dejavnik.

Zato predlagamo novo študentsko organizacijo - študentsko skupnost Slovenije. V njej so predstavniki študentov v samoupravnih organih hkrati tudi organi študentske skupnosti. Študentje moramo vse svoje bistvene probleme urejati prek samoupravljanja. Na tem področju lahko realiziramo vpliv, ki smo si ga pridobili v juniju. Pri tem - po mojem - ni naša moč v številu predstavnikov, temveč v tem, da imamo študentje večjo možnost, da o kakem vprašanju pridemo do skupnih stališč.

Študentska skupnost bo dopuščala vse iniciative posameznikov in skupin; zato v njenem predlogu ne govorimo o programu. Skupine pa na ta način ne bodo mogle več nastopati v imenu vseh študentov, ampak le v svojem imenu. Aktivnost študentskih predstavnikov in še posebej študentov - komunistov pa je zagotovilo, da v takih skupinah ne bodo mogle prodrati protisocialistične ali protistavne sile.

Ne strinjam se s stališči, da študentje ne moremo prek samoupravne strukture uresničiti zahtev, ki segajo v širšo družbo. Če nam bo uspelo oblikovati večinska stališča o bistvenih problemih družbe (poučevanje, da imamo študentje za to daleč najboljše možnosti), potem tudi sodočasno študentskih predstavnikov v skupščinah, družbeno političnih skupnosti ne bo več iluzija. Usmeritev na samoupravno pot pri reševanju naših problemov po mojem tudi ne pomeni umrvičevanje študentskega gibanja, gre le za to, da študentje začnemo po redni poti urejati svoje zadeve. Ob taki organizaciji bi prihajalo do novih junijskih dogodkov le še izjemoma, ko študentje po redni (t. j. samoupravni) poti ne bi uspeli uresničiti svojih zahtev, pa bi bili še vedno priprani, da so upravičene. Mislim, da se študentje v tako postavljeni organizaciji ne bi smeli več posluževati metode šokiranja. To je po mojem metoda selites, ki poskuša opozoriti nase in na svoj program. Študentov, ki so tako delovali, ne obsojam, kajti bili so edini, ki so v zvezi študentov sploh delovali (deloma to velja tudi za študente, ki sodelujejo pri Tribuni). Če so vse akcije (plakati, literarni prispevki) preračunane na vzbujanje pozornosti, kmalu posabimo, da nimajo večjega odziva, kot če bi bile vse mlačne, neizrazite in strpne.

Korenine reorganizacije zveze študentov segajo daleč pred junijske dogodke, ki pa so spremembe v naši organizaciji močno pospešili. Študentje smo si v njih pridobili večji vpliv, ta pa nam daje večje možnosti za novi način dela. Ni utemeljena bojazen, da bi organizacija zavrgla nekatere pozitivne strani starega načina dela. Zakon o zdravstvenem varstvu študentov, katerega osmrti je v razpravi, bo verjetno tak rezultat, ki ga ni mogoče šteti za delnega in kratkoročnega.

Zadnje čase spet govorijo o reformi univerze. Kakšni so tvoji pogledi na sedanjo univerzitetno strukturo?

Iluzorno bi bilo pričakovati, da bodo spremembe univerze sile zunaj nje. Reforma univerze lahko uresniči le sile, ki delujejo na univerzi. V tem notranjem razmerju sil pa smo študentje pomemben faktor. Radi bi postali še pomembnejši - profesorjem enakopravni. Po mojem tu ne gre za enakopravnost študentskih predstavnikov v samoupravnih organih univerze, temveč tudi za enakopravnost vseh študentov v učnem procesu. To pa zahteva od nas več študija in znanja, zato so to zahteve predvsem boljših študentov, ki so praviloma tudi edini aktivni v študentski organizaciji. Če hočemo izvesti študijsko reformo, moramo najnuj graditi na zahtevah nadpovprečnih študentov (po študijskem uspehu). Verjetno je res, da lahko študentje objektivno ocenimo (predvsem pedagoške) sposobnosti profesorjev. Verjetno bomo študentje morali zahtevati tudi odstop fakultetnega učitelja, če ne bo hotel ali mogel modernizirati pouka, katerega kvaliteta je po našem mnenju pod potrebnim minimumom. Sem pa proti objavi vseh knjigic s ocenami vseh profesorjev, ker mislim, da bi s tem po nepotrebnem zaostrovali odnose med študenti in profesorji. To bi nam onemogočilo skupno reševanje študijskih problemov. Računati moramo, da profesorji in študentje pogosto nastopajo skupaj, npr. v zahtevih po večjih sredstvih za pedagoško in znanstveno delo na univerzi. Zato se mi zdi dosti bolje, da se povežemo s pedagoškim kadrom, in sicer s tistim delom, ki si sam želi in prizadeva za modernizacijo pouka, kot pa da ustvarjamo nekakšno fronto: študentje - profesorji. Profesorji, ki nas ob naših zahtevah po modernizaciji opozarjajo, naj bomo človečni, humani do tistih fakultetnih učiteljev, ki ne zmorejo kvaliteto predavati, včasih pozabljajo, da smo tudi študentje, ki zaradi slabe kvalitete učnega procesa doživljamo marsikatero težavo, ljudje.

Na fakultetah se je ob razpravah o novi organizaciji študentov začela razprava o študijskih problemih. Študijske komisije, ki so v novi skupnosti najmočnejše, pripravljajo konkretne (za vsak predmet) in splošne (o študiju stroke) pripombe in predloge rešitev. Predstavniki študentov bodo iz teh pripomb in predlogov sestavili predlog za študijsko reformo univerze, ki bo prvi izraz želja, zahtev in predlogov študentov na fakultetah.

TONE STOJKO: JUNIJ 1968

Ce bi hoteli globlje razumeti vzroke mrtvila med študenti, tedaj bi se morali lotiti širših družbenih vprašanj, predvsem tistih, katerih posledice se kažejo v socialni, registri in celo profesionalni strukturi študentov. Če je med študenti polovica takšnih, ki žive stalno v Ljubljani, za vse pa skoraj v celoti lahko trdimo, da imajo vse materialne pogoje za študij in torej tako rekoč nobene druge spodbude ob študiju, razen karizmatična in družbenega ugleda, tedaj lahko zanesljivo trdimo, da je ta sredina za reformo in vprašanja univerze nezainteresirana. Ob tem problemu kadrovanja in bojazni pred nezaposlenostjo nikakor ne delujejo spodbužno.

Družbena enakopravnost je ena od vrednot, za katere se zavzemajo študentje. Socialna struktura študentskega ljubljanske univerze je očitno posledica nekega krivičnega sistema...

Socialna struktura študentov ljubljanske univerze ne more biti preprosto posledica nekega krivičnega sistema; je lahko le posledica družbenih možnosti in poti.

Le 19 odstotkov študentov in komaj 8 odstotkov od skupnega števila vseh študentov ljubljanske univerze je iz vrst delavcev in kmetov; zanimivo je, da je največ študentov (37 odstotkov) iz nameštenskih družin. Statistika jasno opozarja na poredno stanje, ki po svoji preperečnosti študentom tudi notranjo diferenciacijo in širšo družbeno angažiranost.

Stopnjuje se razhajanje med dejanskim položajem in vedenjem študentov ter družbeno vlogo, kakšno jim pripisujejo. S podjarjanjem ekonomskih odnosov in dobrih razmer, ki so posledica racionalizacije ter ob nesposobnosti, da bi zajeli vprašanje v vsem njegovem družbenem pomenu, se torej lotevamo le izboljševanja obstoječih razmer, iščemo le rešitve, ki vodijo do enostranskih zadovoljitev človeka - vse to pa ne vodi do novih vrednot in nove družbe. Vprašanje je, koliko zahteve študentov do družbe niso le še oblika etabliranja, le periferiziranje lastnega položaja brez trdnosti, ampak so tudi kritične družbene pojave - ali pa so celo oblika manipulacijskih težej funkcionalizma sedanjih političnih struktur. Kot nasprotje tem težnjam pogosto kažejo na nihilistični odnos, ki uporablja izrazito provokativne metode izražanja in delovanja. Moto takšne miselnosti je: vse je vredno, da propade - toda za vse je boljša zamenjava!

Vendar pa se tudi ta oblika po svojem bistvu ne loči od prve. Poslužuje se moči oziroma se je skuša polastiti kot sredstva za uresničevanje svojih vrednot in se kljub zanikanju obstoječih družbenih vrednot ne more otresti priokusa manipulativnosti. Pozitivno v taki sredini, ali bolje rečeno, ob njej, kot je v njenem javnem nastopanju, ki bi moralo ob obstoječih konfliktih pomeniti prilagoditev na družbeno (študentsko) diferenciacijo ob najširšem družbenem dialogu.

Po junijskih dogodkih, ki so bili vseprek, največ neizoblikovani, je bila priljubljena, kakšni so bili pogledi na sedanjo strukturo študentskega ljubljanske univerze je očitno posledica nekega krivičnega sistema...

Ob takšnih običajno alterhativnih dogodkih, kot je na primer sedanja kulturna polemika (strinjamo se z Vladimirjem Kavčičem v »Delu«), predvsem pa avgustovski dogodki, se pogosto pokažejo stališča, ki v imenu interesov ljudi in naroda nastopajo kot edini veljavni razsodniki, se sklicujejo in podirajo na idejno, kulturno ali kakšno drugo enotnost, v resnici pa ne presežejo teženj po oblasti in manipuliranju. Takih teženj, ki si šele krojijo študentsko mnenje po svoje, ki šele vnašajo v celotno študentsko delovanje politiko trde roke ali vidjo enotnost gibanja v situ, ki bo prepuščalo le ene misli, težnje in stališča in onemogočalo v imenu iracionalne nevarnosti - najširši svoboden in demokratični dialog, je še veliko v naši stvarnosti, v nas samih.

In kakšne so alternative študentskega gibanja v prihodnje? Kot temelj si moramo postaviti človeka, ne le študenta, kot celoto socioloških in ideoloških faktorjev družbenega procesa, gibanja, ki so prisotni in človekovi stvarnosti, da bi lahko spregovorili o novem človeku. Pogoji za predrevolucionarno obdobje so prisotni v naši vsakdanosti in ni treba, da čakamo na izjemne dogodke za pozitivno gibanje. Predrevolucionarno imenijem obdobje zato, ker je prisotnost radikalnih reform le poudarjena; govorimo o reformah, ostajamo pa pri urejanju obrobnih, površinskih in nebitnih stvari.

Alternativa za obstoj, pot in obliko gibanja vidim v revoluciji človeka, revoluciji, ki bo hkrati zajela človekove duhovne, politične, družbeno-ekonomske in njegove osebene, človeške spremembe. Druga pot je v potrošniški družbi, družbi, kjer bodo študentje perfektilizirane investicije ali otopeli osebki omame, v družbi, ki ji bodo hipiji celo potrebni in dobrodošli.

ANDREJ MEDVED:

Uredniški odbor ne more biti tehnični servis

Kaj misliš kot urednik Problemov in Tribune o polemiki, ki se je razvila ob teh publikacijah?

Pesmi, ki je bila povod za dialog, kot take ne odobravam; z aspekta estetskih meril pa tudi glede na snovno pisanje je vsekar negativna. Takšen nivo kritikarje, če ga tako sploh lahko imenujemo, ni in ne more biti ustrezen.

Vendar v sedanjem položaju, ko gledam z aspekta situacije, kakršna v tem trenutku je, pojavitev (tiskanje) pesmi odobravam. Vsekakor ne zaradi spremembe mnenja o kvaliteti Slovenske kulture in kulturne struktura slovenske kulture in kulturne dejavnosti, ki je nekaj let ne ustreza dejanskemu stanju umetnosti v svetu in je zato pre neprimerne. Dopusča pa tudi razne anomalije, kakor pogosto sešedenje na lovorikah, kar vsekakor še nekaj časa ne bo odpravljeno. Kljub temu pa je diskusija, ki je sledila objavi pesmi, razmejila in do nekih meja razjasnila položaj slovenske kulture. In temu so izstopile interesne sfere posameznih generacij, pokazala pa se je tudi moč dejanske strokovne usposobljenosti, ki je prisotna, (kot smo lahko razbrali iz člankov v dnevnem tisku) vsekakor bolj na strani mlajših publicistov in ustvarjalcev.

Medtem ko je Svetinovo pesem mogoče interpretirati (kritizirati) je v ožkih nacionalno-zgodovinskih okvirih, v mežah konkretne historično določene situacije našega naroda; glede na blatenje in vršenjese vrednot NOV, pa Katalog nasprotno prerašča oziroma lokalno nacionalni okvir ter sega v potek celotne zgodovine umetnosti v svetu, v zgodovinsko določenost humanizma in njegovo prevladanje.

Diskusija okoli Tribune in Kataloga je pokazala predvsem na nekaj stvari: bolj ali manj osebno nivo in strokovna nepoučena dela starejših generacij kulturnikov, odločena razsodnost članov društva književnikov, ki so se skrajno v celoti uprli podpisati protestno izjavo Demokratičnega razkorja; in moč mlajših, ki so razen redkih izjem uspeli prevladati strogo osebnosti, personalni obračun. Leti so a strokovnimi in kritičnimi članki evidentiral dejansko stanje

ter s tem razgallili notranje zapiranje celotne slovenske kulture, anahronizem naše umetnosti, kot tudi brezkriziranost in nekritičnost podpisnikov protestne izjave. Prikazana pa je bila tudi neupravičenost in vprašljivost kriterijev financiranja revijalnega tiska s strani sklada za pospeševanje založniške dejavnosti.

Kaj se ti zdi v sedanjem položaju najpomembnejše? Da se oficialna politika prvič po petindvajsetih letih ni vmešala v dialog med slovenskimi kulturniki.

Kako naj razumemo podporost, na katero se v zadnji številki Tribune sklicuje uredniški odbor?

Proklamiranje »podprtosti« uredništva postaja v zadnjem letu pogost in normalen pojav. Novi uredniški odbor Problemov je letošnjo pomlad že enkrat razglasil odprtost za eno bistvenih zahtev koncepta revije. Odprtost vpliva ali časopisa se nanaša na tisti odnos med uredniki in publicisti, ki je lahko odprt ali zaprt, nesprejemljiv ali sprejemljiv za različne formacije; tako idejno filozofsko-nazorne kakor tudi grupno literarne in literarno-kritične. Če je na primer neka skupina (Katalog, skupina 442) v slovenskem kulturnem prostoru resnično prisotna, torej dejansko eksistentna, potem je v interesu »podprtosti« revije Problem, da njihovi grupni prispevek objavi.

V določenem pomenu je »podprtost« Tribune zasnovana na podoben način. Vendar ob tako koncipirani zasnovi študentskega časopisa uredniški odbor ne more biti in ni le »močni servis«, ki sprejema članke in jih pošilja v tisk. Uredniki so dolžni aktivno soustvarjati v izpolnjevanju koncepta dejanske odprtosti s pomočjo določenih estetskih ter dovolj strokovno-kritičnih norm in kriterijev. Pri tem so idejna in ideološka merila drugotnega pomena ter bistveno ne morejo vplivati na uredniškovo odločitev.

Je študentski list Tribune res »študentski«? Pri tem mislim predvsem na odpor in zanikanje med samimi študenti.

Tribuna je bolj, kot si moremo sploh misliti, študentska. Kakršna koli je, je realen odsev in prikaz ljubljanskih študentov. Uredništvo ne more nič proti temu, če dobiva prispevke le iz nekaterih oddelkov filozofske fakultete. Zaradi izredno nizkih dotalcij si ne moremo privoščiti plačanih novinarjev, ki bi lahko »poročali« tudi z drugih fakultet.

Kaj meniš o trenutni situaciji slovenskega revijalnega tiska?

Slovinci premoremo nekaj osrednjih (Teorija in praksa, Sodobnost, Dialogi, Problemi) in vrsto »obrobnih« revij, ki še niso v zavetju institucij. Te so torej morajo se institucionalizirati in so tako v zadržje prisiljene izhajati v samozaložbi (Objave), iziti le enkrat ali morda dvakrat (Artes, Katalog), ali pa individualno objavljati v okviru očiščeno delu starejših generacij kulturnikov, odločena razsodnost članov društva književnikov, ki so se skrajno v celoti uprli podpisati protestno izjavo Demokratičnega razkorja; in moč mlajših, ki so razen redkih izjem uspeli prevladati strogo osebnosti, personalni obračun. Leti so a strokovnimi in kritičnimi članki evidentiral dejansko stanje

Zato je nujno potrebno pospešiti in podpreti institucionalizacijo »obrobnih« revij, kakor tudi samo prestrukturizacijo že obstoječih revij; v smislu strokovne opredeljenosti revij. ARTES je tu vsekakor zgled: njegova strokovna diferenciacija se ne giblje v smeri ornambusa vna vsakogar nekake, ampak združuje v konceptu vsebinske ureditve le tri temeljna področja.

RASTKO MOČNIK

Za novo slovensko revijo

Uvodno pojasnilo

V našem tisku je bil letos večkrat govor o tem, da imamo premalo revij. Ne le mladim slovenskim delavcem, tudi drugim se je prostor v teku zadnjih let občutno zožil. Razni posegi v revijalno življenje in odpor, ki so ga izravljali, so potpisili vrsto naših pisateljev ljudi ob stran ali jih prisilili k molku, ker nimajo več občutka, da bi se mogli v sedanjih slovenskih glasilih svobodno oglašati in neovirano ustvarjati.

Ta zaostreni položaj je na več straneh zbudil misli, da bi bilo treba ustanoviti revijo, kjer bi dobili prostor za samostojno delovanje in vsi tisti, ki se iz raznih razlogov ne morejo ali ne želijo oglašati v dosegljivih revijah, med prizadetimi so se začeli že letošnjo pomlad in so pokazali, da se za ustanovitve take revije ogreva dosti širski krog, kot so pričakovali poljudniki sami. Po počitniškem preporočilo so pogovori nadaljevali in priprave so toliko napredovale, da je bilo mogoče sklicati širši sestanek in se na njem nadrobneje pomeniti o načrtih za revijo. Sad sestanka je bila spodaj podana izjava, ki jo poleg udeležencev sestanka podpisali še drugi, ki so prepričani, da je taka revija potrebna.

Ob izjavi želimo poudariti, da si nova revija ne misli lastiti nobenega estetskega, miselnega ali kakega drugega monopola. Široki krog, ki se zavzema za njeno izhajanje, je prepričan, da za slovestno delovanje še vedno veljajo avtonomna, tj. temu področju lastna merila. Teh meril se mislijo podpisniki izjave držati pri svojem delu ob medsebojni strpnosti in ob špoštovanju tuje mnenja, z mislijo, da sta nam danes pri kulturnem delovanju bolj ko kdaj potrebna svobodno stvariteljstvo in trezna, predirna kritična misel, ki naj ju spremlja zavest odgovornosti. V duhu teh načel vabijo podpisniki v

svoj krog tudi vse druge, ki so jim te misli blizu.

V Ljubljani, 3. decembra 1968
ZACASNI UREDNIŠKI ODBOR REVJE »PROSTOR IN CAS«

Izjava

Podpisani slovenski kulturni delavci ugotavljamo, da sedanji okvir revijalnega tiska ne omogoča objave in vsestranske obravnave bistvenih vprašanj slovenskega življenjskega in kulturnega prostora. To je posledica najrazličnejših utesnjevanj, izhajajočih predvsem iz monopolnega zasedanja večine javnih tribun. Zato smo podpisani sklenili ustanoviti tako glasilo, ki bo omogočilo nemoteno, svobodno in odgovorno izražanje stališč in umetniško izpovedovanje. Zbor pooblašča iz svoje srede izbrane tovaršice, da uresničijo ta sklep.

V Ljubljani, dne 6. novembra 1968.

Franc Bernik, Stane Bernik, Viktor Blažič, Katarina Bogataj, Katja Boh, Peter Božič, Andrej Erjavc, France Buttollo, Emilijan Čevre, Božidar Debenjak, Janez Dokler, Jože Felic, Ervin Fritiz, Kajetan Gantar, Janez Gradšnik, Drago Grah, Branko Hofman, Mirko Jurak, Ivo Juvančič, Vlado Kavčič, Vital Kabus, Edvard Kocbek, Iganc Kopricev, Jože Kolar, Miroslav Košuta, Lojze Kovčič, Kajetan Kovič, Uroš Kraigher, Vladimir Kralj, Janez Lajovic, Lino Ležič, Jože Mahnič, Vasilij Melik, Janko Moder, Jože Olaj, Janez Orešnik, Boris Pahor, Tomaz Pavšič, France Pibernik, Janez Pirnat, Bojan Plak, Breda Pogorelec, Alojz Rebutla, Janez Rotar, Smiljan Rozman, Stane Sekšida, Ivan Sedej, Anton Siodnjak, Viktor Smolej, Jože Snoj, Ana Stupnan, Leopold Suhodolčan, Severin Šali, Rapa Suklje, Nace Šumi, Lojze Ude, Jože Udovič, France Vodnik, Džane Zajc, Pavle Židar, Fran Zwitner.

PAVEL KRISTAN:

Temelj našega gibanja je človek

Študentje uživajo v sodobni družbi malone izjemno položaj; to so pokazali spomladanski dogodki na naših univerzah. Kakšne so po tvojem mnenju možnosti, da se gibanje nadaljuje, v katero smer do šlo in kakšne bodo njegove oblike?

Naj začnem pri junijskih dogodkih, saj sem nekako zrasel iz njih. Pričakovati sem veliko. Ne sicer revolucije z razbijanjem in podiranjem vsega zastarelega za postavljamo novega v enem zamahu, pač pa revolucijo študentskih samih.

Pa ni bilo tako. Zborovanje v Naselju je izvenlo kljub gorčim besedam nekako v prazno. Le manj kot sto študentov se je prišlo glasilo za delo v komisijah; pri delu je po prvem navdušenju ostalo le še kakih dvajset študentov. Ko sem nekaj dni potem le površno pregledoval dokumente o minulemu delu študentske organizacije, sem ugotovil, da so bile že vse naše revolucionarne zahteve postavljene ob raznih prejšnjih priložnostih. Nicesar ni bilo, kar bi lahko označili za našo lastno kvaliteto.

Junjski dogodki so jasno pokazali ideološko puholet, ki je zmogla le enkratno zborovanje in nič več. Kljub temu je bila takratna študentska sredina edina, ki je bila sposobna sestaviti notranjo diferenciacijo študentskega gibanja. Te diferenciacije, ki bi bila lahko resničnost nekakega gibanja, pa študentje še zdaj ne znajo izpeljati.

Da ne bi prezgodaj omagali

Šport v drugi polovici življenja

Kaj vemo in česa ne vemo

Zanimanje raziskovalcev na področju telesne vzgoje in športa je bilo usmerjeno prvotno le na prvo obdobje življenja, na otroštvo in mladost. Razvila se je posebna veda o telesni vzgoji, ki se ji je pozneje priključila še teorija športnega treniranja. Uveljavila se je praksa, da so proučevali človeka z vidika fizične zmogljivosti predvsem v tistih letih, ko je najbolj sposoben za uspešno tekmovalno v športih moči, hitrosti in vzdržljivosti.

Zdaj pa že prevladuje naziranje, da pri telesni kulturi ne gre samo za mladino in tudi ne samo za vrhunsko tekmovalce, temveč za človeka v vseh obdobjih njegovega življenja. V mladosti se vadimo, igramo in tekmujejo v športu, da bi se kar najbolje razvili in gibalno izobrazili, v zrelosti se ukvarjamo s športom kot rekreacijo za to, da bi čim dlje ostali na vrhuncu telesnih moči — v drugi polovici življenja (po Hipokratu od 42. leta naprej) do visoke starosti pa zato, da ne bi prezgodaj omagali, da ne bi po nepotrebnem prezgodaj podlegli fiziološkim in patološkim pojavom staranja.

Doba rekordov, tako imenuje C. Diem tretje desetletje življenja, je razmeroma kratka. Po statističnih podatkih, pri katerih so upoštevali po 50 v svetovnem merilu najzmogljivejših tekmovalcev v posameznih športnih disciplinah, povzemamo, da je človek motorično najhitrejši okrog 22. leta, najmočnejši približno do 30. leta, najbolj vzdržljiv do 32. leta. V četrtem desetletju življenja že nastopi čas, ko se mora kot športnik posloviti od mednarodne tekmovalne arene. Stvar pa nikakor ni tragična, saj pride za veliko večino vrhunskih tekmovalcev šele tedaj čas, ko se lahko znejo ukvarjati s športom v pravem pomenu besede, to je zares svobodno, zaradi sprostitve, razvedrila in zdravlja.

Za senescenco in senium, kakor imenujejo gerontologi drugo polovico življenja, je značilna involucija — razvoj nazadol. Geriatri govorejo o involuciji in atrofiriji zaradi neaktivnosti. Telesno pešanje in propadanje je danes bolj ali manj običajen pojav že v letih zrelosti, saj je tudi v 30-letnih deželah, kakršna je na primer Švedska, skoraj 80% odraslih državljanov športno neaktivnih. Zakaj so neaktivni? Največ zaradi tega, ker zavest o aktivni vlogi, ki pripada sistemnemu posamezniku v boju za zdravje in fizično zmogljivost, še ni prebujena. Že od nekdaj so ljudje navajeni, da se zanimajo za zdravje le takrat, ko sžagori rdeča lučica, ko začutijo fizično bolečino in slabost, oziroma ko zbolijo. K zdravniku prihajajo z željo, da jim predpiše medikament, med drugim tudi take za prebavo, poživitev, spanje, hujšanje in podobno. Hipokrat in njegovi učenci so priporočali hojo, tek, kopeli, znojenje, post in masažo, prav posebej pa zmrznoto vsem, sodobna medicina pa je nedvomno preveč usmerjena na lekarno in premalo na ravne viře, kakor so na primer športne aktivnosti v naravi, utrjevanje z vodo, kopanje in podobno.

Se na en odgovor na vprašanje, zakaj se tako malo odraslih aktivno ukvarja s športom, naj opozorimo. Involucija in atrofirija zaradi neaktivnosti se oglašata tako po malem, da tega človek niti ne opazi. Po malem pridobiva na teži, po malem izgublja mišično moč, moč srca, elastičnost ožilja, gibljivost prsnega koša, zmogljivost dihal in podobno. Ljudje se spriljajajo s prezgodnjimi pojavi staranja in morda niti ne vedo, da dejansko ne gre toliko za normalne fiziološke in morfološke spremembe, temveč za zlasti za posledice fizične inaktivnosti, posebej napak glede na ravnotežje med uživanjem energijskih virov in njihovo potrebnostjo. Značilno je, da malokomu pride na misel, da bi tiste dni, ko samo sedi in se vozi s prometnimi sredstvi, omejil obroke hrane.

Se vedno se nam zdi normalno, da je 50-letni veliko težji od 30-letnega, da je okoren, trd v sklepih, da na primer ne more več ne teči ne skakati ali plezati. Nasprotno pa srečujemo po vseh krajih tudi nekaj takih, ki jih je šport ohranil čvrste, gibčne, vitke in vzdržljive. Vse do visoke starosti. Srečate jih med planinci, lovci, smučarji, igralci tenisa, igralci golfa itd. Ko se pozanimate za njihov način življenja, vam povedo, da s športno aktivnostjo niso nikoli prenehali. Skoraj vsi so privrženci redne vsakdanje hoje, sezonskih športov, zlasti plavanja in smučanja; skoraj vsi imajo svojo posebno metodo utrjevanja z vodo (knapanje), nekateri tudi redno telovadijo zjutraj ali zvečer.

Na podlagi izkušenj, različnih anket in rezultatov raziskovalnih del (Astrand, Mattee, Cooper in drugi) se zdaj s prepričanostjo in zupanjem zavzemamo za redno in zmerno telesno vaje za vse starosti. Srečate jih med planinci, lovci, smučarji, igralci tenisa, igralci golfa itd. Ko se pozanimate za njihov način življenja, vam povedo, da s športno aktivnostjo niso nikoli prenehali. Skoraj vsi so privrženci redne vsakdanje hoje, sezonskih športov, zlasti plavanja in smučanja; skoraj vsi imajo svojo posebno metodo utrjevanja z vodo (knapanje), nekateri tudi redno telovadijo zjutraj ali zvečer.

Metode treniranja pa bi bile nepopolne, če bi obsegale samo aktivnosti za notranje organe, za mišice in sklepe. Potrebno je skrbeti tudi za ohranjanje spretnosti in okretnosti. V ta namen naj bi se tudi odrasli človek igral, ne glede na leta. Štiridesetletni lahko ohranja svojo sposobnost hitrega reagiranja in znanjenja v hujših situacijah z igranjem odbojke, za šestdesetletnega je še vedno primeren tenis, za starijše pa golf in belinjanje. O igrah je znano, da niso pomembne samo kot vaje za gibalno preciznost, hitro reagiranje, ravnotežje in splošno kinestezijo, temveč prav tako kot razvedrilo. Kakor pomeni hoja v naravi najboljše prilagoditve za ustvarjalno premišljevanje, tako pomeni igra prilagoditve za sprostitve.

Glede intenzivnosti vodenja za stare ljudi poznamo nekaj splošnih načel — najbolj pomembno je vsekakor načelo zmernosti. Za stare ljudi niso primerne take telesne vaje, pri katerih gre za maksimalno hitrost (na primer hiter tek na 60 m), za maksimalno mišično moč, za zadrževanje sape ali pa zahtevnejše akcije. Neprimerne so tudi take telesne vaje, pri katerih so močgi ljudi padci in poškodbe — v starosti so

jih posepešuje atziološki način življenja, za katerega so značilni preveč sedenja, preveč bivanja v neprepariranih ali zakajenih prostorih, preveč hrane, preveč dela (posebej umskega) in umetno zatiranje utrujenosti (preveč počivaj), na drugi strani pa premalo telesne dejavnosti, premalo sprostitve, premalo tistega veselja, ki ga lahko posredujejo športne igre, smučanje, plavanje, izleti v naravo in podobno. »Uro vitalnosti« je treba naviti vsaj trikrat na teden, navajamo pa jo najuspešneje s tisto, posebej priljubljeno dejavnostjo, pri kateri smo z dušo in telesom pri stvari in pri kateri je intenzivnost gibanja tako velika, da se vsaj nekoliko sprostitimo. Enkrat na teden prepričati se, seveda, če je to posledica fizične aktivnosti, je bolje od kateregakoli medikamenta, piše internist Hochrein.

Kakšne naj bodo telesne vaje v drugi polovici življenja, da bi ohranili »Physical-Fitness«, to je moč, hitrost, spretnost, gibčnost, vzdržljivost in primerno telesno težo? Če nam je na tem, da bi ostal človek vzdržljiv, tedaj je jasno, da ne zadostuje jutranja gimnastika, čeprav ji pripisujemo velik pomen. Posebej je treba skrbeti kakor za krepitev mišic tudi za gibljivost hrbtnice in sklepov, za srčnožilni sistem in za osrednje živčevje kot »krmilni mehanizem«. Poglavito sredstvo za načrtno obdelovanje mišic in sklepov so namensko izbrane vaje za moč in vaje za ohranjanje gibljivosti; poglavito sredstvo za treniranje srca, ožilja in dihal so dolgo trajajoče ciklične vaje, na primer živalska hoja, lahkokoten tek, plavanje in podobno; poglavito sredstvo za spretnost, okretnost, ravnotežje in za fineše kinestezije pa so športne igre, zlasti igre z žogo.

Jutranja gimnastika naj bi bila vsakomur, ki mu je mar telesna čistot, nekaj prvi del telesne nege. Narava sama vabi človeka zjutraj, po dobro prespani noči k spontanemu pretegotvanju, preden vstane. Z vami, ki jih dela leže na tleh, ohranja tiste mišice trupa, ki opravljajo funkcijo mišičnega steznika. Sistematična krepitev trebušnih mišic preprečuje med drugim povseanje želodca, ledvic, črevesja in drugih notranjih organov; teh težav skoraj ni pri tistih, ki vsak dan telovadijo leže na tleh. S serijo tako imenovanih »sistemskih vaj«, ki jih delamo stoje, pa ohranjamo gibljivost v sklepih in hrbtnici. Z jutranjo gimnastiko, ki pomeni prvi del telesne nege (drugi del opravimo v kopalnici), preprečujemo atrofirijo mišic in sklepnega hrustanca.

Za ohranjanje notranjih organov priporočajo vsi izvedenci dovolj dolgo trajajoče aerobne vaje, to je take, ki sproti raje večje količine kisika (hoja, tek, kolesarjenje itd.). »Za vsako srce je zelo koristno in celo nujno, da se utruji vsak dan od hoje. Vsa človek bi moral vsak dan predhoditi najmanj pet kilometrov, če si hoče ohraniti zdravje srca« (V. Parnis). Približno ena ura hoje na dan pa je kajpada še splošno priporočljiva za vzdrževanje tistih organov, od katerih je odvisna fizična kondicija. Če pa se odločimo za optimalno obremenitev organizma v letih staranja, je treba vsak primer reševati individualno, kajti že v četrtem desetletju so med posamezniki veliki razločki, delno kot posledica prirojenih dišpozicij in delno kot posledica bolj ali manj atziološkega načina življenja. Če se starejši odloči za sistematično treniranje, je potrebno najprej temeljiti zdravniški pregled, nato pa posvet, pri katerem naj sodeluje razen zdravnika in prizadetega klienta tudi športni gerontolog oziroma strokovnjak za športno aktivnost starejših in starih.

V programu redne vadbe odmerjamo prvo mesto hoji v naravi. Človek mora hojo vzljubiti, zaupati mora, da mu bo v mesecih in letih pomagala do izboljšanja srca, ožilja, dihal in v malem tudi gibalnega aparata kot celote. Ko se navadimo na vsakdanji sprehod, začnemo po malem z daljšimi koraki, z gibalnimi variacijami v hoji (daljši koraki, hitrejši koraki, hoja po prstih, hoja z odvijanjem, hoja navkreber) nadaljujemo tako dolgo, da lahko začnemo brez težav tudi poskakovati, hoptati in po malem teči. Živalska hoja naj pomeni pot do teka in drugih cikličnih vaj, ki delujejo aerobno. Ne smemo pozabiti, da so za ožile, posebno za ohranjanje kapilar, najboljše tiste vztrajnostne vaje, pri katerih pride do dovolj dolgo trajajočega in temeljitega prekrvjevanja vseh mišičnih skupin. Kdor aerobne vaje zanemara, je sam kriv za slabšo kondicijo; njegove mišice so v starosti le še delno prekrvjevane, noge se mu zdijo težke in mrzli.

Metode treniranja pa bi bile nepopolne, če bi obsegale samo aktivnosti za notranje organe, za mišice in sklepe. Potrebno je skrbeti tudi za ohranjanje spretnosti in okretnosti. V ta namen naj bi se tudi odrasli človek igral, ne glede na leta. Štiridesetletni lahko ohranja svojo sposobnost hitrega reagiranja in znanjenja v hujših situacijah z igranjem odbojke, za šestdesetletnega je še vedno primeren tenis, za starijše pa golf in belinjanje. O igrah je znano, da niso pomembne samo kot vaje za gibalno preciznost, hitro reagiranje, ravnotežje in splošno kinestezijo, temveč prav tako kot razvedrilo. Kakor pomeni hoja v naravi najboljše prilagoditve za ustvarjalno premišljevanje, tako pomeni igra prilagoditve za sprostitve.

Glede intenzivnosti vodenja za stare ljudi poznamo nekaj splošnih načel — najbolj pomembno je vsekakor načelo zmernosti. Za stare ljudi niso primerne take telesne vaje, pri katerih gre za maksimalno hitrost (na primer hiter tek na 60 m), za maksimalno mišično moč, za zadrževanje sape ali pa zahtevnejše akcije. Neprimerne so tudi take telesne vaje, pri katerih so močgi ljudi padci in poškodbe — v starosti so

asozdravitvene sposobnosti mnogo manjše. Znani so primeri, ko tekmovalci 60 let stari in starejši v hitri hoji in teku na dolge proge, vendar mislimo, da to ne sodi v področje pozitivne rekreacije, temveč atrakativnosti. Najstarejši udeležene letošnjega teka na 100 km v Bleju (Švica) je bil 77-letni možakar, ki je potreboval za pot od starta do cilja 18 ur. Nekaj komentator je postavil vprašanje, če stariček ni tekel 90 km preveč! Vemo, da je preveč priznana napačno — priznanje ne daje moči, vir moči je dejavnost. Dejavnost pa mora biti ležena primerna in ne sme izpavati adaptacijske energije. Ker za vodenje starih še nimamo znanstveno dogmatičnih normativov, se moramo ravnati po občutku. Če se med vadbo, po vadbi ali naslednjega dne slabo počutimo, če nas ne mika ponovno na goro, na smučali ali k tenisu, je v tem znamenje, da smo pretiravali.

Ugotavljamo, da je problematika vodenja in treniranja starih ljudi še precej neraziskano področje. Pred nami je vrsta neresenih vprašanj, ki čakajo na odgovor — naj navedemo nekatera: Kakšna mišična moč naj bi bila standardna za posamezna obdobja involucije? Kakšna gibljivost sklepov? Kako bi bilo mogoče zavirati degenerativne spremembe sklepnega hrustanca? V kakšni zvezi so okvare hrustančastega tkiva s preveliko telesno težo? Kako učinkujejo ciklične telesne vaje, na primer hoja, tek, kolesarjenje itd. na ohranjanje ožilja, posebej kapilar? Kako delujejo športne aktivnosti na boljše prebavo, izločanje in detoksikacijo organizma?

To je le nekaj vprašanj s področja športa v drugi polovici življenja, na katere še nimamo znanstveno preciznih odgovorov. Tu di v tem je v duhu zdravniškega primurnil nocere razlog več za zmrznoto.

Športne fiziologe in pedagoge čaka vrsta hvaloških in družbeno zelo pomembnih raziskovalnih tem. Ko bomo dobili odgovore na mnoga, zdaj še odprta vprašanja, ko bomo še več vedeli o učinku telesnih vaj kot sredstvu, ki deluje zaviralno na procese staranja, bomo nedvomno še bolj prepričani v to, da bi moral človek tudi v drugi polovici življenja najti potreben čas za jutranjo nego in utrjevanje, za hojo in za letom primerno športno aktivnost.

DRAGO ULAGA

Skrivnosti zapuščenega gradu

Prva visoka šola je bila bržkone na Fali

Filozofija, teologija, ekonomske vede

Falska pečina z železniškim predorom in cesto, ki je vklesana v živo skalo, je na začetku dravskega kanjona naravna zanimivost. Sto metrov visoka pečina je trdno zapirala gornji svet ob Dravi in pod Pohorjem pred navali vseh oboroženih vladovodstev, še pred našim štetjem. Zjutraj so si zgodovinarji bolj ali manj že na jasnem, da rimska cesta ni držala tik ob Dravi, ampak da se je prav pri Fali zviljala čez klance in hribe pod Pohorjem proti Ribnici, Vuzenici in Radljam. Sicer pa so Rimljani tudi počez čez Pohorje in Kobanško napeljali svoje poti. Tudi če falsko pečino je menda držala njihova glavna obdravska cesta.

Se zdaj stoji za falsko pečino, visoko nad Dravo, najbolj ohranjena graščina v Dravski dolini. Njena povest je burna in se začne v 16. stoletju na falskem domninju na veliko »zapravljali samostansko premoženje. Tako vsaj so jim zapisali Vincence Lechner, ki je imel največ opraviti z zapravljivimi uporniki, tudi sam ni bil dosti boljši, če celo ne slabši. Tako je namreč l. 1589 vso falsko graščino izločil iz samostanske posesti in jo prenesel na svojega brata Nikolaja. Njegovemu nasledniku Hieronimu Markstallerju se je le s težavo posrečilo dobiti ta »mal dar, ki ga je opat Vincence podaril svoji žanji, nazaj v samostanske roke.

Kdor zdaj gre mimo graščine na Fali, si kaj težko zamisli, da je bila tukaj ena prvih visokih šol za teologijo in filozofijo, ki je imela tudi glavno besedo v štajerskem vinogradništvu in kmetijstvu. In vendar je bila Fala staro univerzitetno naselje.

Uspesno boju za pregon Lechnerjev s Fale so šentpavelski benediktinci dobili mnogo novih menihov iz južne Nemčije. Večina je pribeljala zaradi reformacijskega gibanja in kmečkih uporov. Med njimi je bilo tudi mnogo doktorjev filozofije, teologije in drugih ved. Is listine je moči dognati, da so visoko šolo za klerike ustanovili na Fali okrog leta 1620. Iz leta 1628 pa izvirata statut šole, ki je urvalj izredno strogo samostanski in šolski red. Visoko šolo je vodil prefekt s sodelovanjem profesorjev. Poučevali so poleg teoloških ved tudi filozofijo. Med profesorji tistega časa zasledimo imena: Paul Meminger, superior in profesor grammatice, Engelbert Storch in še vrsta drugih. Da je imela falska univerza pomembno vlogo tudi v ekonomskih vedah, kaže že to, da je bil Johannes Frugger poleg upravitelja šole in domnjaja tudi nadzornik vseh vinogradov na Štajerskem (1655).

Visoka šola na Fali je, pravijo podatki, delovala celo stoletje in še danes. Zanimivo je vsekakor, da najdemo med župniki v falski falskega domnija v tem času pretežno same doktorje teoloških in filozofskih ved. Eden takih je bil, na primer, lovenski župnik Celestin Pisselli, magister teologije in filozofije (1690), ki so se mu lovenski kmetje uprli in ga pregnali zaradi »naveznega življenja«. Tudi Paul Meminger je bil doktor filozofije in nekaj časa lovenski župnik (1625). Med župniki najdemo tudi Tomaža Zebreta (1675—1678), ki je bil profesor na falski visoki šoli, nato pa učitelj na ruski gimnaziji. Tudi leta 1711 še najdemo na Fali profesorja teologije Ota Kainpergerja, ob njem pa profesorja filozofije Anselma Nunharta. Videti je, da je falska

visoka šola za filozofijo in teologijo zbirala študente iz vseh krajev Avstrije, južne Nemčije in celo Italije.

Doslej je že veliko pisali o najstarejši slovenski klasični gimnaziji, ki je imela svoj sedež v Rušah. Nekoliko manj pa je bilo pojasnjeno, kako je nastala. Šele podatki o univerzi na Fali sedaj pojasnjuje njen nastanek. V ruski gimnaziji se je šolalo plempstvo iz vse srednje Evrope. Toda profesorje za rusko gimnazijo je dajala prav visoka šola v Fali, ki je prav tako zbirala študente in bodoče magistre, docente in profesorje za gimnazije iz mnogih srednjeevropskih mest. Nastanek visoke šole na Fali v letu 1620 je torej precej desetletij pozneje porodil zamisel o ustanovitvi gimnazije za mlado plempstvo.

Kdor zdaj gre mimo graščine na Fali, si kaj težko zamisli, da je bila tukaj ena prvih visokih šol za teologijo in filozofijo, ki je imela tudi glavno besedo v štajerskem vinogradništvu in kmetijstvu. In vendar je bila Fala staro univerzitetno naselje.

visoka šola za filozofijo in teologijo zbirala študente iz vseh krajev Avstrije, južne Nemčije in celo Italije.

Doslej je že veliko pisali o najstarejši slovenski klasični gimnaziji, ki je imela svoj sedež v Rušah. Nekoliko manj pa je bilo pojasnjeno, kako je nastala. Šele podatki o univerzi na Fali sedaj pojasnjuje njen nastanek. V ruski gimnaziji se je šolalo plempstvo iz vse srednje Evrope. Toda profesorje za rusko gimnazijo je dajala prav visoka šola v Fali, ki je prav tako zbirala študente in bodoče magistre, docente in profesorje za gimnazije iz mnogih srednjeevropskih mest. Nastanek visoke šole na Fali v letu 1620 je torej precej desetletij pozneje porodil zamisel o ustanovitvi gimnazije za mlado plempstvo.

Kdor zdaj gre mimo graščine na Fali, si kaj težko zamisli, da je bila tukaj ena prvih visokih šol za teologijo in filozofijo, ki je imela tudi glavno besedo v štajerskem vinogradništvu in kmetijstvu. In vendar je bila Fala staro univerzitetno naselje.

Kmečki punt Ivana Verdника

Visoka šola na Fali je imela precej študentov in drugega osebja. Kot glavni kuharji, ekonomski in kletarji se pojavljajo sami graščaki, kar pomeni, da je bila šola še po zasledbi pomožnih mest imenitna. Kot kletarski mojstri, kuharji in ekonomski so bili celo grofje Windischgrätz, Schrottenbach in podobni. Razumljivo je, da je takšna visoka šola močno bremenila podložnike. Zato so bili podložni kmetje na falskem domninju čedalje bolj nezadovoljni z učeno gospodo. Toda organizator upora je bil prav učence falske visoke šole. Kot pravijo listine, se je pisal Ivan Verdnik. Ker je bil po pričevanju teh listin celo spisalati in praktikant na mitnici v Rušah, je vsekakor očitno, da je sodil med študente falske visoke šole.

O kmečkih punktu Ivana Verdnika ni bilo dosti pisano. Listine šentpavelskega samostana pa pravijo, da je na sveliko noč leta 1644, se pravi v času, ko je falski domnija pobiral prvi obrok letnih davkov, organiziral kmečki upor. Kmetje so odgovorili davkovi in tiakovi »po dolgem procesu« bil organizator kanovan, kmetje pa obsojeni na tiakovi in sapor. Pravi kronika šentpavelskega samostana. Kako so tedaj sodili in kaznovali upornika na falski graščini, je tudi mogoče dognati iz dokumentov. Falso »krvavo sodišče« je bilo pravilno prav profesorji visoke šole, ki je bil pravilno inkvizijski sodišče. Osem let pozneje, ko so sodili Ivan Verdniku, so kaznovali zaradi uporniškega tuda mladega, 24 let starega Janka Malešiča iz Besene pri Rušah. »Na lep in grd način« — pravi listina — so ga zaslišali se sloščim. Nato so ga uklenili v napravo za mučenje, kjer mu je glavni sodnik prebral obsodbo: »V moči deželnega sod-

nega reda na Štajerskem in po pisanih splošnih zakonih je s sklepom prisodnikov falskih profesorjev — op. prev. bilo soglasno spoznano, da se pred sodiščem stoji J. Malešič, možka oseba Janč, danih izročil rablju v njegove roke in okovje...«

Midlega Janča so potem odpeljali na morišče, ki je bilo posebej urejeno pri Lobnici v Rušah. Še dolgo časa so listemu kraju in hiši, ki je stala blizu morišča, pravili domačini »pri gavgenvirtu«. Janča so na morišču posadili na gradno. Še poprej pa so ga obesili tako, da so vpregli kobilo in kravo, ki sta nategnili vrvi in ga zadavili. Krava je menda po tem dejanju pobegnila s kosom vrvi vred, kakaj listina pravi, da so nato kobilo »un noch befundtner Kuhe« zažgali na gradni skupaj z obseščem.

Po sledovih takih listin smemo sklepati, da falski univerzitetni profesorji niso znali samo učiti, ampak so znali tudi zares »krvavo soditi«.

Kaj je zdaj s falsko univerzo?

Falska graščina je po jožefinskih reformah prišla v roke posevnih fevdalcev, ki so si jo med seboj preprodajali. Dobro ohranjena je ostala vse do novejših dni s svojimi sobanami in nekdanjimi predavnicami. Toda po vojni se ni nihče kdove kakom menil za staro, mogočno zgradbo nad Dravo. Kljub temu, da stoji tik nad mariborskim dravskim jezerom, vsega kakih 15 km od Maribora, je ni nihče upošteval kot primerne turistične postojanke. Nemara pa bi celo postala spet šola, saj je Maribor potreboval mnogo novih visokošolskih poslopij. Toda nič takega se ni zgodilo.

Zdaj je falska graščina ekonomija ruske zadruge. V hlevih je čreda krav, v grajske sobane pa so naselili nekaj družin. Nekaj let poprej pa je bil tukaj tudi dom za ostarele ljudi. V Rušah in Lovrencu kdaj pa kdaj opozorijo na to staro zgradbo, vendar nihče nič ne ukrene. Da bi se kdo spomnil, da je bila falska graščina med prvimi univerzitari na Slovenskem, pa doslej še nismo niti slišali niti brali. Če ima Maribor kaj visokošolske tradicije, potem jo ima samo na Fali. Pa je videti, da na to tradicijo ne da mnogo, ali pa se je niti ne zaveda. Najbrž pa je sploh ne pozna. In v tem dejstvu je zares, namerna, da s tem prispevkom opozorimo na pomen nekdanje falske graščine in njeno vlogo v občem razvoju kulture na Slovenskem, ki jo je imela ved kot eno stoletje skupaj s rusko gimnazijo kot svojo podružnico. Bo torej Maribor pustil, da se čez leta falska graščina, danes še kolikor toliko obvarovana, sesede v temeljih in izgine kot edini zelo pomemben kulturni spomenik na Štajerskem in v Sloveniji?

DRAGO VRESNIK

Tarjei Vessas

PTICE

Odlomek iz romana

Tarjei Vessas je norveški pisatelj, ki ga je Prešernova družba v Ljubljani v svoji knjižni zbirki »Ljudska knjiga« pravkar predstavila Slovincem. Utrdil si je sloves odličnega pisatelja in ga čedalje bolj prevajajo v angleščino, francoščino, nemščino in italijanščino. Vessas je doma na južnem Norveškem (rojen je bil 20. avgusta 1897), zadnja leta pa živi v večini na kmeth v pokrajini Telemark. Iz prevedenega romana »Ptice« (prevajalec Jože Dolenc), ki je izšel skupaj z romanom »Nočna straža«, objavljamo naslednji odlomek.

Ko so bila vesla svetla in gladka, se je ulegel. Zdalj je bilo vse jasno. Le še nekaj je bilo treba storiti. A ne sele jutri, je pomislil. Zakaj ne? To vprašanje se mu je zastavilo nestrpno in neizprosno. Ne, to je ne navadno, je rekel sam pri sebi. In to je bil zadosten varok. Ležal je na svojem ležišču in gledal skozi okno v izbi v svetlo noč. Hege in Jörgena ni videl, ko je zvečer prišel v hišo; slišal je samo nerazločne glasove s podstrešja. Gotovo sta se pogovarjala o starih stvarih... gotovo pa tudi o starih, ki so se tikale njega. In te gotovo niso bile prijetne: saj sta morala čutili, da jima je bil napoti.

Tam bi ga lahko z nogo predri, če bi trdo stopil. Čutil je, kako mu je telo postalo težko. Počistil kamni so zato, da se sedi na njih, je mrmral med delom. To je bilo dobro rečeno, a deklet ni razumela. To mi je zdaj vseeno. Usedel se je zraven čolna in obrnil obraz proti vetru, ki je pihal čez vodo. Zela si je, da bi veter zmerom pihal. Bilo je mnogo preveč vsega, kar mu je rojilo po glavi: Karmni nad oči, je rekel tjavdan. Ana in Inger in vse skupaj, je rekel. Vsako drevo, na katerem so sedele ptice, je rekel. Vsaka steza, po kateri je šla Hege, moja sestra. A postalo mu je prenevarno; ni si upal, da bi imenoval še druge reči. Čoln je dišal po katranu. Na preperelih mestih po soncu. Mattis je videl, kako je veter dvigal in pogrezal čoln. Valovi so mu pljuskali do nog. Kmalu bo gotovo spet mirno. Veter tudi ne more kar naprej pihati. Tudi brezvetrje ne more zmerom ostati. Jaz in ključnač, je mislil topo. Ko ni imel s čolnom nič več dela, se je vrnil. »Ali je čoln zdaj popravljen?« je rekla Hege. Ona in Jörgen sta priganjala. »Da, vse je narejeno. Jutri spet začnem kakor prej.« Sestre ni pogledal. »Ze jutri,« je rekla Hege in s tem trdno določila dan. »To je prav, Mattis.« Na obrežju je premišljal o tem, kaj bo rekel. Sio je natanko tako, kot je hotel imeti, če je veter ne pihala premočno, je priznal. »Čoln je docela spravljen, tako da ne upam veslati na jezero. Dno bi se takoj udrijo, če bi le malo močnejše stopil nanj.« Ni bilo tako lahko vse to v vsakdanjem tonu povedati; a mu je nekako uspelo. »Potemtakem je to tudi pri mirnem vremenu slabo, kajne? Ne verjamem, da bi se smel s čolnom odpeljati ven na jezero.« »Jaz že sam čoln bolj poznam...« se je zarezal nanjo. »Ali si gotov? Res ne bi rada, da bi se s čolnom potopil.« Mattis je bil v notranjosti docela vznemirjen, ko je tako namignil na svoj način. A mu je uspelo; rekel je, kar je hotel reči, kar je imel za pametno, da pove. Ali ni to čudno, da postane človek pameten šele, ko je že prepozno? »Ob lepem vremenu vsekakor lahko ostaneš ven dan na jezeru,« je rekel. »Lahko si mirna. Hege. Vem, kaj morem in česa ne morem.« »Če si le gotov,« je odgovorila Hege in šla iz sobe. A se je takoj vrnila in rekla: »Vsa mislim, naj Jörgen odloči, če je čoln še dober. Jörgen se spozna na to. Če bo videl, da čoln ni uporaben, se ne boš več smel peljati z njim na jezero.« »Jörgen!« je vzkrikel Mattis. Ravno zdaj, v tej stvari, ne bi smela omeniti Jörgenovega imena. »Bom že opravil brez Jörgena!« je razdražen aplikal Mattis. »Z vsem skupaj! Če mi prideš z Jörgenom, bom naredil nekaj strašnega.« Hege se je zbalala. »Ampak Mattis...« »Samo po Jörgenu ne hodi! Če pride, utegne nekaj doživeti!« »Bodi vendar tiho!« je rekla Hege. »In Jörgen mi prav nič ne treba, da bi kaj doživljal od tebe. Jörgen je, kot se spodobi, nič hudodega ti še ni storila.« »Mattis se je trudil, da bi se obvladal: »Vreme naj odloči!« je rekel divje. »Vreme?« »Da, ali ne slišiš? Veter in vreme. Ali morda meni, da si jaz sploh nič nisem mislil?« Besedo, ki je poprej najbolj zaradi Mattis niso smeli uporabljati — je zdaj Mattis sam uporabljal, kot bi pribiljal žebelj v steno. »Gotovo si si nekaj mislil,« je rekla. »Mi vsi moramo na marsikaj misliti, ker se je toliko zgodilo.« Ona je mislila samo na eno, na to, o čemer je zmerom govorila. Mattis je stal žalosten pred njo. Ona ni bila več ista, bila je del Jörgena. »Kako si se mogla tako spremeniti?« »Kako nekje?« »Kako... kakršna si zdaj! Kaj je s tabo?« »Kaj je z mano? To veš sam. O tem sva že govorila. Imela sem srečo. In to sem ti pripovedovala, Mattis. Ali se ne spominjaš?« Ko je to rekla, je Jörgen ravno stal zraven nje, a to je kljub temu omislilo njegovo razburjenje. »Pojd vendar gor k Jörgenu,« je rekel mirno. Hege se ni čudila.

»To sem tudi hotela,« je rekla šla. Mattis je obšel. Slišal je, kako zunanji pih veter. Mračilo se je. Zgoraj v podstrešni eta mrmrala in se pogovarjala Hege in Jörgen, mrmrala in se pogovarjala. Zdalj je vse pripravljeno, si je mislil. To s čolnom sem izmenično napravil: povedal sem ji tako, kot je treba. Zdalj naj pih veter ali naj bo mirno vreme, sam ne morem nič več spremeniti. Pri Hege je trdo naletel in je ta dan veliko mislil. Počutil se je na smrt trdnega in je prej kot navadno slišal v posteljo. Na podstrešju se ni več govorilo. Zunanji pihal veter in je na sto načinov kasal, da bo tudi jutri pihal. A veter se je polegel. Mattis se je zbudil sredi noči in je vedel, da se je veter umiril, še preden je bil prav zbudjen. Veter je ponehal. Nobenega vršenja več v drevesih, nobenega šumenja. Ne ponoči! To je bila prva misel. Zgodaj zjutraj bo morda spet pihalo. Veter se večkrat poleže v noči. Mesecina je izmesela okno. Nov, velik mesec je vzhajal, prvi od one noči, ko je bil zunaj na jezeru. Kaj je pomagalo, če se je spominjal, da se veter umiri kakor poprej. Kako je pa mogel to vedeti, če je ležal v postelji in spal? Nobenega glasu ni bilo slišati v hiši. Ali je Hege spala v svoji sobi? S tem ni mam nič opraviti! Imam dovolj opravka s tem, da je veter ponehal. Ni več vzdihal, da bi še dalje tako ležal. Moral je vstati in iti ven. Potihoma se je obšel v tih hiši. Šel je ven. Mesecina je metala gladke svetle proge čez vodo. Nad jezerom ni pihala najmanjša šapa. Jezero je bilo videti mnogo večje kot kdaj prej. Mattis je kakor okamenel strm nanj. Tudi gozd je videl, travnike, potok s listjem na obeh straneh. Pil bi rad. Iz potoka bi rad pil. Šel je dol k potoku. Potok je bil ozeek, a je kljub temu imel majhen tolmun. Mattis se ni hotel skloniti nadenj, ni hotel videti svojega obraza v potoku. Zdel se mu je tako tog in čuden, in to bi videl samo v mesečini. Ko je pogledal na gladko jezero, je zaslišal, kako je vprašalo v njemu. Kakda hočeš, da naj se spoznam? Saj nisi ni gotovo, če se mu bo to v čolnu posrečilo. Nič ne more vedeti. A s tem se zdaj ni hotel ubadati. Rekel je glasno, z jasnim glasom in z navzgor obrnjenim obrazom, kot da govori svetlemu mesecu: »S tem nimam dalje nič več opraviti, to je stvar drugih. Tako sem sklenil!« Potem je šel po mahu do prostora pred hišo in k travniku in k vsemu, kar ga je spremljalo, je pihal. In kar je bilo navadno zdi, kakor prej. Vse moje življenje, je nenadoma pomislil. Odganjal je misli od sebe. Ni hotel privoliti v to! Sedel je na travnatem gričku. Takih gričkov je bilo polno. Vsi so bili videti prijazni in so ga vabili, naj nekaj časa ostane. V mesečini se je zdel sam sebi kakor mrtev zraven svoje lastne sence, izžani v senci in meseču. Odrčal se je, šel čez jaso in v hišo. Ziel je v posteljo. Do spanja ni prišlo. Dno, je mislil, v vsem, kar se je v njem zganilo, je prišlo do dna. A tu je bilo marsikaj: pesek, blato, kamen, apno, prepadi, o katerih se nikomur niti sanjalo ni. In potem je to drugo, je mislil in se zapredel v sanje, dokler je imel pogum za to. Sanje dvignijo človeka iz vseh globin. Ali je to tam, kamor moram jaz?, je vprašal in se tega trdno oklenil. Da, to je to, je rekel. Spati ni mogel. Veter se je polegel. Mattis je proti jutru najbrž nekoliko zadremal. Ni bil opazil, da je šla Hege mimo njega v kuhinjo. Tudi ni opazil, da je Jörgen šel mimo njega. Oba sta bila v kuhinji, ko se je zbudil. Slišal je ropot posode za kavro, in potem je prišlo nekaj, kar je Mattis čisto zbudilo: »Tako tiho je danes...« Hege je to rekla Jörgenu brez posebne važnosti, pač tako mimogrede, medtem ko je Jörgen pripravljala hrano za s sabo in mu nalivala kavro. »Da, tiho je,« je odgovoril Jörgen nebrinjo. »Danes se utegne odpeljati na jezero,« je rekla Hege. Mattis ni slišal, ali je Jörgen kaj odgovoril na to, čutil je hladen srh, ki ga je sprehlel po hrbtu. Misli so ga napadale od vseh strani. S težavo mu je uspelo, da jih je potlačil in umiril. Zdalj lahko ostanete, kjer ste, je rekel mislil in se začel oblačiti. Zdalj je šlo samo za uredništvu načrta. Gledal je skozi okno na jezero, ki je ležalo dol gladko ko zrcalo, kakor poprej. Edino, kar se je zganilo, je bila reka megla. Bilo je lepo jesensko jutro. Sonca ni bilo videti; a kmalu se je vzdignilo in sežalvalo valujočo tančico. Mattis se je še boril s svojimi mislimi, ko je stopil v kuhinjo; videlo se mu je. Hege je bila sama. Jörgen je bil še na poti v gozd. Mattis je bil vesel zaradi tega. »Kaj je?« ga je Hege takoj vprašala. Opazila je, da danes ni bilo navadno jutro. Mattis je zmaljal z glavjo. To je bil njegov odgovor. »Tak reči,« je ukazala sestrsko in on jo je deloma ubogal: »Saj se bom še unčil s temi mislimi.« »Ali je to vse?« »Prestrašil se je.« »Zdalj rajši je,« je rekla. »Poskušaj je nekoliko jesti. Hege je bila z zadovoljno in ni več vpraševala. »Mattis je se spremljal z očmi. »Danes se odpeljem na jezero,« je tajavil. »Da, je odpeljati se. Tako bo najboljši prav.« »Ali je čakaš na to?« Potem se je spominjal, kako trdnost je bil čoln. »...rekal si mednjič, da je čoln slab. Ali je tako?« »Ne, ni tako slab.« »Poglej najprej, in če je slab, potem...« »Ne, če je zunanji mirno, pravim. Samo če ster pih, pravim.« »Da, a je pogledaj,« je rekla in je spet imela polne roke dela. »Danes ti ne bom dala nič saba, lahko prideš domov, če boš lačen.« »Da,« je rekel Mattis. »Zdalj je bil pripravljen. Zdalj se je moral pripraviti na poč. Stal je v sobi. Hege je zasled, vprašala je bil čoln. »Ali je še kaj?« »Ne,« je rekel. »Bil je čas sanj, da gre. Zdalj je imel še zelo veliko povedati, a mu ni uspelo. Bilo je

trdo, ko se je moral umakniti z spirtimi ustni. Ko je šel po griču dol, se je sonce vzpenjalo čez gorske grebene. V njegovih žarkih je bila hladna jesenska gorkota, ki je napravila pokrajino prosorno, in mu je bilo lahko iti med svetilkajočim se listjem. Velik temu to ni bilo lahko. Mattis je videl, kakšen dan se je naredil. Rekel je glasno in trmasto, ker je čutil, da bo ta breg težko amogel. »Danes bo lepo na jezeru.« Nekaj korakov dalje spodaj je rekel: »Mnogo ljudi utegne danes priti.« Še bolj spodaj: »To je dobro.« Tako je prenesel običajno pot, ki jo je imel rad. Vonj po katranu mu je zavel nasprijeti, abujan od jutranjega sonca. Nova teška vesla so stala nastorjena na jelsi in se bleda svetila. Mattis jih je polčil v čoln. Se nekaj? Kaj? Nič! Zdalj je moralo iti to hitro. Hitro proč s čolnom. Odrinil ga je na jezero. Potem je pa pogledal okrog sebe in je divje potegnil čoln nazaj. Tekel je čez kamne na bregu proti brezovemu gozdičku, ki je razmejeval obrežje. Mattis je lekel proti svetlo sivi jelši in zasledil sobe v njeno skorjo, da mu je od grenkega soka nebo v ustih skupaj vleklo. Tega ni smel nihče videti, in zgodilo se je vse v trenutku. En sam divji trenutek je obstal. Potem se je odtrgal od nečesa, kar ga je držalo in je tekel nazaj k čolnu — medtem pa so znamenja njegovih zob v debilu jelše začela krvaveti. Kaj še? Nič več. Zdrsel je od koprnega. Ker je sam veslal, je imel ves čas pred očmi, kar je zapuščal. Nikogar ni bilo na jezeru. En sam motorni čoln je ragljaje vozil v daljavi in je postajal čedalje manjši. Mattis je hotel biti sam. Brez težav ni šlo, ko je odrinil od brega. Veslal je in vesli se nista postavili povprek. Vozil je naravnost kakor smerom prej. Nobenega cilja ni imel pred očmi in kljub temu je gnil čoln naravnost naprej, po stari navadi. Konic čolna je kazala na samotni zahodni breg, proti kateremu je bil Mattis obrnjen s hrbtom. Čim bolj daleč na jezero je veslal, tem širši je postajal obrežni pas, ki ga je mogel pregledati z veslaške klopi. Vse, kar je videl, se mu je zdelo lepo. Včasih je pomislil: nočem gledati tja. Misliti je pa je moral. Nekdo je pač takšen in drugi drugačen. Ni se splašalo misliti o tem. Tudi upal si ni. Ni se smel sbehati; bila je meja, ki se je je moral držati, če je hotel izvesti svoj načrt. Ne odločam jaz. Jaz sem se izročil. Nova debela vesla so ob vsakem vesaju kazala proti koprnemu. Ob mirnem vremenu se je na njih kar dobro odražal na vodi, če naj bi se čoln potopil. Zdelo se mu je prav, da ni znal plavati. Če bi znal, bi bila prekušnjaja, pred katero je bil, nemogoča. Svetlo, prožno orazje in vrhovi listavcev, ki so že rdeli, so ga vabili. A je odrinil vse od sebe, kar ga je zmerom privlačilo. Zdalj se je daleč zunal na jezero. Kje naj se zgodil? Če bi ga opazili s karkoli kmetije, bi se utegnil kdo priti in se vmešati. Moral se je peljati tako daleč, da ga ne bi mogli videti ne s kmetije ne z obrežja. Veslati moram tja, kjer je jezero globoko in temno. Sam, čisto sam moram to odločiti. Peljati se moram še dalje. Počasi je veslal prav tja, kjer je bilo jezero najgloblje in najtemnejše. Tu še nikoli niso bili, si je domišljal. Nostlo ga je daleč ven, kakor nekaj, kar ne spada nikamor več.

SIMON TIHEC: ZIMA V SARAJEVU

Nova edinstvena zbirka izbranih del KLASIKOV in SODOBNIKOV MARKSIZMA

v novi priredbi Centra za marksološki študij pri Visoki šoli za sociologijo, politične vede in novinarstvo v Ljubljani v lepi moderni opremi, enotni za celo bogato zbirko izide pri

CANKARJEVI ZALOŽBI V LJUBLJANI

Na programu in v pripravi so izbrana dela: K. Marxa in F. Engelsa, G. V. Plehanova, A. Gramscija, J. Broza-Tita, E. Kardelja, V. I. Lenina, P. Togliattija ter drugih revolucionarjev in teoretikov.

Vsako leto bo izšlo nekaj knjig. Pomembna zbirka ne le za družboslovce, politične delavce in študente, zgodovinarje in kulturne delavce, temveč za vsakogar, ki ga zanimajo družbena dogajanja!

Razpisujemo subskripcijo za leto 1969 ali za celotno zbirko (več let)

- * K. Marx-F. Engels, Izbrana dela (v petih knjigah) III. in IV. knjiga sta že v prodaji. I., II. in V. knjiga izidejo v letu 1969. Cena posamezni knjigi pri prednaročilu 35 Ndin ali cca 20% nižje kot v drobnih prodaji (45 Ndin). * G. V. Plehanov, Izbrana filozofska dela (ena knjiga) cena knjigi po prednaročilu 46 Ndin, v prodaji na drobno 50 Ndin.

SAMO S PREDNAROČILOM SI ZAGOTOVITE 20% NIZJE CENE — ZANESLJIVO DOBAVO KNJIG, KER BOMO NAKLADNO DOLOČALI PO STEVILU NAROČNIKOV

V prodaji na drobno bo le malo izvodov in po znatno višji ceni! ODREZITE Naročilnica CANKARJEVI ZALOŽBI LJUBLJANA, Koptarjeva 2 Priimek in ime naročnika: Točen naslov bivališča: Kje ste zaposleni: (po objavi prednaročniški cen): obkrožite Poklic: Naročam: Izbrana dela K. Marx — F. Engels, knjige I, II, III, IV, V, G. V. Plehanov I. Način plačila: 5 obrokov po 43 Ndin * vnajprej v celoti 215 Ndin * pošiljate po povzetju in vračate po postitno (obkrožite po želji) Knjige pošiljate: na dom ** v delovno organizacijo datum: podpis naročnika

OPOMENILO CANKARJEVE ZALOŽBE — v kratkem izide prospekti s vsemi edicijami družboslovja — v programu 1969 so pomembne novosti! Vesem NAROČNIKOM bomo poslali prospekt! SOLE, LJUDSKE ALI ŠTUDIJSKE KNJIŽNICE, ZNANSTVENE, PEDAGOSKE IN DRUGE USTANOVE ALI DELOVNE ORGANIZACIJE, NAROČITE KNJIGE PO PREDNAROČNIŠKI CENI!

PREDNA VKLJUČITE TELEVIZOR PREBERITE TV REVILJO STOP

KULTURNI KOLEDAR

Gledališča

DRAMA SNG

Sobota, 7. decembra, ob 19.30: Ivan Cankar: HILAPCI. Gostovanje na Vrhniki. Predstava v Domu Ivana Cankarja, v počastitev 50-letnice pisateljeve smrti.

Nedelja, 8. decembra, ob 15. uri: Jože Javoršek: MANEVRI (komedija). Abonma Nedeljski popoldanski in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Nedelja, 8. decembra, ob 19. uri: Jože Javoršek: MANEVRI (komedija). Abonma Prve repize in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Ponedeljek, 9. decembra, ob 20. uri: Shakespeare: HAMLET (Hamlet — Tone Slodnjak). Abonma Dijski 11 večerni in izven. Nekaj vstopnic je tudi v prodaji.

Torek, 10. decembra, ob 15.30: Jože Javoršek: MANEVRI (komedija). Abonma Dijski 4 popoldanski in izven. Nekaj vstopnic je tudi v prodaji.

Torek, 10. decembra, ob 19.30: Jože Javoršek: MANEVRI (komedija). Abonma A in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Sreda, 11. decembra, ob 19.30: Shakespeare: HAMLET (Hamlet — D. Benedičič). Abonma E in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Četrtek, 12. decembra, ob 20. uri: Jože Javoršek: MANEVRI (komedija). Abonma TS 2.

Četrtek, 12. decembra, ob 19.30: Shakespeare: HAMLET (Hamlet — T. Slodnjak). Gostovanje v Zadrudnem domu na Primorskem (Kranj). Predstava za Red Premierski in izven.

Petek, 13. decembra, ob 15.30: Jože Javoršek: MANEVRI (komedija). Abonma Popoldanski in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Petek, 13. decembra, ob 20. uri: Jože Javoršek: MANEVRI (komedija). Abonma Dijski 10 večerni.

Petek, 13. decembra, ob 15.30: Shakespeare: HAMLET (Hamlet — D. Benedičič). Gostovanje v Zadrudnem domu na Primorskem (Kranj). Predstava za Red Dijski 1 in 2.

Petek, 13. decembra, ob 19.30: Shakespeare: HAMLET (Hamlet — T. Slodnjak). Gostovanje v Zadrudnem domu na Primorskem (Kranj). Predstava za Red Kolektiv 1 in 2.

Sobota, 14. decembra, ob 15. uri. — Zaključena predstava za Ekonomsko administrativni šolski center iz Kopra. Ivan Cankar: HILAPCI.

Sobota, 14. decembra, ob 19.30. — Ivan Cankar: HILAPCI. Predstava v počastitev 50-letnice pisateljeve smrti. Izven abonma. Vstopnice bodo v prodaji od torika 10. decembra dalje.

MALA DRAMA SNG (vohal iz Igriške ulice)

Ponedeljek, 9. decembra, ob 19.30. — Jack Richardson: SMEH POD VISLICAMI (komedija). Gostovanje v Prešernovem gledališču v Kranju. Predstava za Abonma Male drame.

Sreda, 11. decembra, ob 20. uri — Jack Richardson: SMEH POD VISLICAMI (komedija). Izven abonma. Vstopnice bodo v prodaji od ponedeljka 9. decembra dalje pri blagajni v Drami, pol ure pred začetkom pa pri vstopu v dvorano Male drame.

OPERA IN BALET SNG

Sobota, 7. decembra ob 19. uri: Verdi: RIGOLETTO. V naslovni vlogi italijanski baritonist SERGIO BRUNELLO. Abonma red SOBOTA in izven. Nekaj vstopnic je se v prodaji.

Nedelja, 8. decembra ob 15. uri: Verdi: AIDA. Gostuje tenorist ATTILIO PLANISEK. Abonma red N in izven. Vstopnice so se v prodaji.

Nedelja, 8. decembra ob 20.30. Prirediteljsko društvo slovenskih pisateljev, v počastitev 50-letnice smrti Ivana Cankarja.

Torek, 10. decembra ob 19.30. Gounod: FAUST. Abonma red F in izven. Vstopnice tudi v prodaji.

Sreda, 11. decembra ob 19.30. Donizetti: DON PASQUALE. Abonma red G in izven. Vstopnice tudi v prodaji.

Četrtek, 12. decembra ob 19.30. Prokofjev: ROMEO IN JULIA. Abonma red C in izven. Vstopnice tudi v prodaji.

Petek, 13. decembra ob 15. uri. Zaključena predstava za gimnazijo Novo mesto — Foerster: GORENJSKI SLAVCEK. (Razprodano).

Sobota, 14. decembra ob 19.30. Donizetti: DON PASQUALE. Abonma red D in izven. Vstopnice tudi v prodaji.

Nedelja, 15. decembra. Zaprtio.

MESTNO GLEDALIŠČE LJUBLJANSKO Gledališča pasaza

Sobota, 7. decembra ob 19.30: T. Partljič, RIBE NA PLITVINI. Abonma Kolektiv C in izven. (Vstopnice tudi v prodaji.)

Ob 21.30: P. Shaffer, CRNA KOMEDIJA. Gostovanje v Trstu.

Nedelja, 8. decembra ob 16. uri: P. Shaffer, CRNA KOMEDIJA. Gostovanje v Trstu.

Ponedeljek, 9. decembra ob 17. uri: Otvoritvena razstava »PRVE UPRIZORITVE CANKARJEVIH DRAM«. Ob 19.30: PODOBE IZ SANJ. Večer umetniške besede M. Dolinarja.

Torek, 10. decembra ob 15.30: F. Dürrenmatt, PREKRŠČVALCI. (Komedija). Abonma Torek popoldanski in izven. (Vstopnice tudi v prodaji.)

Ob 19.30: N. Simon, ZARES CUDEN PAR. (Komedija). Gostovanje v Trzinu. (Prodaja vstopnic pri blagajni eno uro pred začetkom predstave.)

Sreda, 11. decembra ob 19.30: T. Partljič, RIBE NA PLITVINI. Abonma Kolektiv S in izven. (Vstopnice tudi v prodaji.)

Ob 19.30: N. Simon, ZARES CUDEN PAR. (Komedija). Gostovanje v Kočevju.

Četrtek, 12. decembra ob 19.30: T. Partljič, RIBE NA PLITVINI. Abonma Četrtek in izven. (Vstopnice tudi v prodaji.)

Ob 19.30: N. Simon, ZARES CUDEN PAR. (Komedija). Gostovanje v Postojni.

Sobota, 14. decembra ob 19.30: N. Si-

mon, ZARES CUDEN PAR. (Komedija). Izven.

Nedelja, 15. decembra ob 10.30: »VASA MATINEJA« ZKPO LJUBLJANA-CENTER. Ob 15. uri: T. Partljič, RIBE NA PLITVINI. Zaključena predstava za tovarno ZMAJ.

Ob 19. uri: T. Partljič, RIBE NA PLITVINI. Izven.

Opozarjamo na tri izenabonmajske predstave v tem tednu: izredno uspešna komedija »ZARES CUDEN PAR« bo izven abonmaja na sporedu v torek, 10. decembra zvečer in v soboto, 14. decembra zvečer, polemična drama T. Partljiča »RIBE NA PLITVINI« pa v nedeljo, 15. decembra ob 19. uri.

V ponedeljek, 9. decembra, ob 17. uri bo v novem foyerju odprta razstava »PRVE UPRIZORITVE CANKARJEVIH DRAM«, pripravljena v počastitev pedesetletnice Cankarjeve smrti. — Za obiske valce MGL je vstop na razstavo brezplačen, za skupinske obiske s strokovnim vodstvom pa naj se vodstva šol obrnejo na Slovenski gledališki muzej, Cankarjeva 11, telefon 22-810.

SREBROVSKO GLEDALIŠČE Mestni dom

Sobota, 7. decembra ob 20. uri: Jurčič-Pogorelec: SOSEDOV SIN, ljudska igra. Red S in izven.

Nedelja, 8. decembra ob 16. uri: Jurčič-Pogorelec: SOSEDOV SIN, ljudska igra. Popoldanska predstava. Izven.

Ob 19.30: Jurčič-Pogorelec: SOSEDOV SIN, ljudska igra. Večerna predstava. Izven.

Sreda, 11. decembra ob 17. uri: Schubert: ZVEZA ZA VSE ŽIVLJENJE, komedija. Red E in izven.

Sobota, 14. decembra ob 20. uri: Schubert: ZVEZA ZA VSE ŽIVLJENJE, komedija. Red A in izven.

Nedelja, 15. decembra ob 16. uri: Schubert: ZVEZA ZA VSE ŽIVLJENJE, komedija. Popoldanska predstava. Izven.

Ob 19.30: Schubert: ZVEZA ZA VSE ŽIVLJENJE, komedija. Večerna predstava. Izven.

Rezervacije telefon 312-860. Abonente reda E opozarjamo, da imajo tokrat predstavo v sredo, 11. decembra ob 17. uri, in ne v četrtek.

SLOVENSKA NARODNO GLEDALIŠČE Maribor

Torek, 10. decembra, ob 15.30. Spewack: NASI TRJLE ANGELI — za šole.

Ob 19.30 svečana predstava Cankar-Carovega recitala POZDRAVLJENA, DOLINA SENTFLORIJANSKA — v počastitev 50. obletnice Cankarjeve smrti. — Izven.

Sreda, 11. decembra, ob 15.30. Cimarra: TAJNI ZAKON — za šole.

Ob 19.30. Spewack: NASI TRJLE ANGELI — za šolski center TAM.

Četrtek, 12. decembra, ob 15. uri, Suhodolčan: SREČNA HISA DOBERDAN — za osnovno šolo Ivana Cankarja.

Petek, 13. decembra, ob 15. uri, Pucini: MANON LESCAUT — red popoldanski.

Ob 19.30. Williams: NOC IGUANE — red premierski in izven.

Sobota, 14. decembra, ob 19.30. Williams: NOC IGUANE — red sobota in izven.

Nedelja, 15. decembra, ob 10.30. Cimarra: TAJNI ZAKON — red glasbena mladina.

Ob 19.30. Mrožek: NA ODRPTEM MORJU, CAROBNA NOC — gostovanje v Zerjavu.

SLOVENSKO LJUDSKO GLEDALIŠČE Celje

Nedelja, 8. decembra ob 10. uri: Machiavelli: MANDRAGOLA. I. nedeljski mladinski abonma in izven.

Sreda, 11. decembra ob 17. uri: Lebovici: SREBRNE VEZJE. Abonma za upokojence in izven.

Sobota, 14. decembra ob 15.30: Frančič: CAROBNA PIŠČALKA. Premiera. Predstava za mladino. Izven abonmaja. Vstopnice bodo v prodaji dan pred predstavo od 18.30 do 19.30 in na dan predstave dve uri pred začetkom.

PRESERNOVO GLEDALIŠČE KRANJ

Sobota, 7. decembra. Predstava v Pred-dvoru iz tehničnih razlogov odpade.

Nedelja, 8. decembra ob 10. uri — Izven. — »URA PRAVLJICA« — »RDEČA KAPICA«.

Ob 16. uri — gostovanje v Naklem — Camoletti: »STROGO ZAJPNO«. Predprodaja vstopnic pri Ivanki Lukovšek.

Ponedeljek, 9. decembra ob 19.30 — za abonma MALA DRAMA — J. Richardson: »SMEH POD VISLICAMI«. Gostuje SNG Drama iz Ljubljane. Vstopnice so tudi v prodaji.

Sreda, 11. decembra ob 19.30 — VSTOP PROJEKT. Proslava ob obletnici smrti IVANA CANKARJA — »LJUDE POSLUŠAJTE ME...«

Četrtek, 12. decembra ob 19.30 — za abonma PREMIERSKI IN IZVEN. W. Shakespeare: »HAMLET«. Zaradi tehničnih ozirov je predstava na Primorskem — vstopnice so tudi v prodaji. Gostuje SNG Drama iz Ljubljane.

Petek, 13. decembra ob 15.30 — za abonma DIJASKI I. in II. W. Shakespeare: »HAMLET«. Zaradi tehničnih ozirov je predstava na Primorskem. Gostuje SNG Drama iz Ljubljane.

Ob 19.30 za abonma KOLEKTIVI I. in II. — W. Shakespeare: »HAMLET«. Zaradi tehničnih ozirov je predstava na Primorskem. Gostuje SNG Drama iz Ljubljane.

Pri večernih predstavah bo vozil avtobus izpred Prešernovega gledališča na predstavo na Primorskem.

Nedelja, 15. decembra ob 10. uri — Izven. »URA PRAVLJICA« — VELIKA TEKMA.

AMATERSKO GLEDALIŠČE »TONE OUPAR JESENICE«

Nedelja, 8. decembra ob 15. uri, J. Kerr: MARY — MARY, komedija — IZVEN.

FREDAVANJA, MARIBOR

V petek, 13. decembra, ob 19. uri v Vrtniškem ulici 16 predaval dr. Peter Krecin o umetnosti na graškem dvoru za časa nadvojvode Karla drugega in Ferdinanda notranjeavstrijskega.

GORIŠKO GLEDALIŠČE NOVA GORICA

Sobota, 7. decembra ob 20. uri: »POSTENA DEKLARACIJA«. Zaključena predstava za GROBIST GORICA v Desklah.

Sobota, 14. decembra ob 20.15, A. Miller: »VSI MOJI SINOVJI« — drama v treh dejanjih. Premiera za abonma red (F) in izven. Predprodaja vstopnic v Turist biroju v Novi Gorici.

Nedelja, 15. decembra ob 16. uri, A. Miller: »VSI MOJI SINOVJI«, drama v treh dejanjih. — Repriza. Predprodaja vstopnic v Turist biroju v Novi Gorici.

MLADINSKO GLEDALIŠČE, Ljubljana

Nedelja, 8. decembra ob 9. uri, M. C. Machado: »UKRADENI ČEBULICI«, za abonma »NEDELJAS«.

Ponedeljek, 9. decembra ob 16. uri, M. C. Machado: »UKRADENI ČEBULICI«, zaključena predstava za O. S. »Trebhanje« in »Vrhovce«.

Torek, 10. decembra ob 13.30, 15.30 in 17.30, M. C. Machado: »UKRADENI ČEBULICI«, Gostovanje v Ljilji.

Sreda, 11. decembra ob 15.30, M. C. Machado: »UKRADENI ČEBULICI«. Gostovanje v Kropi.

Četrtek, 12. decembra ob 15. uri, M. C. Machado: »UKRADENI ČEBULICI« za Abonma »E«.

Ob 16.15, M. C. Machado: »UKRADENI ČEBULICI« za Abonma »N«.

Lutherni odri

Ročne lutke, Resljeva c. 36

Sobota, 7. decembra ob 17. uri — Ryszard Raduszecki-Marjan Belina: »MALA DETEKTIVSKA ZGODBA« — izven.

Nedelja, 8. decembra ob 17. uri — Ryszard Raduszecki-Marjan Belina: »MALA DETEKTIVSKA ZGODBA« — izven.

Sobota, 14. decembra ob 17. uri — Jan Grabowsky: »VOLK IN KOZLIČKE« — izven.

Nedelja, 15. decembra ob 17. uri — Ryszard Raduszecki-Marjan Belina: »MALA DETEKTIVSKA ZGODBA« — izven.

Marionete, Levstikov trg 2

Nedelja, 8. decembra ob 11. uri — France Bevč: »LENUH POLEZUJE« — izven.

Ob 15. uri — Jan Malik: »ZOGICA MAROGICA« — izven.

Četrtek, 12. decembra ob 16. uri — Jan Malik: »ZOGICA MAROGICA« — zaključena za I. Osnovno šolo Domžale.

Nedelja, 15. decembra ob 11. uri — Jan Malik: »ZOGICA MAROGICA« — izven.

Ob 15. uri — Jan Malik: »ZOGICA MAROGICA« — izven.

Predprodaja vstopnic za obe gledališči je vsak dan, razen nedelje in pravnika, od 10. do 12. ure na upravi gledališča, Resljeva c. 36, in pol ure pred pričetkom predstave pri blagajni gledališča. Rezervacije vstopnic po tel. št. 312-020.

LUTKOVNO GLEDALIŠČE DRAVLJE

Sobota, 7. decembra ob 15. in 16. uri: Wilkowskij-Pengov: TRDOGLAVČEK, gostovanje na osnovni šoli H. Smečkarja.

Nedelja, 8. decembra ob 11. uri: Wilkowskij-Pengov: TRDOGLAVČEK, izven.

Ob 20. uri: Wilkowskij-Pengov: TRDOGLAVČEK, zaključena predstava za Consortium Musium.

Ponedeljek, 9. decembra ob 12. uri: TRDOGLAVČEK, abonmajsko gostovanje v Sošanju.

Ob 16. uri: TRDOGLAVČEK, abonmajsko gostovanje na osnovni šoli v Celju, Vodnikova 4.

Sreda, 11. decembra ob 15. uri in 16.15: TRDOGLAVČEK, zaključena predstava za osnovno šolo H. Smečkarja.

Obiskovalce opozarjamo, da nedeljsko dopoldansko predstavo, ki bo v dvorani gledališča v domu družbenih organizacij v Dravljah, Dravljajska c.

Koncerti

SLOVENSKA FILHARMONIJA PRIREDI 13. t. m. četrti koncert za rdeči abonma. Spored bo obsegal naslednja dela: Mozartovo uverturo »Carobna piščalca, Prokofjeva 1. koncert za klavir in orkester in Mahlerjevo Prvo simfonijo. Solist na tem koncertu bo svetovski pianist LEV VLASENKO, ki sodi v vrsto najboljših svetovskih umetnikov, ki so se uveljavili tudi v tujini. Koncert dirigira mlada švicarska dirigentka SYLVIA CADUFF, ki ima za seboj še mnoga pomembna gostovanja v Evropi in Ameriki poleg enoletne asistencije pri slavnem Leonardu Bernsteinu na navedenih filharmonijah. Je dobitnica več priznanj in nagrad in je v zadnjem času zaslovela po vsem glasbenem svetu.

FRIPREDIVNA POSLOVALNICA FESTIVAL PRVIKA za BELI ABONMA BACHOV VEČER z ZAGREBKIM SOLISTI. Koncert je v ponedeljek, 9. decembra 1968, ob 20.15 v dvorani Slovenije filharmonije. Program: Koncert za dve violini d-mol (solist Dragutin Brdjak, Augustin Detič); Koncert za čembalo f-mol (solist Zuzana Ružičkova); Kantata (solist Eva Novšak); V Brandeburški koncert D-dur (solisti Tinka Muradori, Tonko Ničič, Zuzana Ružičkova).

MARIBOR: V soboto, 7. decembra bo ob 20.15 v unisoni dvojni koncert mladnega pevskega zbora Jakob Galus-Petelin iz Celovca pod vodstvom sborovodje dr. Franceta Čizgana. Na sporedu so slovenske umetne in narodne pesmi.

V četrtek, 12. decembra, bo ob 10.00 v Centru za glasbeno vajojo, Mladinska 12, predvajanje jazs filmov. Igra Moderni jazs kvartet, dirigent Zuhab Mubta, ZDA.

KINOTEKA

TEDENSKI PROGRAM DVORANE JUGOSLOVENSKE KINOTEKE V LJUBLJANI

Ob 19.30: N. Simon, ZARES CUDEN PAR. (Komedija). Gostovanje v Postojni.

Sobota, 14. decembra ob 19.30: N. Si-

OD 9. DO 14. decembra 1968 Teden posvečen Virvian Leigh

Ponedeljek, 9. decembra: LADY HAMILTON (THAT HAMILTON WOMAN), Vel. Britanija, 1941. Scenarij: W. Belsch, R. C. Sheriff. Režija: Alexander Korda. Glav. vi.: Virvian Leigh, Laurence Olivier, Alan Mowbray, Sara Allgood.

Torek, 10. decembra: TRAMVAJ »POZELENJE« (A STREETCAR NAMED DESIRE), ZDA, 1951. Scenarij: Oscar Walle. Režija: Elia Kazan. Glav. vi.: Virvian Leigh, Marlon Brando, Karl Malden.

Sreda, 11. decembra: TRAMVAJ »POZELENJE«.

Ob 20.30: NIBELUNGI (DIE NIBELUNGEN), II. del: KRIMHILDINO MISCJEVANJE, Nemčija, 1923-24 (neml). Scenarij: Thea von Harbou. Režija: Fritz Lang. Glav. vi.: Margarete Schön, Theodor Loos, H. A. von Schlotow, Paul Richter.

Četrtek, 12. decembra: ANA KARENI-NA, Vel. Britanija, 1947. Scenarij: Jean Anouilh, J. Duvivier. Režija: Julien Duvivier. Glav. vi.: Virvian Leigh, Ralph Richardson, Kieron Moore.

Petek, 13. decembra: GLOBOKO SINJE MORJE (THE DEEP BLUE SEA), Vel. Britanija, 1955. Scenarij: Terence Rattigan. Režija: Anatole Litvak. Glav. vi.: Terence Rattigan. Režija: Anatole Litvak. Glav. vi.: Virvian Leigh, Kenneth Moore, Eric Portman (v barvah).

Sobota, 14. decembra: RIMSKA POMLAD GOSPE STONE (THE ROMAN SPRING OF MRS. STONE), ZDA, 1962. Scenarij: Gavin Lambert. Režija: Joseph Quinterio. Glav. vi.: Virvian Leigh, Warren Beatty, Carol Browne, John Phillips (v barvah).

Likovne razstave

NARODNI MUZEJ LJUBLJANA. — Odprto so stalne arheološke zbirke in občasna razstava »Upognjeno pohištvo Michaila Tchocheta« ter »Dunajska arhitektura okoli 1900«.

Muzej je odprt vsak dan razen ponedeljka od 9. do 13. ure, v torek in petek pa tudi od 16. do 19. ure.

NARODNA GALERIJA. — Razstava »Umetnost 17. stoletja na Slovenskem« je odprta vsak dan od 10. do 18. ure in ob nedeljah od 10. do 13. ure. Razstavljenih je okoli 300 slikarskih del, in grafičnih del, umetnoobrnjenih izdelkov, dragocenih knjižnih izdaj in rokopisov. Arhitektura je predstavljena v fotografiranih Razstava nasotno osvetljuje bogati, a do zdaj malo znani čas naše likovne preteklosti.

MODERNA GALERIJA. V razstavnih dvoranah Moderne galerije je odprta stalna galerijska zbirka slovenskega kiparstva in grafike in od 10. decembra dalje razširjena zbirka impresionistov.

Stalna zbirka je odprta vsak dan, razen ponedeljka, od 10. do 18. ure, ob nedeljah od 10. do 13. ure.

MALA GALERIJA. V Mali galeriji je odprta razstava slikarskih del, ki jih razstavlja Marko Sustarsic.

Razstava je odprta vsak dan med 10. in 20. uro.

Muzeji

PIRCEVA OBRAMBA BRATKO VUJAKOVIČ Novo mesto, 1968

1. e4 d6, 2. d4 Sf6, 3. Sc3 g6, 4. f4 (Verjetno je ta poteza najnevarnejša za črna) 4... Lg7, 5. Sf3 Qd7, 6. Ld3 (Nekaj časa je bilo zelo v modi agresivno nadaljevanje 6. e5 Sf7, 7. h4 c6, 8. h5 cd4, 9. Dd4: de5, 10. Dd2, ki ga je uvedel Bronštejn. Vendar pa se je po Matanovičevem pojačanju igre za črne v partiji Padevski: Matanovič mnenje naglavo in prid črna. Poleg tega pa lahko črni tudi enostavno preide v malo slabšo končnico po 6. e5 de5, 7. de5: Dd1+, 8. Kd1: Td8+) 6... Sa6 (Avtor te otvoritve in njena velika poznavalec vele mojster Vasja Pirc je v tej poziciji igral v Četkih topikalih 1968 proti Bartiču 7... Sc6 in slavil briljantno zmago. Vendar pa beli ni igral najčrneje.) 7... 0-0 c5, 8. d5 (Na 8. La6: bi sledilo 8... cd4: s odlično igro črna) 8... Sc7, 9. Del (Dama se odpravila na kraljevo krilo in spotoma brani kmetna na e4 ter tako preprečuje protigrto z b5) 10... e6? (To logično nadaljevanje, s katerim poskuša črni spodkopati močno belo središče, pa vodi v verjetno izgubljeno pozicijo, ker dopuška belemu premočan napad. Zato je boljše 10... Ld7, 11. a4 e6, 12. a5 Lb5 z iznadenjem kot v partiji Gligorič: Larsen.) 10. de6: Le6: Na 11... fe6: bi bilo zelo nevarno 12. e5) 11. ef5: g7-7, 12. ef5: Ld5 (13... Ld7, 14. Dg3 s pretinjama Dd6: in Lh6. Zdjaj mora biti hitro ukrepati, da črni ne pride do protigrte v središču.) 13. Dd5: Le6, 14. g4! (Zaradi vmesne grožnje na g5 ta kmet bliskovito protirto do g6 in

MULJAVA IN PR